

Univerzita Karlova v Praze

Právnická fakulta

Mgr. Jana Bělochová

ZVLÁŠTNOSTI VÝSLECHU DĚTÍ

Rigorózní práce

Vedoucí rigorózní práce: prof. JUDr. Jan Musil, CSc.

Katedra trestního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): srpen 2013

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou rigorózní práci vypracovala samostatně za použití zdrojů a literatury v ní uvedených.

V Praze dne _____

_____
Mgr. Jana Bělochová

Poděkování

Děkuji svému vedoucímu diplomové práce prof. JUDr. Janu Musilovi, CSc. za odborné vedení, cenné připomínky a pomoc poskytnutou v průběhu psaní této práce. Dále bych chtěla poděkovat JUDr. Miroslavu Kurešovi, předsedovi Okresního soudu v Litoměřicích, za umožnění nastudovat soudní spisy. Mé díky patří také Policii ČR, konkrétně Územnímu odboru v Mostě, za vstřícný přístup a odborný výklad při provádění dětskou výslechovou místností. Stejně tak si poděkování zaslouží Mgr. Iva Fürbacherová z odboru prevence kriminality Ministerstva vnitra ČR, která mi obstarala statistiky vztahující se k dětským výslechovým místnostem.

Obsah

ÚVOD	6
1. ČÁST - PRÁVNÍ ASPEKTY	8
1. VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ	9
1. 1. DÍTĚ, MLÁDEŽ, MLADISTVÝ	9
1.2. DEFINICE A POJETÍ VÝSLECHU	10
2. PROCESNÍ POSTAVENÍ DÍTĚTE	13
2.1. DÍTĚ V POSTAVENÍ PACHATELE	13
2.1.1. Mladiství	13
2.1.2 Děti mladší 15 let	15
2.2. DÍTĚ V POSTAVENÍ POŠKOZENÉHO A SVĚDKA	17
2.2.1 Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů	19
2.3. ZAJIŠTĚNÍ DÍTĚTE	22
2.4. POUČENÍ	23
3. VÝSLECH DĚTSKÉHO SVĚDKA ZA PODMÍNEK § 102 TŘ	25
3.1. ŠETRNOST A NEOPAKOVÁNÍ VÝSLECHU	25
3.1.1 Šetrnost vedení výslechu	26
3.1.2 Neopakování výslechu	29
3.2. PŘIBRANÉ OSOBY	30
3.2.1. Přínos přibraných osob	31
3.2.2. Přibrání rodičů	32
3.2.3 Přibrání dalších osob	33
4. VÝSLECH DĚTSKÉHO SVĚDKA V PŘÍPRAVNÉM ŘÍZENÍ	36
4.1. VÝSLECH JAKO NEODKLADNÝ NEBO NEOPAKOVATELNÝ ÚKON	36
4.2. ÚSKALÍ VÝSLECHU UČINĚNÉHO PODLE § 158A TŘ	38
5. VÝSLECH PODEZŘELÉHO ČI OBVINĚNÉHO MLADISTVÉHO	42
5.1. PRÁVO ODEPŘÍT VÝPOVĚĎ	43
5.2. OSTATNÍ ZÁKLADNÍ ZÁSADY A PRAVIDLA	46
5.3. SROVNÁNÍ SE ZAHRANIČNÍ ÚPRAVOU - AUSTRÁLIE	48
6.1. ZÁSADY DOKUMENTACE VÝSLECHU	50
6.2.1. Protokol o výslechu jako neodkladném nebo neopakovatelném úkonu	53
6.2.2. Protokol o výpovědi obviněného a svědka	54
6.2.3. Protokol o hlavním líčení	54
6.2.4. Způsoby sepisování protokolu o výslechu	55
6.3. ZVUKOVÝ A OBRAZOVÝ ZÁZNAM	57
6.3.1. Zvukový a obrazový záznam získaný při videokonferenci	59
6.4. VZTAH ZVUKOVÉHO ZÁZNAMU A NÁSLEDNÉ PROTOKOLACE VÝSLECHU	59
2. ČÁST - KRIMINALISTICKÉ A PSYCHOLOGICKÉ ASPEKTY	62
1. SPECIFIKA DĚTSKÉHO VÝVOJE	63
1.1. SPECIFIKA PSYCHICKÝCH PROCESŮ U DĚTÍ	63
1.2. VÝVOJ DĚTÍ V JEDNOTLIVÝCH VĚKOVÝCH SKUPINÁCH	65
2. TAKTIKA VÝSLECHU	68

2.1. PŘÍPRAVA VÝSLECHU	68
2.2. PRŮBĚH VÝSLECHU	70
2.2.1. Typy otázek	72
2.2.2. Neverbální komunikace	75
2.2.3. Interpersonální percepce	77
2.3. PŘEKONÁNÍ TENDENCE LŽIVĚ VYPOVÍDAT	79
2.4. PROBLEMATIKA NEPRAVDIVÉHO DOZNÁNÍ	81
3. VÝPOVĚĎ	83
3.1. FÁZE UTVÁŘENÍ VÝPOVĚDI	83
3.2. VĚROHODNOST VÝPOVĚDI	85
4. VÝSLECH SEXUÁLNĚ ZNEUŽÍVANÝCH DĚTÍ	88
4.1. JÁJA A PÁJA	89
4.2. DALŠÍ DEMONSTRAČNÍ POMŮCKY	92
4.3. KŘIVÉ OBVINĚNÍ	94
5. SPECIÁLNÍ VÝSLECHOVÁ MÍSTNOST	96
5.1. VYMEZENÍ SPECIÁLNÍ VÝSLECHOVÉ MÍSTNOSTI A JEJÍ VYBAVENÍ	96
5.2. VÝHODY SPECIÁLNÍ VÝSLECHOVÉ MÍSTNOSTI	99
5.3. KONKRÉTNÍ DĚTSKÁ VÝSLECHOVÁ MÍSTNOST - ÚZEMNÍ ODBOR MOST	102
5.3.1. Dětská výslechová místnost	103
5.3.2. Technická místnost	106
6. KAZUISTIKY	108
6.1. JANA, 9 LET, POŠKOZENÁ (SP. ZN. 3 T 81/2012)	108
6.2. DOMINIK, 15 LET, MLADISTVÝ OBVINĚNÝ (SP. ZN. 2 TM 20/2012)	110
6.3. NIKOLA, 7 LET, POŠKOZENÁ A SVĚDEK (SP. ZN. 5 T 102/2011)	112
6.4. ALICE, 12 LET, POŠKOZENÁ (SP. ZN. 3 T 60/2009)	114
6.5. PAVEL, 12 LET, NÁSTROJ NEPŘÍMÉHO PACHATELE (3 T 81/2012)	115
6.6. SHRNUÍ KAZUISTIK	116
ZÁVĚR	118
ABSTRAKT	122
SUMMARY	125
SEZNAM LITERATURY	128

Úvod

Nejen dospělí, ale i děti se mohou stát svědky kriminalisticky relevantní události, ohledně níž budou muset v budoucnu vypovídat. Stejně tak nezletilí pachatelé bývají vyslýcháni, aby se policistům podařilo čin náležitě vyšetřit a objasnit všechny významné okolnosti. Uplatňování diferencovaného přístupu k vyslýcháním pocházejícím z řad dětí je tak důležité, že jsem se rozhodla zvláštnostem výslechu dětí věnovat svou rigorózní práci.

Kvalita dětské výpovědi a její způsobilost obstát před soudem jako řádný důkaz byla v minulosti mnohokrát diskutována. Nejprve převažoval skeptický názor - kritizovaly se zejména nepřesnosti ve vnímaném a typický sklon dětí k fantazírování a prokládání skutečnosti výmysly. Již v 19. století si však společnost uvědomila základní rozdíly mezi rozumovou a mravní vyspělostí dětí a zletilých osob. V této době se tehdejší orgány činné v trestním řízení začínají k dětem chovat odlišně než k dospělým, pro dětské delikventy se dokonce zřídily specializované soudy. Lidé tak pomalu uznávali, že dítě může podat relevantní informace, ale vzhledem k dosud nerozvinuté dětské osobnosti se musí k dětem účastnícím se trestního řízení přistupovat specificky a ohleduplněji.

Stále se však objevovaly dotazy, od kolika let je vlastně dítě schopné podat úplnou a dostatečně věrohodnou výpověď. Jednoznačnou věkovou hranici určit nelze, vždy záleží na konkrétním dítěti, na jeho mentální úrovni. Nejvyšší soud v roce 1925 ve svém rozhodnutí Rt 2094/1925 judikoval, že soud má povinnost individuálně posoudit duševní i tělesný vývoj konkrétního dítěte a na základě výsledků provedeného posudku rozhodnout, zda je dítě způsobilé adekvátně vypovídat. Tento přístup se v České republice uplatňuje dosud, neexistuje tedy žádná pevná věková hranice, pod kterou by dětská výpověď nepřicházela jako důkaz v úvahu. Myslím si, že popsaná tendence dovede pružně reagovat na různou mentální úroveň dětí spadajících do téže věkové skupiny a je tedy lepší než umělé stanovení jakékoli hranice.

Ať už se vyslýchá malé dítě předškolního věku nebo žák druhého stupně základní školy, musí vyslýchající v každém případě dbát na zvláštní přístup oproti dospělým. Jen při vhodně zvoleném psychologickém přístupu, adekvátně pokládaných otázkách a za použití empatie dokáže vyslýchající provést výslech maximálně efektivně

a získat od dítěte velké množství významných informací. Citlivé a šetrné vyslýchání je důležité zejména proto, že dětsí svědci bývají vyslýcháni především ve spojitosti se sexuálními nebo násilnými trestnými činy. Jak by měl být výslech veden, na která ústavně zaručená práva nesmí vyslýchající zapomínat a které povinnosti musí během výslechu splnit, se pokusím odpovědět na následujících stránkách předkládané práce.

Pro srovnání u některých kapitol odkazují nebo stručně popisují zahraniční právní úpravu, z níž lze vyčíst, jaký trend panuje v jiných státech. Pomocí komparace výhod a nevýhod české a cizí právní úpravy si tak lze snadno udělat představu, na čem by česká legislativa měla ještě zapracovat a kde se naopak snaží dělat vše, co po ní lze spravedlivě požadovat. Nelze zapomínat, že děti patří do jedné z nejzranitelnějších skupin lidské populace a mělo by být v zájmu všech orgánů činných v trestním řízení děti chránit a v průběhu výslechu jejich psychiku zbytečně nezatěžovat.

Problematiku jsem pro větší přehlednost rozdělila do dvou částí. Nejdůležitějšími právními aspekty spojenými se správným provedením výslechu dětí se budu zabývat v první části, druhou část pak věnuji aspektům kriminalistickým a psychologickým.

1. ČÁST - PRÁVNÍ

ASPEKTY

1. Vymezení základních pojmů

Pro správné a jednoznačné pochopení následujících stran považuji za vhodné vymezit základní pojmy, kterými se budu v práci zabývat.

1. 1. Dítě, mládež, mladistvý

Jak vyplývá ze samotného názvu mé rigorózní práce, mám v úmyslu zaměřit se na výslech dětí. Proto jistě stojí za zmínku vymezit si, koho vlastně právní předpisy za dítě považují a další pojmy s dětmi související.

Dítětem se dle § 126 zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku, v platném znění (dále jen „TZ“), rozumí osoba mladší osmnácti let, pokud trestní zákon nestanoví jinak. Stejnou definici přináší také Úmluva o právech dítěte přijatá Valným shromážděním OSN dne 20. 11. 1989 (v České republice *Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o Úmluvě o právech dítěte* uveřejněno ve Sbírce zákonů pod č. 104/1991 Sb.).

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže (zák. č. 218/2003 Sb., v platném znění, dále jen „ZSVM“) v § 2 odst. 1 vymezuje pojem mládež, mladistvý a dítě mladší patnácti let. Za zastřešující pojem lze považovat „**mládež**“, který v sobě zahrnuje jak děti, tak mladistvé. Jako „**mladistvého**“ ZSVM označuje toho, kdo v době spáchání provinění dovršil patnáctý a zároveň nepřekročil osmnáctý rok věku. „**Dítětem mladším patnácti let**“ lze v souladu se ZSVM rozumět toho, kdo v době spáchání činu jinak trestného nedovršil patnáctý rok věku. Řízení ve věcech dětí mladších patnácti let upravuje Hlava III. ZSVM. K tomu bych chtěla upřesnit, že řízení bude zahájeno podle Hlavy III. ZSVM také tehdy, když dítě po spáchání činu jinak trestného již dovršilo patnáctý rok věku¹.

Vzhledem k tomu, že ZOTČ rozšířil zvláštní úpravu výslechu obsaženou v ustanovení § 102 zákona č. 141/1961 Sb., trestního řádu (dále jen „TŘ“), na osoby mladší osmnácti let (do 1. 8. 2013 se jednalo pouze o osoby mladší patnácti let), budu se v oblasti výslechu svědků, poškozených i pachatelů zabývat dětmi ve smyslu trestního zákoníku a mládeží ve smyslu ZSVM.

---

¹ viz Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích, sp. zn. 3 Rodo 6/2006

1.2. Definice a pojetí výslechu

S výslechem se můžeme setkat nejen v právu trestním, ale také např. v právu občanském či správním. Kvůli tomu lze právní úpravu výslechu nalézt v mnoha právních předpisech. Kromě Ústavy (zák. č. 1/1993 Sb.) a Listiny základních práv a svobod (zák. č. 2/1993 Sb., dále jen „LZPS“) bych za všechny uvedla zejména zák. č. 99/1963 Sb., občanský zákoník, zák. č. 500/2004 Sb., správní řád nebo zák. č. 141/1961 Sb., trestní řád. Pro naplnění účelu této práce se však budu zabývat výslechem pouze v souvislosti s kriminalistickou praktickou činností - stěžejní úpravu tak budou představovat ustanovení trestního řádu, obzvláště z oblasti přípravné fáze trestního řízení.

Výslech bývá nejčastějším a mnohdy nejdůležitějším důkazním prostředkem. V řadě případů se dokonce jedná o důkazní prostředek jediný - jako typický příklad může posloužit sexuální zneužití dítěte, při kterém nedojde k souloži, tudíž není možné zajistit žádné biologické stopy a jediným důkazem je výpověď poškozeného, pachatele, popř. svědků události. Svědci (kromě samotného poškozeného dítěte) se ovšem u sexuálně motivovaných trestných činů objevují velmi sporadicky.

Cílem každého výslechu je získání věrohodné výpovědi, která by poskytla objektivní informace k vyšetřovanému případu a pomohla tak objasnit dosud neznámé okolnosti vztahující se ke zjišťovanému skutkovému stavu. Podstata výslechu tedy spočívá v získání informací od člověka, který má tyto kriminalisticky relevantní skutečnosti zařixované ve své paměti. Hlavní roli zde tedy hrají ne materiální, ale paměťové stopy². V závislosti na smyslu, prostřednictvím něhož člověk určitý vjem zachytil, se stopy uložené ve vědomí člověka dají rozčlenit na stopy zrakové, sluchové, hmatové, čichové a chuťové. Je zřejmé, že při výslechu vyslýchaný hovoří zejména o tom, co viděl, slyšel, popř. co cítil.

Jak vyplynulo ze shora uvedeného, produktem výslechu je výpověď. Kromě výpovědi se však v trestním řádu objevuje i pojem *vysvětlení*, které Konrád³ považuje za zvláštní druh výpovědi. Jde o velmi běžný úkon typický pro prověřovací fázi

---

² Paměťové stopy vznikají ve vědomí člověka, zatímco materiálními stopami rozumíme veškeré ostatní stopy vzniklé mimo lidské vědomí (MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J. Kriminalistika. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2004, s. 81-82); srov. také TIPLICA M., a kol. Doplnková skripta z kriminalistiky. 1. vyd. Praha: Policejní akademie ČR, s. 24

³ KONRÁD, Z. Vysvětlení - zvláštní druh výslechu? Kriminalistika, 1999, č. 4

přípravného řízení, jehož úpravu nalezneme v § 158 TŘ. Jelikož je postup při získávání vysvětlení i výpovědi obdobný, nebudu již dále ve své práci tyto dva pojmy výslovně rozlišovat.

Výslech lze rozdělit do mnoha skupin podle různých hledisek třídění. Rozlišujeme tak výslech dle procesního postavení (např. výslech svědka, utajeného svědka, obviněného či znalce), podle trestní minulosti (výslech osoby v minulosti netrestané, osoby již trestané, popř. recidivisty) nebo podle osobních vlastností vyslýchaného člověka (výslech dětí, dospělých, starých, nemocných či handicapovaných osob). Jistě by se však dala najít i další rozdělovací kritéria.

Existuje řada knih a učebnic, které se problematikou výslechu zabývají a v nichž lze nalézt mnoho definic výslechu. Např. Musil a kol.⁴ výslech definují jako *kriminalistickou metodu, kterou se na základě zákona získávají formou výpovědi kriminalisticky a právně významné informace z paměťových stop obsažených ve vědomí vyslýchaných osob, za přísného dodržení zákonem daných práv a povinností vyslýchaného i vyslýchajícího*. O vlastní definici se pokusil i Spurný⁵, který za výslech považuje *právně regulovaný proces získávání, zpracování a dokumentování informací o skutku, který je předmětem vyšetřování*. Chmelík⁶ zase ve svém vymezení zdůrazňuje vzájemnou komunikaci a interakci mezi vyslýchaným a vyslýchajícím, aniž by na rozdíl od předchozích autorů výslovně zmiňoval nutnost řídit se při tomto procesu zákonem.

Právě respektování právního rámce je však podmínkou sine qua non. Za účelem ochrany základních lidských práv a svobod může být řádným důkazním prostředkem jen výslech provedený v souladu s příslušnými právními předpisy. Charakter důkazu ve smyslu ustanovení § 89 odst. 2 TŘ⁷ má tak jen výpověď získaná při dodržení všech zákonem daných pravidel. Právo reguluje nejen důvody výslechu, ale také jeho způsob provedení, práva a povinnosti vyslýchaného i vyslýchajícího a následnou dokumentaci. Stěžejní úpravu nalezneme v trestním řádu, konkrétně v páté hlavě první části zabývající se dokazováním. Dle procesního postavení vyslýchaného se použijí buď ustanovení § 90 - § 95 TŘ (obviněný), nebo ustanovení § 97 - § 104 TŘ (svědek).

---

⁴ MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J. Kriminalistika. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2004, s. 327

⁵ SPURNÝ, J. Psychologie výslechu. 1. vyd. Praha: Portál, 2003, s. 13

⁶ CHMELÍK, J. a kol. Mravnost, pornografie a mravnostní kriminalita. 1. vyd. Praha: Portál, 2003, s. 122

⁷ „Za důkaz může sloužit vše, co může přispět k objasnění věci, zejména výpovědi obviněného a svědků...“

Jak vyplývá z výše uvedeného, výslech lze chápat jako kriminalistickou metodu či jako formu interpersonální komunikace. Třetí pojetí, druh procesního úkonu, lze vyvodit z následující definice⁸: „*Výslech je specifickou metodou kriminalistické praktické činnosti, a je-li prováděn orgány činnými v trestním řízení, je trestněprocesním úkonem.*“

Pokud se při provádění výslechu klade důraz na dodržování zákonných limitů u dospělých osob, ještě větší význam má bezchybný průběh výslechu u dětí. Zvláštní úpravu si vzhledem ke snaze zabránit vzniku sekundární viktimizace vyžaduje výslech svědků mladších osmnácti let (§ 102 TR). ZSVM žádnou speciální úpravu neobsahuje, pouze § 57 ZSVM označený jako „výslech mladistvého“ zdůrazňuje nutnost ohleduplného přístupu a šetření osobnosti mladistvého. Na výslech mladistvého obviněného se proto v souladu s § 1 odst. 3 ZSVM⁹ použijí obecná ustanovení trestního řádu týkající se výslechu obviněných s přihlédnutím k zásadám a pravidlům zakotvených v ZSVM.

---

⁸ MUSIL, J. a kol. Kriminalistika. 1. vyd. Praha: Naše vojsko, 1994, s. 114

⁹ Nestanoví-li ZSVM jinak, užije se na toho, kdo v době spáchání činu nepřekročil osmnáctý rok věku, obecných právních předpisů, tzn. mj. trestní řád.

2. Procesní postavení dítěte

Stejně jako dospělý člověk se i dítě může stát pachatelem, poškozeným nebo svědkem. Vzhledem k věku dítěte ale každé z těchto procesních postavení vykazuje jisté zvláštnosti.

Jelikož se plné způsobilosti k právním úkonům nabývá dle zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku (dále jen „ObčZ“) až zletilostí, tzn. dosažením osmnáctého roku věku¹⁰, musí mít nezletilí v trestním řízení zákonného zástupce. Je tomu tak především proto, aby dítě mohlo prostřednictvím zákonného zástupce řádně uplatňovat veškerá svá zákonná práva, neboť dle § 9 ObčZ mají nezletilí způsobilost jen k takovým právním úkonům, které jsou svou povahou přiměřené rozumové a volní vyspělosti odpovídající jejich věku. Zákonnými zástupci dětí jsou především jejich rodiče, případně osvojitelé.

Výslechu může být podroben jak pachatel, tak poškozený, nebo svědek, proto se na následujících řádcích pokusím stručně popsat jednotlivé procesní posty, v nichž se dítě může nacházet.

2.1. Dítě v postavení pachatele

Nezřídka vyjde najevo, že i děti mohou ohrozit či porušit zájmy chráněné trestním zákoníkem. Mladiství však na rozdíl od dospělých nespáchají trestný čin, ale dle terminologie ZSVM půjde o provinění. U dětí mladších patnácti let pak nelze mluvit ani o trestném činu, ani o provinění, nýbrž o činu jinak trestném.

2.1.1. Mladiství

Také v případě mladistvých pachatelů je nutné pamatovat na jejich omezenou způsobilost k právním úkonům. Ve vztahu k dospělým obviněným problematiku omezené způsobilosti upravuje § 34 TŘ, který stanovuje oprávnění zákonného zástupce takovou osobu zastupovat, činit za ni návrhy či podávat za ni žádosti. Zákonným zástupcem ve smyslu tohoto ustanovení se rozumí také zákonný zástupce mladistvého obviněného, který ještě nedosáhl zletilosti. Nejčastěji se v pozici zákonných zástupců mladistvých objevují jejich rodiče, mohou to být ale i další osoby (např. osvojitelé).

---

¹⁰ Předčasné nabytí zletilosti uzavřením sňatku na rozdíl od soukromého práva nehraje v trestním řízení žádnou roli.

Nejvyšší soud však ve svém rozhodnutí 3 To 110/2000 z tohoto postavení vyloučil osoby vykonávající nad nezletilým pěstounskou péči. Obsahem pěstounské péče je sice zastupování dítěte v běžných věcech, trestní řízení ovšem za takovou věc jistě považovat nelze. Dílčí úpravu přináší rovněž § 43 ZSVM, jenž demonstrativně vyjmenovává oprávnění zákonného zástupce mladistvého (např. činit za mladistvého návrhy či zvolit mu obhájce). S ohledem na dosud plně nerozvinutou rozumovou vyspělost smí zákonní zástupci činit úkony ve prospěch mladistvého i proti jeho vůli.

Ustanovení § 42 odst. 2 ZSVM zakotvuje požadavek nutné obhajoby mladistvých, a to už ve fázi přípravného řízení. Důvod této úpravy je zřejmý - mladiství vzhledem ke svému věku a rozumové vyspělosti ještě nemají dostatečnou schopnost náležitě se samostatně hájit. Neurčí-li mladistvému obhájce jeho zákonný zástupce, bude mu ustanoven soudem, a to i tehdy, pokud by mladistvý výslovně prohlásil, že si ho nepřeje a že takovou právní pomoc odmítá. Advokát zastupující mladistvého má oprávnění účastnit se všech úkonů, kterých by se mohl zúčastnit i mladistvý. Mezi takové úkony spadají i neodkladné či neopakovatelné úkony podle § 158a TŘ, jimiž se budu podrobněji zabývat později.

V praxi se často objevuje problém, od jakého okamžiku je třeba mladistvému nutnou obhajobu zajistit. Tato otázka se vyskytuje zejména ve fázi, kdy se teprve zjišťuje, kdo může být pachatelem protiprávního jednání a kdy je nezbytné provést některé neodkladné či neopakovatelné úkony. Otázku řešil i Nejvyšší soud, který se v usnesení 8 Tdo 583/2009 vyslovil tak, že mladistvý musí mít obhájce od okamžiku, kdy jsou proti němu použita opatření podle ZSVM nebo provedeny úkony podle TŘ. Zároveň však musí být splněna podmínka, že opatření či úkony jsou prováděny proti mladistvému jako osobě, proti níž se řízení vede. Jelikož se jedná o postup v rámci řízení před zahájením trestního stíhání, nachází se mladistvý v daném okamžiku v pozici podezřelého. Nejvyšší soud v rozhodnutí zdůraznil, že se musí jednat o úkony prováděné přímo proti mladistvému a ne o úkony, které se sice konají podle trestního řádu, ale jsou prováděny ve vztahu k jiným osobám. Relevantním úkonem zakládajícím důvod nutné obhajoby tak může být např. výslech podezřelého mladistvého ve zkráceném přípravném řízení dle ust. § 179b odst. 3 TŘ. Pokud se tedy v době, kdy mladistvý už musel být zastoupen obhájcem, konal jakýkoliv vyšetřovací úkon a mladistvý stále obhájce neměl, dochází k porušení práva na nutnou obhajobu.

2.1.2 Děti mladší 15 let

Řízení o činu jinak trestném, kterého se dopustilo dítě mladší patnácti let, probíhá podle ustanovení hlavy III. ZSVM. V takovém řízení soud pro mládež postupuje podle obecných občanskoprávních předpisů, nestanoví-li ZSVM něco jiného. Nutno poznamenat, že úprava hlavy III. ZSVM se kromě dětí mladších patnácti let použije také u mladistvých, kteří pro svou nedostatečnou mravní a rozumovou vyspělost nejsou trestně odpovědní, neboť v době spáchání činu nebyli schopni rozpoznat nebezpečnost či závažnost činu, popř. nebyli pro nevyspělost schopni své jednání ovládnout.

Nemůže-li dítě pro nedostatek trestní odpovědnosti spáchat trestný čin, nepřipadá ani v úvahu, aby řízení proti němu probíhalo v režimu ustanovení trestního řádu. Trestněprávní předpisy se v případě shora vymezené skupiny dětí aplikují jen v první fázi - do doby, než vznikne důvodné podezření, že pachatelem protiprávního činu je skutečně dítě mladší patnácti let. Uvedenou první fázi řízení lze podle názoru mého i řady autorů¹¹ považovat za jakési přípravné řízení sui generis, jež má za úkol objasnit okolnosti natolik, aby bylo možné jednoznačně určit, zda existuje důvodné podezření, že se protiprávního jednání mohlo skutečně dopustit dítě mladší patnácti let. ZSVM přípravnou fázi nijak neupravuje, v důsledku čehož je tedy nutné vycházet z ustanovení trestního řádu. V této etapě lze provádět jedině úkony, které mohou přispět k objasnění a prověření skutečností důvodně nasvědčujících tomu, že došlo ke spáchání trestného činu nebo provinění. Lze zde pouze zjišťovat a shromažďovat podklady, které budou moci být použity v řízení před soudem, což potvrdil i Nejvyšší soud ve svém rozhodnutí ze srpna 2010¹². Poté však musí orgány činné v trestním řízení respektovat § 159a TR a věc odložit pro nepřipustnost trestního stíhání z důvodu nedostatku věku (§ 11 odst. 1 písm. d) TR) - tím skončí přípravná fáze řízení ještě před zahájením trestního stíhání.

---

¹¹ např. ZMEŠKALOVÁ, J. Řízení ve věcech dětí mladších patnácti let (Rigorózní práce). Brno: PF MU, 2009

¹² 8 Tdo 927/2010: Před zahájením řízení podle hlavy III. ZSVM je možné, je-li dáno důvodné podezření konkrétního trestně neodpovědného dítěte ze spáchání činu jinak trestného, opatřovat a zajišťovat důkazy významné pro rozhodnutí ve věci, ale lze tak činit jen v právním rámci daném hlavou III. ZSVM, občanském soudním řádu a zákonem o státním zastupitelství. Podle těchto předpisů se přitom v procesně právním smyslu dokazování provádí až v jednání nařízeném soudem po zahájení řízení podle hlavy III. ZSVM. Je vyloučeno, aby policejní orgán nebo státní zástupce v takové věci prováděl úkony trestního řízení a zajišťoval důkazy v rámci trestního řízení.

Ze shora popsaného vyplývá, že dítě mladší patnácti let může figurovat pouze v pozici podezřelého. V souladu s českou právní úpravou by proto nikdy neměla nastat situace, že by se dítě mladší patnácti let stalo osobou obviněnou či obžalovanou. V praxi ovšem není vyloučeno, že v důsledku omylu o skutečném věku dítěte (např. dítě - cizinec žijící na území České republiky bez dokladů, popř. s padělanými doklady) bude obviněno i dítě mladší patnácti let. Takovéto případy se sice s největší pravděpodobností vyskytnou jen velmi vzácně, nicméně je třeba na ně upozornit.

Co se týče první fáze, musím poukázat na poměrně závažný nedostatek české právní úpravy. Zatímco mladiství podezřelí musí mít obhájce již v přípravném řízení, povinné zastoupení dítěte mladšího patnácti let v přípravné fázi zákonodárce nijak neřeší. Výslovně stanovený nárok na právní pomoc má dítě až v řízení před soudem (na základě § 91 odst. 2 ZSVM musí soud dítěti ustanovit pro řízení opatrovníka z řad advokátů). Myslím si, že tímto opomenutím bylo porušeno ustanovení druhé věty Čl. 32 odst. 1 LZPS garantující zvláštní ochranu dětí a mladistvých. Nerespektuje se zároveň ani Čl. 37 odst. 2 LZPS, dle kterého má každý právo na právní pomoc už od počátku řízení. Domnívám se, že se tím popírá i základní zásada vyjádřená v § 3 odst. 4 ZSVM, kdy je v řízení třeba postupovat s přihlédnutím k věku, zdravotnímu stavu, rozumové a mravní vyspělosti osoby, proti níž se řízení vede, aby její další vývoj byl co nejméně ohrožen a aby veškeré významné okolnosti byly náležitě objasněny.

Kdybych tento problém vzala do krajnosti, dopustil se zákonodárce také porušení Čl. 1 LZPS zaručujícího rovnost lidí. Děti, které ještě nedovršily patnáctý rok věku, jsou bezdůvodně a zcela nelogicky znevýhodňovány vůči mladistvým, kteří se nachází ve stejném postavení. Přiznává-li se zvláštní nutnost obhajoby mladistvým, měly by z logiky věci mít nárok na stejnou úpravu i děti mladší, jejichž rozumová vyspělost je na ještě nižší úrovni než u mladistvých. V první fázi řízení ve věcech dětí mladších patnácti let mohou být děti v pozici podezřelých, stejně tak jako mohou být v první fázi klasického přípravného řízení před zahájením trestního stíhání v postavení podezřelých mladiství.

Druhá fáze spočívá v řízení před soudem pro mládež. Ustanovení § 90 odst. 1 ZSVM ukládá povinnost státnímu zástupci podat návrh na uložení opatření bezodkladně poté, co se o odložení věci z důvodu nedostatku věku dozvěděl. Soud pro mládež poté při řízení vzhledem k § 96 ZSVM postupuje podle předpisů příslušných pro občanské

soudní řízení. Nejedná se tedy již o trestní řízení, ale o civilní nesporné řízení, jež má společné rysy s řízením ve věcech péče o nezletilé. Jak bylo nastíněno výše, soud dítěti ustanoví advokáta - opatrovníka, který zde však nevystupuje jako obhájce. Výsledkem řízení není vydání rozsudku ohledně viny, cílem je uložit dítěti vhodné opatření tak, aby byl naplněn účel ZSVM vyjádřený v úvodu zmiňovaného zákona¹³ a aby si dítě uvědomilo závažnost svého činu. Úkol opatrovníka spočívá v poskytnutí kvalifikované právní pomoci, přispět by měl také k objasnění motivů, příčin a dalších okolností vyšetřované události. Důležité je zdůraznit, že opatrovníkem v těchto případech může být opravdu jen advokát, ne advokátní koncipient¹⁴. Toto pravidlo vychází především z toho, že koncipient nemůže mít ještě tolik zkušeností, aby dokázal poskytnout dítěti tak kvalitní právní pomoc jako advokát.

To, že advokát by měl být zkušenější než advokátní koncipient, je zřejmé. ZSVM klade velký důraz na odbornost osob, které působí v trestních věcech mládeže. V § 3 odst. 8 ZSVM zavádí povinnost zvláštní průpravy pro zacházení s mládeží. I zde bych poukázala na legislativní nedostatky, neboť do výčtu osob, jimž povinnost zvláštního vzdělávání náleží, advokáti nespádají. Myslím, že alespoň základní průpravě by měli být podrobeni i oni, obzvláště zaměřují-li se ve své advokátní praxi právě na řízení související s dětmi a mladistvými.

Porovnám-li obě etapy tohoto specifického typu řízení a přihlédnu-li k úpravě určené pro mladistvé pachatele, navrhl bych de lege ferenda přijmout takovou úpravu, aby byl dítěti mladšímu patnácti let opatrovník ustanoven už od prvních úkonů, které vůči němu policejní orgán učiní, a ne až na počátku řízení před soudem pro mládež.

2.2. Dítě v postavení poškozeného a svědka

V souvislosti s poškozeným se lze často setkat i s pojmem „oběť“. „Poškozený“ je dle § 43 odst. 1 TR ten, komu bylo trestným činem ublíženo na zdraví, byla mu způsobena majetková škoda nebo nemajetková újma, nebo ten, na jehož úkor se pachatel trestným činem obohatil. Definicí oběti přináší nový zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů (dále jen „ZOTČ“), jenž v ustanovení § 2 odst. 2 jako oběť

---

¹³ Projednáváním protiprávních činů (...) se sleduje, aby se na toho, kdo se takového činu dopustil, užilo opatření, které účinně přispěje k tomu, aby se nadále páčání protiprávního činu zdržel (...); řízení musí být vedeno tak, aby přispívalo k předcházení a zamezování páčání protiprávních činů.

¹⁴ viz usnesení Krajského soudu v Hradci Králové 12 Rodo 5/2004

označuje fyzickou osobu, které bylo nebo mělo být trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková nebo nemajetková újma nebo na jejíž úkor se pachatel trestným činem obohatil. Vzhledem k tomu, že dítě bývá nejčastěji poškozováno trestnými činy pohlavního zneužívání, znásilnění, sexuálního nátlaku, týrání svěřené osoby či ublížení na zdraví, budu v této práci používat nerozdílně oba pojmy.

Dítě - poškozený má veškerá práva, která náleží dospělým poškozeným. Protože však tato práva nemůže s ohledem na výše uvedené samo uplatňovat, musí opět nastoupit jeho zákonný zástupce, což potvrzuje i znění § 45 odst. 1 TR¹⁵. Zákonný zástupce tak může např. navrhnout, aby soud uložil obžalovanému povinnost způsobenou škodu nahradit, nebo se naopak může výslovným prohlášením svých procesních práv vzdát. Je však na místě zdůraznit, že na rozdíl od způsobilosti k právním úkonům vzniká právní subjektivita (tzn. způsobilost mít práva a povinnosti) narozením, tudíž rozhodne-li soud přisoudit poškozenému dítěti náhradu škody, musí ji přisoudit přímo jemu a nikoliv jeho právnímu zástupci.

Nemohou-li dítě zastupovat z důvodu střetu zájmů rodiče a hrozí nebezpečí z prodlení, soud dítěti ustanoví opatrovníka. Typicky se bude jednat např. o situaci, kdy poškozenému dítěti způsobil škodu jeho sourozenec. Na rozdíl od řízení ve věcech dětí mladších patnácti let podle hlavy III. ZSVM však tímto opatrovníkem nemusí být obligatorně advokát, ale zpravidla se bude jednat o orgán sociálně právní ochrany dětí (dále jen „OSPOD“). V tom opět spatřuji nevýhodu, neboť sociální pracovníci OSPOD většinou nemají dostatečné právní znalosti k tomu, aby mohli dítě adekvátně zastupovat. Nezbyvá než si položit otázku, zda takové zastoupení není spíše pouhou formalitou, aby byla naplněna díkce zákona.

Poškozený často vystupuje také jako **svědek**, neboť právě on má nejvíce informací o deliktním jednání. Takový svědek vnímal škodlivou událost přímo, nezprostředkovaně, tudíž lze předpokládat, že může poskytnout největší množství relevantních údajů. Samozřejmě ale opět záleží na druhu spáchaného činu.

Jelikož jsem u předchozích procesních postavení rozebírala úpravu povinného právního zastoupení, učiním tak i teď. Trestní řád se k právu či povinnosti účasti právního zástupce při výslechu svědka (dětského i dospělého) nijak nevyjadřuje. V minulosti převládal názor, že účast právního zástupce při výslechu není možná, právě

---

¹⁵ „Je-li poškozená osoba zbavena způsobilosti k právním úkonům nebo je-li její způsobilost k právním úkonům omezena, vykonává její práva podle tohoto zákona její zákonný zástupce.“

s odkazem na absenci zakotvení takové možnosti v zákoně. Účast advokáta se povolovala jen u poučování svědka, poté až po výslechu při čtení svědecké výpovědi předtím, než ji svědek podepsal¹⁶. Zásadní průlom přineslo rozhodnutí Ústavního soudu ze dne 20. 10. 2004¹⁷ - podle něj neexistuje z ústavně právního hlediska žádný důvod, aby svědek na rozdíl od osoby podávající vysvětlení neměl právo na právní pomoc. Ústavní soud tu reaguje na úpravu obsaženou v § 158 odst. 4 TŘ opravňující každého, kdo má podat vysvětlení, k právní pomoci advokáta. Právo na právní pomoc je v tomto případě odůvodňováno především nejistotou ohledně povahy, rozsahu a účelu podávaného vysvětlení a nejistotou o povaze současných a budoucích práv, jejichž neuplatněním by mohlo dojít k újmě¹⁸.

Může-li tedy být vzhledem k výše uvedenému rozhodnutí právní zástupce přítomný u výslechu dospělých svědků, mám za to, že logicky se smí účastnit i podávání svědeckví dětských svědků. Zvláštnosti výslechu dětského svědka respektuje trestní řád v ustanovení § 102 TŘ, kterému se budu věnovat v další části.

2.2.1 Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů

Jak ještě bude mnohokrát řečeno, cílem právní úpravy je a měla by být ochrana dítěte před druhotnou viktimizací. Jelikož žádný právní předpis po dlouhou dobu zcela uspokojivě a podrobně neupravoval, jak by se měly orgány činné v trestním řízení chovat k oběti, která bývá většinou vyslýchána jako svědek, má ochranu před sekundární viktimizací posílit právě zákon o obětech trestné činnosti. Nový ZOTČ byl ve Sbírce zákonů uveřejněný pod č. 45/2013 Sb. a účinnosti nabyl ke dni 1. 8. 2013 (některá jeho ustanovení specifikovaná v § 62 ZOTČ se však stala účinná již dříve).

Vyrovnat se s následky trestných činů bývá většinou velmi nesnadné, zejména jedná-li se o násilné nebo sexuální trestné činy. Roztříštěnou právní úpravu se zákonodárci snaží napravit prostřednictvím několika základních zásad, zakotvením práv poškozených, ale i novými právními instituty. V úvodních ustanoveních zákona nalezneme kromě definice oběti také definici tzv. zvlášť zranitelné oběti. Do této kategorie kromě dětí spadají také tělesně či duševně postižení dospělí, ale i zdraví lidé,

---

¹⁶srov. II. ÚS 174/98 ze dne 22. 2. 2000

¹⁷II. ÚS 386/04

¹⁸VANTUCH, P. K právu svědka na přítomnost advokáta při svém výslechu ve světle nálezu Ústavního soudu II. ÚS 386/04. Bulletin advokacie, 2005, č. 5, s. 19-25

na nichž byl spáchán trestný čin zařazený v trestním zákoníku mezi trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti (§ 185 - § 193 TZ). Všichni lidé jsou zranitelní, zvláštní zranitelnost některých jedinců však může vyplývat jak z osobních vlastností člověka, tak z povahy spáchaného trestného činu. Vyčleněné skupině osob je poskytována zvýšená ochrana především proto, že se u nich vyskytuje větší riziko vzniku sekundární viktimizace nebo se u nich předpokládá jejich zastrasování pachatelem.

Ochrana před druhotnou viktimizací je jedním z hlavních cílů přijatého zákona. Není tedy náhoda, že se sekundární viktimizaci věnuje celý díl ZOTČ, konkrétně ustanovení § 17-§ 22 ZOTČ. Zatímco primární viktimizaci člověku způsobí samotný trestný čin, druhotná viktimizace může nastat při nesprávném nebo necitlivém přístupu policejních orgánů a dalších osob podílejících se na vyšetřování. Následky vyvolané opětovnou traumatizací mohou osobu provázet po celý život. Uzákoněná práva a zásady mají co největší měrou proti vzniku sekundární viktimizace bojovat.

Každá oběť má právo být slyšena. Poškozený je oprávněn kdykoliv během řízení učinit před soudem prohlášení, v němž se vyjádří k následkům, které mu byly způsobeny daným trestným činem. Cílem včlenění zmiňovaného práva do zákona je nejen možnost oběti snáze se s trestným činem vyrovnat, ale také jakýsi morální apel na obžalovaného, aby si uvědomil, co všechno vlastně svým činem vyvolal.

Ustanovení § 3 ZOTČ přináší základní zásady, podle nichž je třeba vykládat i zbylá ustanovení zákona. Orgánům činným v trestním řízení se ukládá povinnost respektovat osobnost a důstojnost každé oběti, přistupovat k ní zdvořile, citlivě a pokud možno vstřícně. Vždy je nutné zohlednit věk poškozeného, jeho rozumovou vyspělost, psychický a zdravotní stav. S přihlédnutím k věku a úrovni chápání musí orgány činné v trestním řízení každému srozumitelně ozřejmit jeho práva, popř. je na žádost zopakovat nebo vysvětlit. K odstranění všech pochybností zákon výslovně stanoví, že práva podle ZOTČ náleží všem obětem bez ohledu na věk, rasu, zdravotní postižení apod. Nezanedbatelným právem oběti je také právo na informace. Policie a další orgány poškozeného informují mj. o dalším postupu a úloze poškozeného v něm, nebo o tom, na koho se mohou obrátit o odbornou pomoc (psychologickou, sociální i právní).

Je zřejmé, že stresovou situaci vyvolává každý další kontakt s pachatelem. Poškozený má proto právo požádat o zabránění kontaktu s touto osobou. Orgány činné

v trestním řízení jsou v případě dětského poškozeného povinny žádosti vyhovět, ledaže by to vylučovala povaha prováděného úkonu. Nebude-li možné kontaktu během zamýšleného úkonu zabránit, musí se příslušné orgány postarat alespoň o to, aby se dítě s pachatelem nesešlo před ani po daném úkonu. Jistým způsobem zamezení kontaktu může být např. i použití jednocestného zrcadla (např. při rekognici).

Sexuální trestné činy často oběť negativně poznamenají i v oblasti běžných mezilidských vztahů. Zneužitá dívka nezřídka po kratší či delší dobu pocítuje až odpor k mužskému pohlaví. ZOTČ přináší možnost žádat v přípravném řízení o vyslechnutí osobou stejného pohlaví. Stejně jako u zamezení kontaktu s pachatelem jsou orgány činné v trestním řízení povinny vyhovět, je-li poškozeným dítě. Důležité důvody, které by odmítnutí žádosti ospravedlňovaly, musí být v protokole zaznamenány. Objeví-li se během řízení potřeba přibrat tlumočnicka, i zde může dítě popsané právo uplatnit. Pro úplnost zákon upřesňuje, že dané právo se kromě běžného výslechu vztahuje i na podávání vysvětlení.

Stejně jako trestní řád, tak i ZOTČ obsahuje speciální ustanovení vztahující se k výslechu dětí. Vyslýchajícímu je uložena zákonná povinnost chovat se obzvlášť citlivě a mít neustále na paměti konkrétní okolnosti, které zvláštní citlivost dítěte způsobily. S ohledem na zvláštnosti dětské psychiky zákon vyžaduje provádění výslechu speciálně vyškolenou osobou. Jedná se o zpřísnění obecného pravidla, kdy by u zvlášť zranitelných obětí měla v přípravném řízení výslech provádět vyškolená osoba, což platí ale jen tehdy, je-li to možné. U dětí se proškolenost osoby vyžaduje vždy; jedinou výjimku představuje situace, kdy je nutné provést neodkladný úkon a v nastalém časovém presu není možné vyškolenou osobu zajistit.

I nově přijatý zákon zdůrazňuje zásadu neopakování výslechu. V nezbytných případech, kdy se opakování jeví jako nanejvýš potřebné, by měla opětovný výslech provádět stejná osoba jako poprvé. Zvláštní ustanovení věnované vyslýchání dětí odkazuje také na možnost výslech provést pomocí audiovizuální techniky, aby se dítě nemuselo s pachatelem dostat do přímého kontaktu. Při uplatnění takovéto ochrany dítěte je však důležité řádně zajistit právo na obhajobu člověka, proti němuž se trestní řízení vede.

Po vzoru některých zahraničních úprav se do znění zákona včlenilo právo na důvěrníka. O výhodách a nevýhodách institutu důvěrníka pojednávám v části zaměřené na osoby účastnící se výslechu dítěte.

Ačkoliv měl zákon podle původních představ nabýt účinnosti již k 1. 1. 2012, schválen byl o více než rok později. Nakonec si ale i Česká republika potřebu podrobnější úpravy dané oblasti uvědomila, stejně jako v minulých letech Velká Británie (Youth Justice and Criminal Evidence Act z r. 1999), Bosna a Hercegovina (Zákon na ochranu ohrožených a zranitelných svědků z r. 2003), Německo, Rumunsko nebo Švýcarsko. Již jsem zmínila, že zákon se vztahuje na všechny oběti bez rozdílu věku. Pokud zákonodárce pociťuje potřebu chránit šetrným přístupem v trestním řízení dospělé poškozené, je nanejvýš vhodné přijetí či doplnění stávající legislativy tak, aby ochrana dětí byla zajišťována co nejpreciznějším způsobem.

2.3. Zajištění dítěte

Nejsnadnějším způsobem, jak zajistit přítomnost dítěte pro účely výslechu, je učinit tak prostřednictvím rodičů, jiných zákonných zástupců, popř. prostřednictvím zaměstnance ústavu či obdobné instituce, v níž se dítě v daném okamžiku nachází.

Stejně jako u dospělých bývá zasíláno předvolání (§ 90 odst. 1 TR, § 98 TR). Ne vždy se však předvolání zasláné k rukám rodičů jeví jako nejvhodnější varianta. Jsou-li rodiče ve vyšetřované věci nějak zainteresováni (ať už sami měli na projednávaném činu podíl, nebo se z důvodu povahy spáchaného skutku stydí a nechtějí se dostat do řeči), mohou předem dítě poučit a navést, jak má na případné otázky odpovídat. Přestože by dítě samo o sobě mělo snahu vypovídat pravdivě, z obavy před reakcí rodiny se přizpůsobí a vypovídá podle nalinkovaného scénáře. Z tohoto důvodu je někdy namíste zajistit dítě např. prostřednictvím školy¹⁹.

Policie může dítě ve škole vyslechnout v jakémkoli procesním postavení - jako dětského svědka, poškozeného i podezřelého. Před započítím samotného výslechu by měl být ředitel dané školy informován, co je předmětem zamýšleného policejního úkonu a proč má být k tomu vyslechnuto dané dítě. Není-li z nějakého důvodu možné

---

¹⁹ Podrobněji k tomu např. v Informaci Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, č.j. 25 884/2003-24 ze dne 13. 10. 2003.

provést výslech přímo v budově školy a je nutné převedení dítěte ze školy na služebnu policie, měl by dítě už po cestě doprovázet učitel či jiná zvolená osoba.

Při výběru vhodného způsobu zajištění nezletilce je s ohledem na shora uvedené nutné důkladně zvážit, zda právě tento způsob nemůže další vyšetřování nějak ohrozit či zmařit.

2.4. Poučení

Ať už má být dítě vyslechnuto v jakémkoliv procesním postavení, vždy se mu musí ze strany orgánu činného v trestním řízení dostat náležitého poučení.

Povinnost poučit podezřelého či obviněného vyplývá z § 13 TŘ, jež zakotvuje poučovací povinnost vůči osobě, proti níž se trestní řízení vede. Speciální poučovací povinnost orgánů činných v trestním řízení ve vztahu k mladistvým obsahuje § 42 odst. 5 ZSVM. V souladu s tímto ustanovením jsou orgány činné v trestním řízení povinny vždy mladistvého poučit o jeho právech a zároveň mu také umožnit jejich plné uplatnění. Právo poškozeného na řádné poučení obsahuje § 46 TŘ zavazující všechny orgány činné v trestním řízení poskytnout poškozenému náležité poučení. Na poučení svědka se vztahuje § 101 TŘ, který zároveň v poslední větě zdůrazňuje nutnost přizpůsobit poučení věku osoby mladší patnácti let. Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii ČR (dále jen „ZPČR“), stanovuje ve svém § 13 povinnost policistů poučit před provedením úkonu osobu dotčenou daným úkonem o právních důvodech jeho provedení.

Při jednání s dětmi musí vyslyšající brát v úvahu věk a duševní vyspělost konkrétního jedince. Mladistvé lze poučit stejně jako dospělé osoby, jejich rozumový vývoj už pokročil na takovou úroveň, že jsou bez jakýchkoliv problémů schopni rozsah poučení pochopit. Americká právní úprava²⁰ zohledňuje odlišný způsob poučování mladistvých obviněných, přičemž ale výslovně stanoví dvě základní skutečnosti, o nichž musí být každý mladistvý poučen (tzv. „mini-Miranda“²¹). Jedná se o právo nevypovídat a zásadu „cokoli řekneš, může být použito proti tobě“.

---

²⁰ DPS – LAW ENFORCEMENT ACADEMY SANTA FE: Constitutional law - Miranda: How Constitutional Rights Affect Interrogation (Miranda On-Line), New Mexico. Dostupné na: <http://www.nmlea.dps.state.nm.us/legal/documents/Miranda.pdf>

²¹ „Miranda rights“ je označení pro poučení o základních právech trestně obviněných používané v USA.

Je zřejmé, že malé děti²² nacházející se v pozici svědků nemá smysl poučovat např. o hrozící sankci v případě nepravdivé výpovědi nebo o trestně právních následcích porušení zákona. Taktéž je bez významu poučovat dítě o tom, jaké důsledky by pro něj mělo nedostavení se k soudu, aniž by se s dostatečným předstihem omluvilo. Naopak ale musí být dítě přiměřeným způsobem obeznámeno s možností odepřít výpověď za podmínek ustanovení § 100 TŘ (např. mělo-li by se dítě vyjádřit k činu, z něhož je obviněn jeho otec či sourozenec).

Vyslýchající musí mít na paměti, že slovní zásoba dětí není ještě natolik rozvinutá, aby rozuměly odborným termínům běžně používaným mezi dospělými. Proto je důležité, aby při protokolaci provedeného poučení byla zachycena přesně táž slova, která vyšetřovatel či soudce při poučení skutečně použili. Stejně jako u plnoletých vyslychaných osob je třeba se poučovaného dítěte dotázat, zda všemu, co bylo řečeno, rozumělo, popř. zda potřebuje něco upřesnit či zda se chce ještě na něco zeptat.

Jako příklad uvádím poučení čtrnáctiletého chlapce vyslychaného v pozici svědka, který nebyl protiprávním činem nijak poškozen²³:

„Poučuji tě, že musíš mluvit pravdu o všem, co jsi viděl nebo slyšel o projednávané věci, nebo co se ti stalo a na co se tě budeme ptát, nesmíš lhát, vymýšlet si, ani nic zamlčet. Můžeš mě opravit, kdybych něco špatně zapsala a chtěl jsi to říct jinak. Nesmíš o nikom říkat věci, které nejsou pravda. Musíš nám říci všechno, co víš o padělané bankovce hodnoty 1.000 CZK, kterou jsi chtěl zaplatit dne 27. 4. 2012 v Lovosicích v prodejně Večerka a prodejně Centrum. Nemusíš o věci mluvit, pokud bys svojí výpovědí způsobil potíže sobě nebo člověku, který je tvým příbuzným, či na kterém ti záleží. Rozuměl jsi všemu?“

---

²² Chmelík jimi v této souvislosti rozumí děti zhruba do 6 let věku. (CHMELÍK, J. a kol. Mravnost, pornografie a mravnostní kriminalita. 1 vyd., Praha: Portál, 2003)

²³ čerpáno z trestního spisu vedeného u Okresního soudu v Litoměřicích pod sp. zn. 2 Tm 20/2012

3. Výslech dětského svědka za podmínek § 102 TŘ

Ustanovení § 102 TŘ představuje stěžejní úpravu zohledňující zvláštnosti výslechu dětí. Jeho první dvě věty do nabytí účinnosti ZOTČ zněly: „*Je-li jako svědek vyslýchána osoba mladší patnácti let o okolnostech, jejichž ožívání v paměti by vzhledem k věku mohlo nepříznivě ovlivňovat její duševní a mravní vývoj, je třeba výslech provádět zvláště šetrně a po obsahové stránce tak, aby výslech v dalším řízení zpravidla už nebylo třeba opakovat; k výslechu se přibere pedagog nebo jiná osoba mající zkušenosti s výchovou mládeže, která by se zřetelem na předmět výslechu a stupeň duševního vývoje vyslýchané osoby přispěla k správnému vedení výslechu. Může-li to přispět k správnému provedení výslechu, mohou být přibráni i rodiče.*“

Od 1. 8. 2013 se shora citovaná úprava obsažená v § 102 TŘ rozšířila díky novelizaci provedené ZOTČ na osoby mladší osmnácti let, což lze jistě hodnotit velmi kladně. Zvláštní postup při výslechu se tedy nově aplikuje na všechny děti ve smyslu § 126 trestního zákoníku. Dílčí změnu ZOTČ provedl také ve výčtu přibraných osob, neboť účast pedagoga byla nahrazena přítomností OSPOD. Od 1. 8. 2012 zní tedy ustanovení § 102 odst. 1 TŘ takto: „*Je-li jako svědek vyslýchána osoba mladší **osmnácti** let o okolnostech, jejichž ožívání v paměti by vzhledem k věku mohlo nepříznivě ovlivňovat její duševní a mravní vývoj, je třeba výslech provádět zvláště šetrně a po obsahové stránce tak, aby výslech v dalším řízení zpravidla už nebylo třeba opakovat; k výslechu se přibere **orgán sociálně-právní ochrany dětí** nebo jiná osoba mající zkušenosti s výchovou mládeže, která by se zřetelem na předmět výslechu a stupeň duševního vývoje vyslýchané osoby přispěla k správnému vedení výslechu. Může-li to přispět k správnému provedení výslechu, mohou být přibráni i rodiče.*“

Pro ucelený přehled musím konstatovat, že do ustanovení § 102 TŘ byl od 1. 8. 2013 včleněn odstavec 3, který stanoví, že klást otázky dítěti je možné pouze prostřednictvím orgánu činného v trestním řízení.

3.1. Šetrnost a neopakování výslechu

Za hlavní smysl odchylné úpravy výslechu dětí od úpravy dospělých lze považovat snahu společnosti o větší ochranu této zvláště zranitelné skupiny osob. Právě zákonný požadavek šetrnosti a jediného výslechu mají garantovat co nejmenší psychické zatížení dítěte.

Ráda bych upozornila, že obě zásady se vztahují k výsledku svědků, kteří vypovídají o okolnostech, jejichž ožívání by se mohlo negativně odrazit na dětské psychice. Mají-li se však výpovědi týkat nenásilných, sexuálně neladěných činů, jež dítě např. kromě majetkové újmy nijak záporně nepoznamenaly, není nutné vhodnost či nevhodnost opakovaného výsledku řešit tolik, jako je tomu za podmínek § 102 TŘ. Jistě mi dá každý za pravdu, že v jiném psychickém rozpoložení bude dítě při výpovědi o znásilnění a dítě vypovídající o krádeži notebooku.

3.1.1 Šetrnost vedení výsledku

Úmluva o právech dítěte deklaruje, že zájem dítěte musí být předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí, tedy i při činnosti správních či soudních orgánů. Státům ukládá povinnost zajistit dítěti takovou ochranu a péči, která je nezbytná pro jeho blaho. Smluvní státy Úmluvy o právech dítěte uznávají duševní i fyzickou zranitelnost dětí, proto se zavazují učinit všechna možná opatření zajišťující zvláštní péči a pomoc dětem. Zkrátka nesmí přijít ani děti mentálně nebo tělesně postižené, dle Čl. 23 Úmluvy o právech dítěte jim náleží zvláštní péče. Jedním ze způsobů, jak stanovené povinnosti Česká republika dostala, je i ochrana dítěte spočívající v šetrném vedení a průběhu výsledku zakotvená v ustanovení § 102 TŘ.

Co všechno lze za „šetrnost“ považovat, však legislativa ani judikatura nevymezují. Šetrné provedení výsledku zajišťuje řada faktorů - speciální průprava vyslychajících osob, vhodně zvolené přibrané osoby, přívětivé prostředí, ale i samotná osoba vyslychaného. Jistý aspekt šetrného přístupu může být spatřován také v absenci formálních policejních uniforem, které by v dítěti mohly vyvolat zbytečnou bázeň.

Velký vliv sehrává místnost, v níž má výslech probíhat. V posledních letech vznikly v mnoha městech speciální výsledkové místnosti určené přímo pro výslech dětí. Jelikož praxe ukázala, že speciální místnosti jsou při výsledku opravdovým přínosem, byl přijat dne 22. 2. 2007 program Zřizování speciálních výsledkových místností pro dětské oběti a svědky Policií ČR. Ten si klade za cíl vybudovat co nejvíce speciálních prostor, v nichž by se výsledky dětí prováděly. Není náhoda, že řada dětských výsledkových místností byla vybudována bezprostředně po schválení zřizovacího programu (např. v roce 2008 se začaly používat místnosti v Semilech a Kladně, od počátku roku 2009 slouží v Opavě).

Jak takové prostory vypadají a v čem lze spatřovat jejich pozitiva, věnuji samostatnou kapitolu v další části této práce. Jen na okraj, vlídné a dětem blízké prostředí nejen dětské oběti a svědky chrání před vznikem sekundární viktimizace, ale zároveň ulehčuje vyslychajícímu navázání kontaktu s dítětem. Přestože jsou speciální výslechové místnosti neocenitelným pomocníkem, právní předpisy neobsahují žádné ustanovení, které by zakotvovalo povinnost dětské výslechy v takovýchto vhodných místnostech provádět vždy. V tom se Česká republika liší např. od švýcarské legislativy, konkrétně od Spolkového zákona o pomoci obětem trestných činů ze dne 23. 3. 2007 (Bundesgesetz über die Hilfe an Opfer von Straftaten)²⁴. Přestože by taková úprava při důsledném naplňování přinesla maximální ochranu dětí, nebyla by v současné době technicky proveditelná. Vybudování a vybavení každé speciální výslechové místnosti je velice finančně nákladné, tudíž není jejich pokrytí v ČR k dnešnímu dni dostatečné. Případné uzákonění podobné povinnosti jako ve Švýcarsku by tedy za současné situace výslechům dětí nijak nepomohlo.

U sexuálních deliktů se šetrnost může projevit i v tom, kdo poškozené dítě bude vyslychat, zda muž nebo žena. Donedávna kusá česká právní úprava neobsahovala možnost žádat o výslech osobou stejného pohlaví. Změnu přinesl až ZOTČ, který se tak v dané oblasti postavil po bok řady dalších států (např. Dánsko, Island, Portugalsko, Španělsko)²⁵. Ačkoli se trestní řád k této problematice zatím nijak nevyjadřuje, je v praxi jistě na místě (je-li to personálně uskutečnitelné) při výslechu znásilněné dívky vybrat vyslychající z řad žen, popř. z mužů co nejvíce vzhledově odlišných od pachatele. Potřeba nepodobnosti vyslychajícího a pachatele se však netýká pouze sexuálních trestných činů, ale všech deliktů, v nichž dítě figuruje v pozici poškozeného. Kriminalisté z Územního odboru v Mostě si dobře uvědomují, že zneužitá dívka se ochotněji svěří ženě než muži. Právě proto mají pro dětské výslechy vyčleněny dvě osoby - jednoho muže a jednu ženu. Vyslychající policistka navíc vystudovala speciální pedagogiku, tudíž má podstatně více zkušeností a informací, jak s dětmi různého věku zacházet. Sekundární viktimizace může na dítěti zanechat dalekosáhlé následky, proto je třeba zajistit všechna opatření, která se v daném případě jeví jako reálně proveditelná.

---

²⁴ Art. 43.(...) „Die Einvernahme erfolgt in einem geeigneten Raum.“

²⁵ KRISTKOVÁ, Veronika, Hana LANGHANSOVÁ a Maroš MATIAŠKO. Legislativní ochrana obětí trestných činů před druhotnou viktimizací a práva obětí na soukromí během trestního řízení. Brno, 14.2.2007. Dostupné z: <http://lp.cz/publikace/ochrana-obeti-trestnych-cinu-pred-druhotnou-viktimizaci/>.

Aby výslech proběhl co nejšetrněji, mělo by se dbát na adekvátní dobu trvání výslechu, zejména s ohledem na věk a rozumovou vyspělost dítěte a s tím související schopnost dítěte udržet pozornost. Konrád, Němec a Novotný²⁶ vyslovili názor, že výslech dětí ve věku 5-7 let by měl trvat maximálně 15 minut, děti od 7 do 10 let mohou být vyslýchány 20 minut. Výslech dětí starších 10 let, které však ještě nedovršily 15. rok věku, by měl být ukončen do 25-30 minut. Mladiství od 15 do 18 let mohou být vyslýcháni s ohledem na již rozvinutou schopnost koncentrace v podstatě po neomezenou dobu, avšak s přiměřenými přestávkami po každé hodině výslechu. Tyto údaje je však nutné brát jen jako průměrné, obecné ukazatele, vždy záleží na vlastnostech a schopnostech každého dítěte.

Specifika zvláště šetrně prováděného výslechu se mohou projevit i v atypickém způsobu podání výpovědi dítětem. Vrchní soud v Olomouci se ve svém rozhodnutí sp. zn. 5 To 116/2003 ze dne 5. 11. 2003 zabýval případem, kdy znásilněná dívka podala část své výpovědi šeptem přímo do ucha vyšetřovatelky. Obžalovaný proti uvedenému způsobu podal odvolání, neboť v nestandardně prováděném výslechu spatřoval porušení práva na spravedlivý proces. Vrchní soud se ovšem s názorem obžalovaného neztotožnil, když šeptanou výpověď za současného dodržení všech zákonných podmínek vypočtených v ustanovení § 102 TŘ označil za souladnou se zákonem. Protokol o takto učiněné výpovědi dívky bylo možné přečíst k důkazu, procesní využitelnost výpovědi v soudním řízení nebyla nijak zpochybňována.

Jak Vrchní soud konstatoval, právo na spravedlivý proces nemůže být nadřazeno právu dítěte na zvláštní ochranu, kterou zavádí jak Úmluva o právech dítěte, tak Čl. 32 odst. 1 LZPS. Kromě již popsaných důvodů přijatelnosti atypické výpovědi soud uvedl, že práva obžalovaného nemohla být dotčena ani proto, že výslechu dívky byl po celou dobu přítomný obhájce obviněného. Přestože nezletilá část své výpovědi šeptala, protokolující osoba údaje průběžně za polohlasného opakování zapisovala. Obhájci také zůstala možnost dívce na závěr výslechu klást otázky, které považoval za důležité. Na nezvyklém případě lze vidět, že trauma vyslýchávaného dítěte musí být za všech okolností zohledňováno. Vždyť právě za tímto účelem zákonodárce zvláštní podmínky výslechu dětí zavedl.

---

²⁶ KONRÁD, Z., NĚMEC, M., NOVOTNÝ, F. Vybrané otázky teorie a praxe výslechu. 1. vyd. Praha: Policejní akademie ČR, 2008, s. 63-64

3.1.2 Neopakování výsledku

Přestože neopakování výsledku představuje zásadu zavedenou zákonem coby právním předpisem vyšší právní síly, v praxi velmi často dochází k jejímu porušování. Příčiny jsou různé, ať už nedostatečná příprava vyslyšajících vedoucích pro četné chyby nebo nedostatky k nutnosti dalšího výsledku, nebo žádná či minimální speciální příprava vyslyšajících. Každý, kdo musí v trestním řízení s dítětem jednat, by měl absolvovat zvláštní kurz zaměřený na základní kriminalistické a psychologické působení na dítě při jeho výsledku. Jak již bylo řečeno dříve, na nutnost zvláštní úpravy upozorňuje ustanovení § 3 odst. 8 ZSVM. Škoda jen, že takováto povinnost není legislativou zakotvena také ve vztahu k dětem nacházejícím se v pozici poškozených či svědků.

Opakování výsledku může kromě systémového týrání dítěte vést i k dalším negativním jevům. Při každém opětovném výsledku se dítě víc a víc učí, jak má reagovat, aby se vyšetřovateli zavděčilo nebo aby mu nebyly kladeny další nepříjemné otázky. Pokládá-li vyslyšající dítěti při výsledku stále dokola jedny a ty samé otázky, dítě může odpovědět zcela naopak než dosud jen proto, že ho omílání téže věci unavuje a už chce mít klid.

Problémem může být opakovaný výsledek u lživého obvinění ze spáchání trestného činu, což se objevuje opět nejčastěji v souvislosti se sexuální násilím. Jednou reprodukování utkví lépe v paměti, k zapomínání tudíž dochází pomaleji. „Poškozené“ dítě se neustálým opakováním vymyšlené historky může začít vcítovat do role oběti a postupem času samo uvěří, že k sexuálnímu útoku skutečně došlo. Dítě se učí odborné sexuální termíny, které u výsledku opakovaně zaznívají, a postupně je samo začne používat, takže později může být i pro odborníky obtížné jednoznačně určit, zda se popisovaný skutek opravdu stal či nestal. Samozřejmě nelze paušalizovat, zohlednit se musí každý konkrétní případ, kdy záleží zejména na věku, psychickém stavu a osobnostních rysech „falešného poškozeného“.

Ustanovení § 102 odst. 2 TŘ umožňuje další výsledek dítěte jen v nutných případech. Proto je při soudním řízení možné namísto opětovného výsledku přečíst protokol, popř. přehrát audiovizuální záznam dříve provedeného výsledku. Tyto postupy lze tedy v souladu se speciálním ustanovením § 102 TŘ aplikovat i tehdy, nejsou-li splněny podmínky uvedené v ustanovení § 211 odst. 1 a 2 TŘ.

Omezení ohledně počtu výslechů zapracovalo do svých zákonů i mnoho dalších evropských států. Švýcarský Spolkový zákon o pomoci obětem trestných činů umožňuje provedení maximálně dvou výslechů dítěte, přičemž podruhé k němu smí být přistoupeno jen ve skutečně nutných případech. Zákon současně stanoví zásadu, že podruhé by měla dítě vyslýchat tatáž osoba jako u výslechu prvního²⁷. Zvýšená ochrana se stejně jako v České republice vztahuje na všechny děti, tedy na osoby do 18 let věku. Ještě striktnější pravidlo uplatňuje Belgie, když umožňuje dítě mladší 14 let vyslechnout jen jednou, a to speciálně vyškoleným vyšetřovatelem²⁸.

Přestože české trestní právo kvůli prevenci sekundární viktimizace ukládá vyslychajícímu provést výslech tak, aby ho v dalším řízení nebylo třeba opakovat, nebývá toto velmi důležité pravidlo respektováno. Jen velmi důkladná příprava výslechu, odborná průprava vyslychajícího a dokonalé seznámení se s daným případem může první (a pokud možno jediný) výslech co nejvíce zefektivnit.

3.2. Přibrané osoby

První věta prvního odstavce § 102 TŘ stanoví obligatorní povinnost přibrat k výslechu dětí určité osoby. Povinně se musí účastnit OSPOD nebo jiná osoba mající zkušenosti s výchovou mládeže, která by mohla s přihlédnutím k předmětu výslechu a stupni duševního vývoje vyslychaného přispět ke správnému vedení výslechu. Za jinou osobu mající zkušenosti s výchovou mládeže lze považovat zejména dětského psychologa nebo dětského psychiatra. Obzvláště v minulých letech se diskutovalo o tom, zda lze „jinou osobou“ rozumět např. i policistu, který dříve působil jako učitel na některé základní či střední škole. Nejvyšší státní zastupitelství se ve své zvláštní zprávě²⁹ přiklonilo kvůli eventuálním pochybnostem o objektivnosti a nestrannosti k nevhodnosti takového výkladu.

Zatímco do 1. 8. 2013 se výslechu podle § 102 TŘ povinně účastnil také pedagog, nyní už trestní řád s jeho přítomností výslovně nepočítá. Pedagog ale

---

²⁷ Art. 43: „Das Kind darf während des ganzen Verfahrens in der Regel nicht mer als zweimal einvernommen werden. (...) Eine zweite Einvernahme findet statt, wenn die Parteien bei der ersten Einvernahme ihre Rechte nich ausüben konnten oder wenn eine solche im Interesse der Ermittlungen oder des Kindes unumgänglich ist. Soweit Melich erfolgt die Befragung durch die Person, welche die erste Einvernahme durchgeführt hat.“

²⁸ KRISTKOVÁ, Veronika, Hana LANGHANSOVÁ a Maroš MATIAŠKO. Legislativní ochrana obětí trestných činů před druhotnou viktimizací a práva obětí na soukromí během trestního řízení. Brno, 14.2.2007. Dostupné z: <http://lp.cz/publikace/ochrana-obeti-trestnych-cinu-pred-druhotnou-viktimizaci/>.

²⁹ Zvláštní zpráva Nejvyššího státního zastupitelství čj. 1 Spr 135/98 ze dne 15. 6. 1998

bezpochyby spadá do kategorie osob majících zkušenosti s výchovou mládeže, nelze tudíž vyloučit, že se učitelé budou v některých případech i nadále dětského výslechu účastnit.

Kromě obligatorně vymezených osob však mohou být výslechu dítěte fakultativně přítomni také jeho rodiče. Při porušení ustanovení trestního řádu týkajícího se povinně příbraných osob vznikne závažná vada řízení. Blíže se k tomu vyjadřuje Vrchní soud v Praze v usnesení sp. zn. 7 To 181/93 ze dne 27. 9. 1993. Vrchní soud se zde zabýval případem, kdy při výslechu nezletilé oběti znásilnění nedošlo k příbrání ani pedagoga, ani jiné osoby mající zkušenosti s výchovou mládeže. V důsledku pochybení byl proto protokol o výslechu dětské oběti v dalším řízení nepoužitelný. Vrchní soud konstatoval, že pokud dojde při výslechu osoby mladší patnácti let k porušení podmínek stanovených v § 102 TR, jedná se o vadu řízení, která nemůže být zhojena ani tím, že tato osoba mezitím dovrší patnáctý rok věku. Taková vada může být dokonce důvodem pro vrácení věci státnímu zástupci k došetření, neboť bez odstranění dané vady nemůže být takový důkaz použit před soudem. Přestože se současná úprava vlivem ZOTČ mírně pozměnila, lze jistě usnesení Vrchního soudu analogicky aplikovat i dnes.

3.2.1. Přínos příbraných osob

Osoby příbrané k výslechu dítěte by měly primárně dohlížet na jeho správný průběh. Jejich aktivní účast by měla zamezit nevhodně pokládaným otázkám, jimž dítě vzhledem ke svému věku evidentně nemůže rozumět (popř. na takové otázky upozornit), přínosem je také možnost reagovat na nepřesně prováděnou protokolaci, která by mohla vést ke špatné interpretaci obsahu dětské výpovědi. Pouhá přítomnost příbraných osob často usnadňuje také prvotní navázání kontaktu s dítětem.

Objeví-li se v budoucnu např. potřeba objasnit, zda byl výslech dětského svědka či poškozeného proveden v souladu se zákonem, umožňuje trestní řád ohledně předmětných skutečností kteroukoli příbranou osobu vyslechnout. Tato osoba se pak ve své výpovědi vyjádří jak ke způsobu vedení výslechu, tak ke způsobu podávání výpovědi dítěte, popř. ke správnosti a úplnosti zápisu. Okruh skutečností, ke kterým je v případě potřeby příbraná osoba vyslýchána, se tak omezuje pouze na okolnosti vedení a průběhu výslechu dítěte - ze zákonné formulace je jasně patrné, že příbraná osoba nemůže např. dětskou výpověď hodnotit.

Všechny přibrané osoby mají možnost v zájmu dítěte podat určité návrhy, ke kterým je oprávněna poslední věta § 102 TR. Má-li OSPOD, popř. jiná přibraná osoba, zato, že provádění výslechu by mohlo nepříznivě ovlivňovat psychický stav vyslychaného dítěte, jsou oprávněni navrhnout *odložení výslechu* na pozdější dobu. Pokud už byl výslech započat, mohou přibrané osoby navrhnout jeho přerušeni nebo dokonce i ukončení. Návrh by měl obsahovat popis významných okolností, které by dostatečně odůvodnily navrhovaný postup (např. dítě je již před zahájením výslechu ve velmi špatném psychickém stavu a dá se předpokládat, že při uskutečnění úkonu by se jeho stav ještě více zhoršil). Domáhá-li se OSPOD nebo rodič *přerušeni výslechu*, může se v úkonu pokračovat např. o několik hodin později. Jiná situace nastává, chce-li přibraná osoba *probíhající výslech ukončit*. K takovému razantnímu řešení dochází tehdy, je-li zřejmé, že vzhledem ke stavu dítěte již není možné ve výslechu pokračovat a pouhé přerušeni by nemělo žádný efekt.

Shledá-li orgán činný v trestním řízení návrh za opodstatněný a zároveň dojde k závěru, že nehrozí nebezpečí z prodlení (např. není dána důvodná obava, že by v mezidobí pachatel uprchl), návrhu vyhoví. Z poslední věty § 102 odst. 1 TR tedy jednoznačně vyplývá přednost zájmu státu na trestním stíhání před zájmem na ochraně dětské psychiky a dalšího duševního vývoje - existuje-li hrozba nebezpečí z prodlení, výslech se uskuteční bez jakéhokoli odloženi, přerušeni nebo ukončení, aniž by se bral ohled na to, jaké následky úkon na dítěti zanechá. Pokud tedy v zájmu náležitého objasnění celé záležitosti není možné výslech odložit ani přerušit, musí vyslychající osoba postupovat nanejvýš opatrně, citlivě a šetrně, aby výslech na dítěti zanechal co nejmenší stopy.

Kdyby však vyslychající opodstatněnému návrhu nevyhověl, přestože by odloženi či přerušeni nemohlo dojít k prodlení, mohly by se objevit pochybnosti o váze takto provedeného důkazu.

3.2.2. Přibrání rodičů

Trestní řád umožňuje fakultativní účast rodičů vyslychaného dítěte - jejich přítomnost se připouští jen tehdy, může-li to přispět ke správnému provedeni výslechu. O vhodnosti účasti rodičů v konkrétním případě rozhoduje vždy vyslychající. V obecné rovině lze shrnout, že rodiče by měli být k výslechu připuštěni jen tehdy, pokud je

možné s jistotou uzavřít, že rodiče v daném případě nemají na výsledku řízení žádný osobní zájem.

V některých případech může účast rodičů přivodit spíše negativní důsledky, vyslychající proto musí vždy důkladně zvážit nastalou situaci, zohlednit vztahy mezi dítětem a rodiči; svou roli mohou sehrát také individuální osobnostní rysy vyslychaného i jeho rodičů. Na paměti je nutno mít ovlivnitelnost dítěte rodiči, obzvlášť jedná-li se o mladší děti. Dítě při výpovědi sleduje reakce matky či otce na to, co říká, a když se mu zdá, že rodiči se jeho slova moc nelíbí, může začít vypovídat to, co si myslí, že od něj rodiče očekávají. Rodiče se nikdy nechovají zcela nezaujatě a neutrálně, pro dítě tak většinou nebývá obtížné se jejich reakcím přizpůsobit. Důvod je nasnadě, vztah k rodičům je pro vyslychané dítě mnohem cennější než vztah k vyšetřovateli provádějícímu výslech, popř. k pravdě. Nepravdivá nebo neúplná výpověď hrozí také v případě, když dítě ví, co si rodič o situaci, která je předmětem výslechu, myslí. Přestože dítě zná všechna fakta, může ze strachu vypovídat tak, aby to bylo v souladu s názory rodičů - je jedno, zda strach pramení z obavy z trestu nebo z toho, aby dítě pravdivou výpovědí rodičům nějakým způsobem neublížilo.

Přestože se rodičům nepřiznává automatické právo účastnit se výslechu svého dítěte, mají právo na poskytnutí základních informací o důvodu výslechu. Není-li ani jeden z rodičů podezřelý, mohou po ukončení výslechu dítě na policii vyzvednout a odvést ho domů.

Řada evropských států (např. Kypr, Španělsko, Lucembursko či Malta) do svých legislativ začlenila ustanovení zakotvující povinnou účast rodiče při výslechu vlastního dítěte. S obligatorní přítomností rodičů se však vzhledem k výše popsaným aspektům neztotožňuji a jsem toho názoru, že česká právní úprava stanovující jejich fakultativní účast dává vyslychajícím potřebný prostor pro zvážení, zda vůbec může přítomnost rodičů výslechu nějak prospět, či zda by hrozilo jeho zmaření.

3.2.3 Přibrání dalších osob

Povinná účast **OSPOD** namísto pedagoga je od 1. 8. 2013 novinkou, jejíž osvědčení se ukáže až čas. Pracovníci OSPOD mívají bohaté zkušenosti s prací s dětmi, lze tedy očekávat, že jejich obligatorní přítomnost při výslechu bude přínosná.

Přestože **pedagog** se již dle TŘ výsledku povinně neúčastní, může v některých případech správnému průběhu výsledku výrazně napomoci. Nutno ovšem počítat s tím, že někdy může dojít ke zcela opačnému efektu. U dětí, jež se staly oběťmi násilných či sexuálních trestných činů, lze očekávat, že se budou před učitelem, s nímž se téměř dennodenně setkávají, stydět o choulostivých věcech mluvit. U některých dětí hraje roli i obava o svou pověst ve škole. Nevhodné je přibrat učitele také tehdy, pokud pro dítě představuje silnou autoritu, když je zřejmé, že se dítě daného pedagoga bojí. Účast takového kantora by přinesla místo očekávaného usnadnění vedení a průběhu výsledku spíše ztížení, v extrémní situaci i jeho znemožnění. Nastane-li taková okolnost, přichází v úvahu přizvání učitele z jiné školy, jehož dítě nezná, k němuž nemá žádný kladný ani záporný emocionální vztah. Není-li to z nějakého důvodu možné, je vhodné uvažovat o přibrání někoho jiného, např. psychologa specializujícího se na psychiku dětí.

Dětský psycholog nebo dětský psychiatr se může výsledku účastnit ve dvojitým procesním postavení - buď jako přibraná osoba ve smyslu § 102 odst. 1 TŘ, nebo jako znalec ve smyslu § 105 a násl. TŘ. V pozici znalce dětských psychologové a psychiatři vypracovávají posudek, v němž podávají odpovědi na otázky vztahující se k věrohodnosti či duševnímu stavu vyslychaného dítěte. Přibrat psychologa nebo psychiatra zaměřeného na problematiku dětí je vhodné, zejména jde-li o závažné trestné činy, které se s největší pravděpodobností na psychice dítěte neblaze podepsaly. Prostřednictvím vyslychajícího může také odborník dítěti klást otázky (§ 102 odst. 3 TŘ). Díky praxi a zkušenému přístupu specialistů lze hlavně u obětí sexuálních trestných činů zajistit co nejšetrnější průběh jejich výsledku.

V některých zahraničních právních úpravách nalezneme ustanovení pamatující na účast ještě jiných než shora jmenovaných osob. Např. již zmiňovaný švýcarský Spolkový zákon o pomoci obětem trestných činů počítá s tím, že se osoba jdoucí k výsledku nechá doprovázet jím vybraným **důvěrníkem**³⁰. Taková úprava se tedy týká nejen nezletilých, ale i dospělých obětí trestných činů. Základní myšlenkou a smyslem tohoto ustanovení je snaha o co největší eliminaci rizika sekundární viktimizace. Dítě, které prožilo v souvislosti se spáchaným trestným činem určité trauma, se s nutným výsledkem vyrovná snáze v blízkosti někoho, komu důvěřuje, kdo mu zajišťuje pocit bezpečí. Omezeně umožňuje účast důvěrníka např. Belgie či Irsko, které s ním počítají

---

³⁰ Art. 7: „Das Opfer kann sich durch eine Vertrauensperson begleiten lassen, wenn es als Zeuge oder Auskunftsperson befragt wird.“

pouze u výslechu mentálně postižených osob. Do českého právního řádu institut důvěrníka zavedl od 1. 8. 2013 zákon o obětech trestných činů. Mezi výčtem osob, které se ze zákona důvěrníkem nemohou stát, jsou osoby, které v konkrétním případě vystupují zároveň jako svědci, obhájci nebo např. tlumočníci.

Je otázkou, zda se nový institut osvědčí, dle mého názoru přinese jak pozitiva, tak negativa - podobně jako je tomu v případě přítomnosti rodičů. Zatímco některé dítě (i s ohledem na povahu trestného činu, k němuž má vypovídat) by účast blízké osoby uklidnila a průběh výslechu by se tím zkvalitnil, v jiných případech by přibrání třetí osoby mohlo být značně kontraproduktivní. Na rozdíl od jiných přibraných osob nemůže důvěrník do výslechu nijak zasahovat. Jeho vyloučení je možné jen výjimečně, a to tehdy, pokud by jeho účast prováděný úkon narušovala nebo by naplnění jeho účelu úplně ohrožovala. Po vyloučení důvěrníka si však vyslýchaný může zvolit jinou osobu, pokud časová prodleva není řízení na škodu a odložení úkonu je v daném případě přípustné.

4. Výslech dětského svědka v přípravném řízení

Přípravné řízení, předcházející řízení před soudem, je stadiem trestního řízení upraveným v ustanoveních § 157 - § 179 TR. Počíná okamžikem sepsání záznamů o zahájení úkonů trestního řízení (popř. od provedení neodkladných a neopakovatelných úkonů) a trvá až do podání obžaloby, postoupení věci jinému orgánu nebo do zastavení trestního stíhání. Sestává ze dvou fází, a to z prověřování, neboli postupu před zahájením trestního stíhání, a z vyšetřování, což je etapa následující po zahájení trestního stíhání a trvající až do podání obžaloby. Cílem obou fází je zjištění, zda existuje důvodné podezření ze spáchání trestného činu, zda tento čin spáchala konkrétní osoba a zda jsou dány dostatečné důvody pro to, aby státní zástupce podal obžalobu, resp. návrh na potrestání.

4.1. Výslech jako neodkladný nebo neopakovatelný úkon

Během **prověřování** (etapa od počátku samotného přípravného řízení do zahájení trestního stíhání) bývá nejčastějším úkonem policejních orgánů sepsování úředních záznamů o podaných vysvětleních (§ 158 odst. 3 písm. a) TR). Nevýhodou tohoto nejběžnějšího procesního úkonu je skutečnost, že úřední záznam nemůže být před soudem použit jako důkaz. Vysvětlení policejním orgánům slouží k efektivnějšímu rozhodování o dalším postupu. Na vysvětlení jsou také na rozdíl od klasické výpovědi kladeny menší formální nároky.

Při naplnění zákonných podmínek však lze i v této etapě provést výslech. Řádně zaprotokolovaná výpověď může být následně použita před soudem, kdy má na rozdíl od úředního záznamu o vysvětlení důkazní význam. Trestní řád umožňuje uskutečnit v přípravném řízení výslech tehdy, pokud má povahu neodkladného nebo neopakovatelného úkonu. Co se takovými úkony rozumí, definuje § 160 odst. 4 TR³¹. Přistoupí-li orgány činné v trestním řízení k provedení neodkladného nebo neopakovatelného úkonu, musí vždy v protokolu uvést, v čem neodkladnost nebo neopakovatelnost spatřovaly. Jak trestní řád výslovně stanoví, jako svědek bude při prověřování vyslechnuta i osoba mladší patnácti let, a to za podmínek specifikovaných v § 158a TR. Z uvedeného vyplývá, že děti bývají v přípravném řízení vyslýchány

---

³¹ Neodkladným úkonem je takový úkon, který vzhledem k nebezpečí jeho zmaření, zničení nebo ztráty důkazu nesnese z hlediska účelu trestního řízení odkladu na dobu, než bude zahájeno trestní stíhání. Neopakovatelným úkonem je pak takový úkon, který nebude možno před soudem provést.

velmi často. Kromě dětí mladších patnácti let mohou být stejným způsobem vyslechnuty i další osoby - trestní řád ve výčtu uvádí např. osoby, u nichž lze s přihlédnutím k jejich psychickému stavu pochybovat o schopnosti správně a úplně vnímat, vnímané si zapamatovat nebo reprodukovat.

Výslech se v této fázi uskutečňuje po žádosti policejních orgánů na návrh státního zástupce za povinné účasti soudce. Obligatorní přítomnost soudce má zajišťovat zákonnost provedení úkonu, neboť stále neexistuje osoba, proti níž by se vedlo trestní stíhání, tudíž neexistuje ani obhájce, který by danou osobu hájil. Sám soudce výslech nevede, může ale do jeho průběhu zasahovat, aby byly dodrženy všechny zákonné podmínky. Soudce tak má např. právo vyjadřovat se k námitkám účastníků výslechu ohledně protokolace výpovědi nebo apelovat na to, aby bylo v protokolu uvedeno, čím státní zástupce neodkladnost nebo neopakovatelnost úkonu odůvodňuje. Trestní řád však v poslední větě § 158a TR vylučuje, aby soudce názor státního zástupce ohledně neopakovatelnosti nebo neodkladnosti výslechu přezkoumával; o tom, zda v konkrétním případě skutečně vyvstala potřeba úkon jako neodkladný či neopakovatelný provést, rozhoduje až soud v hlavním líčení. Při posuzování této otázky soud zkoumá, zda uskutečnění výslechu jako neodkladného nebo neopakovatelného úkonu nebylo vedeno snahou obcházet smysl zákona.

Jednou z hlavních podmínek, které musí být splněny, je, že se vyslýchaná osoba nachází v postavení svědka, nikoli obviněného. Dosud prověřené skutečnosti navíc musí nasvědčovat tomu, že byl spáchán trestný čin, přičemž pachatel není známý. Dostojí-li vyslýchající orgán všem zákonným pravidlům, je možné protokol o výpovědi v pozdějším řízení před soudem přečíst a dítě už dalšímu výslechu nepodrobovat (§ 102 odst. 2 TR). Po přečtení protokolu obsahujícího dětskou výpověď soud dle potřeby provede výslech osoby přibrané k výslechu, jejímž úkolem je vypovídat ke způsobu výslechu i ke správnosti a úplnosti jeho dokumentace (blíže viz podkapitola 3.2.1.).

Naznačeným postupem, kdy se nevyžaduje osobní přítomnost dítěte u soudu, se výrazně zamezí vzniku sekundární viktimizace - orgány činné v trestním řízení by z tohoto důvodu měly činit vše pro to, aby neodkladné a neopakovatelné výslechy prováděly brilantně a v absolutní shodě s požadavky trestního řádu. Respektovat přitom musí jak ustanovení týkající se přípravného řízení a neodkladných a neopakovatelných

úkonů, tak samozřejmě i ustanovení upravující poučení osob, specifika jednotlivých procesních úkonů nebo úplnou a řádnou dokumentaci výslechu.

Porušily-li by orgány činné v trestním řízení zákonné požadavky na provedení neodkladných a neopakovatelných úkonů, sice by se bezpochyby jednalo o porušení zákona, ale nelze vyslovit jednoznačný závěr, že takto získaný důkaz bude pro potřeby dalšího řízení neúčinný³². Vždy je třeba hodnotit konkrétní vadu úkonu - spočívá-li pochybení u výslechu provedeného jako neodkladný úkon „pouze“ v nedostatku skutečností, jež by neodkladnost odůvodňovaly, není jistě na místě automaticky výpověď z použitelných důkazů vyloučit. Jiná situace by ovšem vyvstala tehdy, pokud by se policejní orgány uskutečněním výslechu jako neodkladného dopustily porušení práva na obhajobu, které obviněnému přiznává kromě trestního řádu i LZPS. Problematiku spojenou s neodkladnými a neopakovatelnými úkony dle § 158a TŘ rozebírá další podkapitola.

Jakmile prověřováním zjištěné skutečnosti dostatečně odůvodňují závěr, že čin spáchala konkrétní osoba, policejní orgán rozhodne o zahájení trestního stíhání dané osoby (§ 160 odst. 1 TŘ). Z fáze prověřovací tedy přípravné řízení postoupí do fáze **vyšetřovací**. Policejní orgán se snaží v co nejkratší lhůtě vyhledat maximum důkazů, jež by objasnily všechny základní skutečnosti. Trestní řád mu umožňuje kromě jiného provádět výslechy svědků, jednak pokud jde o neopakovatelné nebo neodkladné úkony, jednak jestliže má svědčit člověk patřící do skupiny osob vymezených ve třetí větě ustanovení § 164 odst. 1 TŘ. Trestní řád zde mj. opět výslovně uvádí osoby mladší patnácti let. Z popsaného vyplývá, že děti do patnácti let věku mohou být vyslechnuty během celého přípravného řízení, ať už v prvotní prověřovací fázi, nebo v navazující vyšetřovací.

4.2. Úskalí výslechu učiněného podle § 158a TŘ

Význam výslechu v přípravném řízení není zanedbatelný, přesto při něm často dochází k rozporům se základními zásadami ovládajícími české trestní řízení. S přihlédnutím ke zvláštnostem výslechu dětských svědků je nasnadě, že většina

---

³² MUSIL, J., KRATOCHVÍL, V., ŠÁMAL, P. a kolektiv. Kurs trestního práva. Trestní právo procesní. 3. přepracované a doplnění vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 580

výslechů dětí mladších patnácti let vztahujících se k traumatizujícím zážitkům bude provedena právě v režimu neodkladných či neopakovatelných úkonů.

V předchozím pojednání jsem se zmínila, že při prověřování lze výslech jako neodkladný nebo neopakovatelný úkon provést jen tehdy, není-li známa osoba pachatele. Existuje-li totiž podezřelý, nic policii nebrání zahájit trestní stíhání a teprve při dalším vyšetřování výslech svědka provést s plným zachováním práva na obhajobu.

Pokud však policie žádného podezřelého nemá, je nanejvýš důležité vyslechnout dětského svědka co nejdříve, obzvlášť když si orgány činné v trestném řízení uvědomí, že by dítě mohlo s odstupem několika měsíců podstatné informace a jednotlivé detaily o události zapomenout. Získávání nových a nových poznatků a prožívání pestrých životních zážitků pomalu utlačují starší vzpomínky nebo je různě modifikují. Bohatost detailů klesá, děti si postupem času vybavují minimum z toho, co by jinak reprodukovaly bezprostředně po události, o kterou se policie zajímá.

Jestliže policejní orgán výslech provede a zdokumentuje přesně v souladu se zákonnou úpravou, v hlavním líčení se protokol s výpovědí v souladu s § 102 odst. 2 TŘ přečte a dítě tak nemusí být předvoláváno k opakovanému výslechu k soudu. Alternativou čtení protokolu může být dle téhož ustanovení přehrání zvukového nebo obrazového záznamu zachycujícího výpověď dítěte. Při čtení protokolu nemusí být ani splněny obecné podmínky stanovené v § 211 odst. 1 a 2 TŘ³³, čímž odpadá např. nutnost vyžádat si předchozí souhlas státního zástupce a obviněného. Zato ale musí být bravurně dodrženy všechny ostatní náležitosti předepsané trestním řádem pro výslech svědků. Jak již před více než třiceti lety judikoval Nejvyšší soud³⁴, dítě musí být zejména adekvátně poučeno, mj. také o právu odepřít výpověď ohledně činu, z něhož je obviněný jeho příbuzný (§ 100 TŘ). Čtení protokolu nahrazuje osobní výpověď dítěte, jedná se tedy o výjimku ze zásady ústnosti deklarované v § 2 odst. 11 TŘ. Fakticky tímto postupem dochází k porušení zásady kontradiktornosti, tzn. možnosti obou stran sporu vyjadřovat se ke všem předkládaným důkazům a argumentům.

Princip kontradiktornosti je jedním z aspektů práva na spravedlivý proces. Každý obviněný má určitá minimální práva, která mu garantuje Úmluva o ochraně

---

³³ Pokud ale dítě v dalším řízení dovršilo patnáctý rok věku, řídí se provádění důkazu jeho výslechem obecnými předpisy, tzn. přečtení protokolu dokumentujícího výpověď vyslýchaného lze uskutečnit jen za podmínek § 211 odst. 1 a 2 TŘ.

³⁴ 3 Tz 39/76 ze dne 7. 7. 1977

lidských práv a základních svobod³⁵ (dále jen „Úmluva“) v Čl. 6 odst. 3. V tomto případě zmíním zejména Čl. 6 odst. 3 písm. d) Úmluvy zakotvující právo „*vyslychat nebo dát vyslychat svědky proti sobě a dosáhnout předvolání a výslech svědků ve svůj prospěch za stejných podmínek, jako svědků proti sobě.*“ Vyskytuje-li se tedy v řízení svědek, který s jistotou obviněného usvědčuje, měl by obviněný, popř. jeho obhájce, dostat alespoň jednu šanci pokládat korunnímu svědku otázky. Toto právo se jeví jako velmi významné především u sexuálních trestných činů, u nichž lze jako důkazy využít pouze výpovědi poškozené osoby a údajného pachatele.

Do střetu se tak dostává zásada materiální pravdy obsažená v ust. § 2 odst. 5 TŘ, jejímž cílem je zjistit skutkový stav věci tak, aby o něm nebylo možné důvodně pochybovat, a právo na obhajobu garantované každému už na ústavní úrovni, potažmo na úrovni Úmluvy. Nemožnost uplatnit obhajobu osoby pachatele, který však v době výslechu ještě není znám, trestní řád vyvažuje obligatorní účastí soudce, jenž v daném případě má být zárukou zákonnosti. Neúčastní-li se však svědek, jehož jediný výslech byl proveden před zahájením trestního stíhání, hlavního líčení, nemá obžalovaný žádnou možnost pokládat mu otázky nebo po něm požadovat vysvětlení či upřesnění.

Ústavní soud se nastíněnou problematikou při své rozhodovací činnosti několikrát zabýval. Přestože je zásada kontradiktornosti všeobecně uznávanou a nanejvýš důležitou zásadou, lze z ní činit výjimky. Procesní přípustnost výpovědi získané v rámci prověřování, je-li neodkladnost nebo neopakovatelnost výslechu dostatečně odůvodněna, je právě takovou výjimkou. Čtení protokolu o výpovědi dle ust. § 211 odst. 2 písm. b) TŘ samo o sobě v rozporu s Úmluvou není, ale jak Ústavní soud zdůraznil, „...*lze ho však připustit pouze za předpokladu, že se jedná o opatření striktně nezbytná a jistá omezení práv obhajoby budou dostatečně kompenzována postupem orgánů činných v trestním řízení.*“³⁶ Ústavní soud v témže rozhodnutí dovodil také velmi důležitý závěr, že přečtená výpověď svědka vyslechnutého v rozporu se zásadou kontradiktornosti, nemůže být výlučným ani rozhodujícím důkazem viny obžalovaného. I přesto, že orgány činné v trestním řízení splnily všechny zákonné požadavky, nelze zajistit, aby výpověď učiněná při neodkladném nebo neopakovatelném úkonu podle

---

³⁵ Tuto Úmluvu Rady Evropy ze dne 4. 11. 1950 Česká republika ratifikovala dne 18. 3. 1992, ve Sbírce zákonů bylo Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy uveřejněno pod č. 209/1992 Sb.

³⁶ IV. ÚS 569/11 ze dne 12. 7. 2011

ustanovení § 158a TŘ získala povahu důkazu, který by mohla obhajoba obvyklými způsoby prověřit. Je tedy zřejmé, proč takový důkaz nemůže zastávat funkci stěžejního důkazu viny obžalovaného. Za hlavní, natož jediný usvědčující důkaz, nelze kvůli ochraně základních práv a svobod obžalovaného považovat výpověď osoby, která se výslechu podrobila před zahájením trestního stíhání, aniž by se v budoucnu postavila před soud, aby svou výpověď zopakovala³⁷.

Jak stanoví Čl. 37 odst. 3 LZPS, všichni účastníci si jsou v řízení rovni. Meritorní rozhodnutí o vině a nevině obžalovaného se proto musí opírat pouze o důkazy pocházející ze spravedlivého procesu, tedy z řízení, v němž měla obhajoba rovnou příležitost podílet se na celkovém výsledku dokazování. Právo na obhajobu je však v každém konkrétním případě nutné poměřovat s dalšími ústavně zaručenými zásadami, např. s garancí zvláštní ochrany dětí a mladistvých obsažené v Čl. 32 odst. 1 LZPS³⁸.

Nelze jinak než souhlasit, že výjimky z kontradiktornosti sice možné jsou, ale musí být vykládány velmi restriktivně, neboť extenzivní interpretace by podstatným způsobem porušovala právo na spravedlivý proces³⁹. Stanoví-li trestní řád mantinely základních práv a svobod, jejich omezení může být pouze takové, aby se nenarušovala pravá podstata omezeného práva. V souladu s Čl. 4 odst. 4 LZPS - každý, kdo používá ustanovení o mezích základních práv a svobod, musí šetřit jejich podstatu a smysl.

---

³⁷ srov. I. ÚS 375/06 ze dne 17. 12. 2007

³⁸ viz II. ÚS 1090/12-1 ze dne 10. 4. 2012

³⁹ srov. IV. ÚS 558/02 ze dne 18. 6. 2003

5. Výslech podezřelého či obviněného mladistvého

Úmluva o právech dítěte si je vědoma, že i děti se mohou stát pachateli trestné činnosti a v závislosti na vnitrostátních úpravách jednotlivých smluvních států se mohou stát podezřelými, obviněnými nebo obžalovanými. Státy, které Úmluvu o právech dítěte podepsaly, se proto zavázaly vypracovat takové právní předpisy, jež by zřídily instituce pracující právě s dětskými delikventy. Přestože se děti provinily, musí s nimi orgány činné v trestním řízení zacházet k jejich prospěchu s ohledem na povahu porušení trestně právních předpisů. Základní požadavek spočívající v blahu dítěte se evidentně prolíná celou Úmluvou o právech dítěte.

V České republice dostal roli zvláštního předpisu zohledňujícího specifika trestné činnosti mládeže mnohokrát zmiňovaný ZSVM. Zatímco na výslech dětského svědka lze aplikovat čistě ustanovení trestního řádu (především § 102 TR), na výslech poškozeného jsou aplikovatelná ustanovení ZOTČ, výslech a zacházení s dětmi, které jsou podezřelé či obviněné z nějakého provinění, upravuje dílčím způsobem právě ZSVM.

Smyslem a hlavním cílem výslechu podezřelých či obviněných osob je získání stanoviska k předmětu vyšetřování a ke sdělenému obvinění, vyslychající se zároveň snaží zjistit co nejvíce údajů, které by mohly orgánům činným v trestním řízení napomoci k objasnění prošetřované události. Podezřelí a obvinění mají většinou na rozdíl od nezainteresovaných svědků značný zájem na výsledku trestního řízení - se subjektivní povahou tohoto typu důkazního prostředku musí vyslychající počítat a během hodnocení výpovědi mladistvého ji brát v úvahu. Výpověď obviněné osoby má kromě důkazu také druhý rozměr - je nutné ji považovat za způsob uplatňování obhajoby dané osoby.

Každý obviněný má právo na to, aby jeho záležitost byla v řízení projednána spravedlivě. Právo na spravedlivý proces lze považovat za velmi rozšířenou, mezinárodně uznávanou normu. V souladu s ustanoveními Úmluvy zakotvuje lidská práva garantující spravedlivý průběh řízení také LZPS ve své páté hlavě (Čl. 36 - Čl. 40 LZPS). Zde uvedená práva se vztahují jak na dospělé osoby, tak na děti a mladistvé.

Jelikož podrobný rozbor jednotlivých ustanovení by značně přesahoval zaměření

této práce, zmíním alespoň základní práva související s výsledkem. Konkrétní postupy a taktika výslechu jsou zpracovány v další kapitole.

5.1. Právo odepřít výpověď

Obviněný má na rozdíl od svědka či jiné osoby právo odepřít výpověď a k projednávané záležitosti se nijak nevyjadřovat. Obecné pravidlo zachycené v Čl. 37 odst. 1 LZPS, podle něhož má každý právo odepřít výpověď, jestliže by jí způsobil nebezpečí trestního stíhání sobě nebo osobě blízké, je doplněno o pravidlo speciální uvedené v Čl. 40 odst. 4 LZPS. Specialita spočívá v konkretizaci subjektu, kterého se právo odepřít výpověď týká - obviněného. LZPS kromě samotného zakotvení práva zdůrazňuje nemožnost toto právo jakkoli omezit či ho člověka úplně zbavit.

Obviněná osoba nemůže být nikdy nucena přispívat k obvinění proti sobě samému⁴⁰. Rozhodne-li se obviněný mlčet a k vyšetřované události nevypovídat, nemůže být k výpovědi nebo případnému doznání žádným způsobem donucován (§ 92 odst. 1 TŘ). Z neexistence povinnosti obviněného uvádět proti sobě jakékoli usvědčující důkazy plyne a contrario skutečnost, že učinit doznání je pouze výlučným právem obviněného. Za naprosto nepřipustný postup orgánů činných v trestním řízení by tudíž bylo možné označit např. ukládání pořádkových pokut s cílem osobu k výpovědi přimět nebo hrozba vzetí do vazby, jestliže se obviněný k věci nevyjádří. Za nezákonně vedený výslech příčící se ustanovení § 92 odst. 1 TŘ označil Nejvyšší soud⁴¹ také soustavné kladení otázek, jejichž cílem bylo donutit obviněného doplnit svou výpověď tak, aby ladila se závěry, k nimž vyslyšající dospěl po provedení předchozích důkazních prostředků.

Jakmile se výpověď obviněného získá jakýmkoliv způsobem, který je s § 92 odst. 1 TŘ v rozporu, bude se jednat ve smyslu § 89 odst. 3 TŘ o důkaz získaný nezákonným donucením a v řízení nemůže být použit. Kromě shora uvedených příkladů nedovoleného donucování k výpovědi Nejvyšší soud během své rozhodovací praxe řešil situaci, kdy byl obviněný opakovaně podrobován výslechu ve snaze vyslyšajících dostat z něj touto cestou doznání⁴². Vlivem únavy obviněný nakonec tlaku podlehl a k činu se doznal, což ovšem později s poukázáním na okolnosti výslechu odvolal. Bez

⁴⁰ srov. např. III. ÚS 451/04 ze dne 23. 3. 2006 nebo I. ÚS 671/05 ze dne 22. 2. 2006

⁴¹ rozhodnutí vedené pod sbírkovým číslem 40/94-III

⁴² viz rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 7 Tz 11/68 ze dne 9. 4. 1968

jakýchkoli pochybností se i tentokrát orgán činný v trestním řízení dopustil nezákonného jednání. Vyslychající by si měl být vždy vědom toho, že cílem výslechu obviněného není získání doznání, ale zjištění objektivní pravdy.

Nepřipadá v úvahu, aby orgány činné v trestním řízení považovaly odmítnutí vypovídat jako důkaz viny, popř. mlčky učiněné přiznání. V průběhu celého vyšetřování musí být respektována presumpce nevinny vyjádřená nejen na ústavní úrovni, ale také v ZSVM a v trestním řádu (Čl. 40 odst. 2 LZPS, § 3 odst. 5 ZSVM, § 2 odst. 2 TŘ). Přestože je zásada v LZPS a v obou zákonech formulována různě, myšlenka je stejná - na osobu je nutné pohlížet jako na nevinnou až do té doby, dokud jí nebude vina zákonným způsobem prokázána. Skutečnost, že obviněný využil svého práva odepřít výpověď, nemůže být přítěžující okolností při závěrečném rozhodování o vině a nevině.

Nakolik práva nevypovídat využívají právě mladiství, zkoumali ve Velké Británii⁴³. V rámci studie zabývající se doznáním se zde uskutečnil výzkum, který ukázal, že z testovaného vzorku 491 lidí odepřelo výpověď pouhých 9% jedinců. Ostatní se snažili z nepříjemné situace dostat a uvést co nejvíce údajů ve svůj prospěch.

Právo sám sebe obhajovat a vyjádřit se ke všem skutečnostem kladeným mladistvému za vinu je odvozeno od ústavně garantovaného práva na spravedlivý proces. Dojde-li tedy k situaci, kdy se pachatel nejprve rozhodne nevypovídat, ale v dalším řízení svůj postoj změnit a má zájem výpověď učinit, nemohou mu v tom soudy, popř. policejní orgány nijak bránit. Nepřipouští se ani případný argument o nepotřebnosti výslechu osoby, jelikož je k dispozici dostatek jiných důkazů, které postačují k vyslovení závěru o vině člověka⁴⁴.

Zatímco svědci či znalci jsou povinni před soudem vypovídat pouze pravdu, nic nezakazovat a nic nezamlčovat (jinak by hrozilo riziko stíhání za křivou výpověď ve smyslu § 346 TZ), obviněnému taková povinnost uložena není. Souvislost se zákazem nucení k sebeobviňování a právem na obhajobu je z uvedeného víc než patrná. Stejně jako svědek nebo jiné vypovídající osoby může být obviněný stíhán pouze tehdy, dopustil-li by se v rámci své výpovědi křivého obvinění jiné osoby (§ 345 TZ). Pozdější zjištění, že obviněný si vše řečené vymyslel, realitu přikreslil nebo jinak podstatně upravil, mívá praktické dopady. Lživá obhajoba sebe samého zpravidla vyústí

---

⁴³ KASSIN, S. M., GUDJONSSON, G. H. Psychological Science in the Public Interest: The Psychology of Confessions A Review of the Literature and Issues. November 2004. s. 33-67. vol. 5.

⁴⁴ např. rozhodnutí Nejvyššího soudu č.j. 3 Tdo 87/2012-20 ze dne 25. 1. 2012

v nepřiznání polehčujících okolností, které by jinak byly pro určení výměry trestu významné⁴⁵.

Právo odepřít výpověď lze nalézt v právních úpravách velkého množství států. Jako příklad bych uvedla Spojené státy americké, jež mají podobně jako Česká republika dané právo upevněné na ústavní úrovni, konkrétně v pátém dodatku Ústavy⁴⁶. Právnická akademie v Santa Fe zjišťovala, jak se pátý dodatek promítá do praxe provádění výslechu⁴⁷. Na základě průzkumu pak došlo k rozlišení výpovědí na dobrovolné a nedobrovolné.

Aby se jednalo o nedobrovolnou výpověď (tedy donucenou, jak ve smyslu americké ústavy, tak i ve smyslu ustanovení § 92 odst. 1 TR), musí existovat jakékoli nátlakové chování ze strany policie, jehož účelem je překonat vůli obviněného. Nátlakem se rozumí jakýkoli psychický či fyzický tlak. Při absenci nátlakového jednání pak půjde o dobrovolnou výpověď získanou zákonným postupem, která v řízení může být použita jako plnohodnotný důkaz. Za určitou formu nátlaku lze považovat také sliby učiněné vyslychajícím směrem k vyslychanému. Je zřejmé, že výpověď podaná pod vidinou slíbeného mírnějšího a shovívavějšího zacházení už nebude čistě dobrovolná. Jednoznačným donucením lze rozumět také zbytečně dlouhotrvající výslech (obzvláště u mladistvých je třeba dbát na přiměřenou dobu výslechu vzhledem k věku a rozumové vyspělosti) za přítomnosti více policistů, kteří se snaží dostat z obviněného přiznání za každou cenu.

Z výše popsaného však nelze dospět k závěru, že vyslychající musí být při výslechu obviněného naprosto pasivní. Americká judikatura dovodila, že přiměřená motivace vyslychaného dobrovolnosti výpovědi nijak neubírá (např. stručné úvodní povzbuzení k vypovídání pravdy). Donucením není ani vyrukování vyšetřovatele s usvědčujícími důkazy, i to totiž může být považováno za pokus pachatele k výpovědi motivovat, aniž by se na něj vyvíjel sebemenší nátlak.

I přesto, že USA funguje na zcela odlišném právním systému než Česká republika, je vidět, že úprava odepření výpovědi je obdobná. Nastíněné rozdělení

---

⁴⁵ CÍSAŘOVÁ, D., FENYK, J., GRIVNA, T. a kolektiv. Trestní právo procesní. 5. vyd. Praha: ASPI, 2008, s. 312

⁴⁶ „... nor shall be compelled in any criminal case to be a witness against himself.“

⁴⁷ DPS – LAW ENFORCEMENT ACADEMY SANTA FE, New Mexico. CONSTITUTIONAL LAW - MIRANDA: HOW CONSTITUTIONAL RIGHTS AFFECT INTERROGATION (MIRANDA ON - LINE). Dostupné z: <http://www.nmlea.dps.state.nm.us/legal/documents/Miranda.pdf>

zakázaných a dovolených praktik při výslechu by tak mohlo být bez větších problémů aplikováno i u nás.

5.2. Ostatní základní zásady a pravidla

V žádné fázi řízení, jehož přímými účastníky jsou děti, nelze zapomínat na (někdy zcela podstatné) rozdíly mezi psychikou dětí a dospělých. Z tohoto důvodu musí osoby provádějící výslech respektovat speciální zásady obsažené v ZSVM.

Jednou ze základních zásad, která je rozpracována v několika ustanoveních ZSVM (§ 3 odst. 4, § 41 odst. 1, § 42 odst. 1), je zohledňování věku, rozumové a mravní vyspělosti a aktuálního zdravotního stavu konkrétního mladistvého. Adekvátní zacházení přiměřené věku a duševní vyspělosti ZSVM zároveň řadí na první místo mezi právy mladistvého vyjmenovanými v § 42 ZSVM. Každý případ, v němž v roli podezřelého či obviněného figuruje dítě, je třeba posuzovat individuálně a zacházení s jednotlivými věkovými skupinami nepaušalizovat. Respektovat se musí konkrétní okolnosti činu a další specifika. Snaha ochránit další vývoj mladistvých je z uvedeného více než patrná. Za tímto účelem se orgánům činným v trestním řízení mj. ukládá povinnost spolupracovat s příslušným OSPOD.

S dítětem, které se podrobuje výslechu, musí být zacházeno šetrně, aby se nenarušila jeho psychická rovnováha a jeho další vývoj byl tak co nejméně ohrožen (§ 41 odst. 1 ZSVM). Ohleduplnost a šetření osobnosti vyslýchaného mladistvého zdůrazňuje také § 57 odst. 1 ZSVM. Šetrné provádění výslechu obviněných výslovně zmiňuje i trestní řád (§ 2 odst. 4 TŘ, § 92 odst. 1 TŘ). Naprosto odstrašující případ nevhodného zacházení s dítětem při výslechu se odehrál na počátku letošního roku v New Yorku⁴⁸. Sedmiletý chlapec byl spolužáký falešně obviněn z toho, že jednoho z nich napadl a ukradl mu pět dolarů určených na zaplacení školního výletu. Přivolaní policisté se k chlapci začali chovat jako k velice nebezpečnému pachateli, když ho spoutali a začali vyslýchat. Po čtyřhodinovém výslechu školáka převezli na služebnu, kde výslech dalších šest hodin pokračoval. V jeho průběhu vyšetřovatelé chlapce slovně

---

⁴⁸ MONTERO, D., MONGELLI, L., SCHRAM, J. NYDP [online]. [cit. 2013-02-15]. Cops handcuff and interrogate 7 year old for 10 hours over \$5 dispute at school, says his mom. *New York Post*. 1:02 AM, January 30, 2013, 5:33 AM, January 31, 2013. Dostupné na: http://www.nypost.com/p/news/local/cops_are_cuff_guys_with_kid_CUThUXQqUnpyEKEEIDbewK

napadali a uráželi ho. Školák byl po celou dobu vyděšený, neustále opakoval, že nic neudělal.

Přestože nešetrný přístup rodiče chlapce pobouřil, policisté žádný exces nepřipustili a tvrdili, že se školákem zacházeli stejně jako s každým jiným mladým podezřelým. Vycházeli ze skutečnosti, že chlapec byl nařčen z loupeže, neboť okradené dítě nejdřív uhodil a pak mu peníze vzal - formálně se tedy jednalo o prošetřování poměrně závažného deliktu. Celý případ se nakonec uzavřel, protože se ke krádeži přiznal jiný spolužák. Silné psychické trauma malého chlapce ale dozajista navždy poznamenalo. Popsanou událost lze vnímat jako značný extrém, který však názorně ukazuje, že dětská psychika je křehká a výslech musí být prováděn co nejohleduplněji.

Aby byl účel řízení zcela naplněn, zavádí § 3 odst. 8 ZSVM povinnost zvláštní průpravy pro zacházení s mládeží. Povinnost se týká jen vyjmenovaných osob, mezi které kromě příslušníků policejních orgánů a soudců patří také probační úředníci a státní zástupci. Přestože musí mít mladistvý obhájce už v rané fázi trestního řízení, advokátům zákon povinnost speciální průpravy bohužel neukládá.

V důsledku nutné obhajoby se bude výslechu dětského pachatele s největší pravděpodobností účastnit obhájce nezletilce. Ustanovení § 33 odst. 1 TR dáva obviněnému možnost se i během prováděného úkonu s obhájcem radit. Zákon však pamatuje na limitaci uvedeného oprávnění, neboť nepřipouští, aby se vyslýchaný s advokátem radil o již položené otázce. Mladistvý se může s obhájcem na nejvhodnější taktice domluvit (tedy např. i na tom, k jakým otázkám se nijak vyjadřovat nebude, popř. kam odpověď na některou z očekávaných otázek směřovat). Položí-li však vyslýchající otázku, na níž nebyl vyslýchaný připraven, je vypovídající osoba povinna na ni odpovědět sama, aniž by předtím získala nápovědu od obhájce. Účel i smysl ustanovení je naprosto zřejmý a nepotřebuje dále nijak zvlášť komentovat.

Zákonem stanovené regule obsažené v trestním řádu po doplnění ustanoveními ZSVM představují základní rámec pravidel a podmínek, za nichž lze výslech provádět. Legislativně vymezená práva a povinnosti obviněných mladistvých, a na druhé straně i orgánů činných v trestním řízení, umožňují vést výslech tak, aby byla dětská osobnost co nejvíce šetřena, ale zároveň aby bylo možné při řádně provedeném výslechu získat relevantní výpověď s co největším množstvím kriminalisticky významných informací.

5.3. Srovnání se zahraniční úpravou - Austrálie

Při čtení odborné literatury vztahující se k tématu mé rigorózní práce jsem narazila na úpravu jednoho ze spolkových států Austrálie⁴⁹, která mě velmi zaujala pro své poměrně podrobné rozpracování problematiky týkající se výsledku mladistvých podezřelých. Na dalších řádcích se pokusím australský přístup stručně nastínit a porovnat s českou právní úpravou.

Stejně jako dbá český právní řád o psychickou ochranu dětských svědků a stanoví pro jejich výsledk striktní pravidla (§ 102 TR), právní řád australského spolkového státu Victorie aplikuje obdobnou úpravu i na výsledk podezřelých mladistvých. V Austrálii, reprezentantu systému common law, se totiž umožňuje vyslýchat obviněného jen jako svědka, typicky prostřednictvím křížového výsledku. V souladu s uvedeným se tak výsledk dětských delikventů ponese v duchu výjimek příznačných v České republice pouze pro svědky mladší osmnácti let.

Australská policie nesmí podezřelé dítě vyslechnout bez přítomnosti jeho rodiče, opatrovníka nebo jiného zákonného zástupce (stejně je tomu i ve 20 státech USA). Není-li možné účast jmenovaných osob zajistit nebo nepřipadá-li z vážných důvodů v úvahu, musí policie k výsledku přibrat tzv. nezávislou osobu⁵⁰. Procesní předpisy dětského podezřelého opravňují mluvit se svým zákonným zástupcem, popř. s nezávislou osobou, a to na místě, kde je nikdo (ani policejní orgán) nebude vyrušovat.

V některých případech však není nutné na dostavení se zákonných zástupců či nezávislé osoby čekat. Policie smí bez dalšího k výsledku dítěte přistoupit tehdy, pokud je zřejmé, že komunikace s rodiči by mohla ovlivnit, nebo dokonce úplně zničit, důkazní hodnotu výpovědi získané při následně provedeném výsledku. Druhou výjimku pak představuje situace, kdy je z určitých důvodů ohrožena bezpečnost ostatních lidí a výsledk se tedy musí uskutečnit bezodkladně.

Zákonní zástupci a nezávislá osoba plní u výsledku podezřelých dětí obdobné funkce jako osoby přibrané k výsledku dětských svědků dle § 102 TR. Účast uvedených osob garantuje přesné zaznamenávání dětské výpovědi, kromě toho poskytují dítěti

---

⁴⁹ CONNELLAN, G. Arrest and interrogation of children. The Law Handbook [online]. [cit. 2012-12-04]. Thu Jul 1st 2010. Dostupné na: <http://www.lawhandbook.org.au/handbook/ch03s02s05.php>

⁵⁰ Nutné rozlišovat nezávislou osobu (Independent Person) a tzv. třetí nezávislou osobu (Independent Third Person), která se účastní výsledků dětí s mentálním postižením, duševní nemocí, se sníženým intelektem nebo jiným psychickým znevýhodněním.

potřebnou emocionální podporu. Nezávislá osoba je navíc v dalším řízení schopná objektivně popsat průběh celého výslechu a zajišťuje, že vyslýchaný správně pochopí význam poučení a rozsah svých práv.

Přibraná osoba však nesmí ovlivňovat obsah odpovědí na pokládané otázky, není oprávněna ani určovat, jak a zda dítě svá práva vykoná. Nepřipouští se, aby se nezávislá osoba dítěte vyptávala na podrobnosti trestného činu a pokoušela se z dítěte dostat případné doznání. Nezávislá osoba se nenachází v pozici autority, kterou vůči dítěti vykonává např. vyšetřovatel či soudce. Nepřipadá v úvahu, aby si takto přibraná osoba svou pomoc jakkoliv podmiňovala („*Pomůžu ti, ale musíš mi slíbit, že budeš mluvit jen pravdu*“). Právě policie odpovídá za to, že nezávislá osoba svou roli pochopí a bude se svými právy i povinnostmi důkladně obeznámena. Přítomnost nezávislé osoby se vyžaduje zejména proto, aby byl výslech proveden šetrně, citlivě s plným respektováním práv nezletilého pachatele. Nezávislá osoba posuzuje, zda vyšetřovatelé k mladému podezřelému přistupují přiměřeně vzhledem k jeho rozumovému a mravnímu vývoji.

České právní předpisy sice institut nezávislé osoby neupravují, zákonní zástupci ale mohou být při výslechu mladistvých přítomni (§ 43 odst. 1 ZSVM). Zákon pamatuje i na případy, kdy zákonní zástupci svá práva vyplývající z § 43 odst. 1 ZSVM vykonávat nemohou - tehdy je soud (popř. v přípravném řízení státní zástupce) povinen ustanovit mladistvému k výkonu daných práv opatrovníka (§ 43 odst. 2 ZSVM). Zákonní zástupci a opatrovník tak mají fakticky možnost činit ve prospěch mladistvého podezřelého totéž, co pro australské děti podezřelé ze spáchání protiprávního činu dělá nezávislá osoba.

6. Dokumentace výslechu

V zájmu transparentnosti průběhu trestního řízení je nutné všechny procesní úkony činěné v jednotlivých fázích řízení přesně zdokumentovat. Dokumentují se jak úkony důkazní povahy (např. výpověď), tak úkony mající pouze taktický význam, které jako důkaz před soudem nebudou nikdy použity (např. vysvětlení). Hmotný nosič (nejčastěji papír, CD nebo DVD) garantuje, že získané informace budou trvale uchovány a budou moci být kdykoli k dispozici. Jen tak bude totiž ex post možné přezkoumat, zda příslušný orgán provedl určitý úkon v dokonalém souladu s požadavky stanovenými zákonem.

Základním a zároveň nejstarším způsobem dokumentace je protokol. Zákon č. 283/2004 Sb., kterým se mění trestní řád, pak vedle protokolu zavedl obligatorní pořizování zvukových záznamů. Do 1. 7. 2004 záleželo používání audiozáznamů čistě na uvážení soudu, od 1. 7. 2004 se však kvůli zmiňované novelizaci zvukový záznam z hlavního líčení pořizuje vždy, ledaže předseda soudu senátu z důležitých důvodů rozhodne jinak (§ 55b odst. 1 TR). Pokud se nahrávací zařízení na soudu dosud nenachází, účastní se hlavního líčení také zapisovatel, jemuž předseda senátu protokol diktuje.

Kromě vyjmenovaných dvou základních typů dokumentace trestní řád umožňuje průběh úkonu zachytit pomocí těsnopisného zápisu, který je ale nutné posléze převést do klasického písma, přičemž zápis pak zůstává připojený k vyhotovenému protokolu. Jako druh dokumentace mohou posloužit také fotografie, plánky nebo různé náčrtky.

6.1. Zásady dokumentace výslechu

Jako je celé trestní řízení ovládáno několika základními zásadami, řídí se svými zvláštními zásadami také dokumentace procesních úkonů.

Na prvním místě musí brát orgány činné v trestním řízení ohled na **včasnost** dokumentace. Výpověď dítěte může posloužit jako významný důkaz, právě proto je třeba paměťovou stopu co nejdříve zachytit a vtisknout jí do písemné nebo zvukové podoby. Čím déle by orgány činné v trestním řízení otálely, tím více hrozí, že konečný produkt výslechu nebude tak kvalitní jako výpověď učiněná bezprostředně po prošetřované události. Má-li být vyslýchán podezřelý nebo obviněný mladistvý, časová prodleva dává nezletilému prostor pro přípravu důmyslně promyšlené lživé výpovědi.

Nelze ani vyloučit, že by se mladistvý pokusil manipulovat svědky činu nebo jinak ovlivnit probíhající řízení.

Správný přístup k dokumentaci procesních úkonů znamená uvědomit si i **nenahraditelnost** zaprotokolované výpovědi, která souvisí s předchozí zásadou včasnosti. Stalo-li se dítě obětí násilného činu těžkého ublížení na zdraví a jeho zdravotní stav je stále kritický, měly by se policejní orgány snažit provést výslech a podanou výpověď převést do písemné podoby co nejdříve. Pokud by poškozené dítě figurující zároveň v roli korunního svědka zemřelo před vylíčením svého pohledu na věc, bylo by spravedlivé potrestání pachatele patrně zmařeno.

Význam **objektivnosti** dokumentace není nejspíš třeba nijak zdlouhavě odůvodňovat. Úkolem protokolující osoby je přesně a bez jakéhokoli subjektivního zabarvení podchytit vše, co bylo výsledkem zjištěno. Vyslýchající si nesmí dovolit, aby kromě bezprostředně vnímaných faktů do protokolu zakomponoval také osobní názory vytvořené v důsledku dětského povídání. Je třeba si uvědomit propojení s povinností orgánů činných v trestním řízení objasňovat pečlivě okolnosti ve prospěch i neprospěch obviněného (§ 2 odst. 5 TR) tak, aby měl soud dostatečné množství podkladů pro nestranné rozhodnutí.

Poslední důležitá zásada navazující na objektivnost spočívá v **úplnosti** dokumentace. Protokol či zvukový záznam je třeba vyhotovovat při zachování úplného a komplexního znění toho, co bylo vysloveno. Požadavek kompletní protokolace však není absolutní, určitá míra selekce je samozřejmě připuštěna (zejména pokud dítě poskytuje zjevně irelevantní informace, které se k vyšetřované události nevztahují). Zachycuje-li se průběh výslechu během hlavního líčení na nahrávací zařízení, nemělo by se zařízení libovolně zapínat a vypínat tak, aby se zaznamenávaly jen vybrané části výpovědí. Nikdo nemůže dopředu vědět, jaké skutečnosti budou objasněny dalšími důkazními prostředky a zda by právě ona vynechaná část výpovědi nevrhla na událost jiné světlo.

Budou-li orgány v činném trestním řízení respektovat stanovená pravidla, zachytí průběh procesních úkonů tak, že o nich nikdo nebude moci pochybovat.

6.2. Protokol

Dle znění § 55 TŘ se o každém úkonu provedeném v trestním řízení sepíše protokol, nestanoví-li zákon jinak. Jinak se stanoví např. v § 158 odst. 6 TŘ upravujícím vysvětlení - o jeho obsahu se nevyhotovuje protokol, ale úřední záznam. Každý protokol musí obligatorně obsahovat náležitosti vyjmenované v § 55 odst. 1 písm. a) až f) TŘ.

V **úvodní části** protokolující osoba dbá na to, aby bylo z protokolu patrné označení orgánu provádějícího daný úkon, místo, čas a předmět úkonu, chybět nesmí ani nacionále úředních osob účastnících se úkonu a jména a příjmení přítomných stran s uvedením jejich dat narození. Připustí-li vyslychající účast rodičů nebo jiných zákonných zástupců dítěte, zapíše se také osobní údaje těchto osob. Na počátku se zaznamenává rovněž vyjádření vyslychaného k předmětu výsledku - u obviněného mladistvého půjde nejspíš o základní stanovisko ohledně uvaleného obvinění. Umožňuje-li technické vybavení pořídit zvukový nebo obrazový záznam, uvede se tato skutečnost do protokolu spolu s označením použitého záznamového zařízení.

Hlavní část protokolu zachycuje stručné, ale dostatečně výstižné vylíčení průběhu úkonu, přičemž musí na první pohled vyplývat zachování příslušných ustanovení zákona, která se k předmětnému úkonu vztahují. Stěžejní část protokolu vypovídá o obsahu monologu vyslychaného dítěte i jeho odpovědi na otázky pokládané vyslychajícím. Vyslychající by měl dbát na to, aby písemné zaznamenání výpovědi korespondovalo s jejím významem. Proběhlo-li během úkonu poučování některé z účastnících se osob, zaznamená se v protokole také poskytnuté poučení včetně případného vyjádření se k němu poučovanou osobou.

V **závěrečné části** se uvede text vznesených námitek, které mohou oprávněné osoby vznášet jednak k průběhu samotného úkonu, jednak k obsahu protokolu. Osoby přibrané k výsledku dle § 102 odst. 2 TŘ mohou namítat nesprávné zachycení dětské výpovědi, neboť jejich hlavním úkolem je dohlížet na správnost průběhu výsledku.

Shora popsaný výčet náležitostí se vztahuje ke každému protokolu týkajícího se jakéhokoliv procesního úkonu. Některé úkony se však vyznačují zvláštnostmi promítajícími se mj. i do speciálních požadavků na obsah dokumentace daného úkonu.

6.2.1. Protokol o výsledku jako neodkladném nebo neopakovatelném úkonu

Dětští svědci mladší patnácti let vypovídající o skutečnostech neblaze ovlivňujících jejich psychiku bývají nejčastěji vyslýcháni již v počátcích přípravného řízení, zpravidla v rámci neodkladného či neopakovatelného úkonu. V části týkající se neodkladných a neopakovatelných úkonů jsem nastínila, že součástí protokolu o výsledku provedeném jako neodkladný či neopakovatelný úkon musí být odůvodnění, v čem orgán činný v trestním řízení neodkladnost nebo neopakovatelnost v konkrétním případě spatřoval.

Účelem povinnosti předložit pádné argumenty svědčící o potřebě provést úkony jako úkony definované v § 160 odst. 4 TŘ je opět zajistit průhlednost řízení a umožnit soudu v navazujícím řízení postup policejních orgánů a státního zástupce kontrolovat. Potřeba náležité přezkoumatelnosti neodkladných a neopakovatelných úkonů ex post je velmi důležitá. Nastane-li však situace, že orgán činný v trestním řízení na odůvodnění neodkladnosti nebo neopakovatelnosti zapomene, může to mít v dalším řízení fatální následky? Lze z důvodu absence odůvodnění takto získaný důkaz rovnou diskvalifikovat, popř. požadovat zrušení rozhodnutí vycházejících právě z nedostatečně odůvodněného neodkladného nebo neopakovatelného úkonu?

Položenými otázkami se zabýval Ústavní soud v usnesení I. ÚS 3108/08-1 ze dne 26. 3. 2009. Ústavní soud řešil otázku, kdy v protokole o neodkladném úkonu příslušné odůvodnění chybělo. Obecné soudy ale zjistily, že věcné důvody pro provedení neodkladného úkonu v daném případě existovaly. Ústavní soud poté vyslovil názor, že pokud ve skutečnosti podmínky pro provedení neodkladného úkonu nastaly, bylo by příliš formalistické trvat na rušení navazujících meritorních rozhodnutí. Přestože chybějící odůvodnění představuje vadu řízení, nedosahuje takováto vada ústavně právní roviny, neboť nemá žádný vliv na věcnou, tedy faktickou správnost provedení neodkladného nebo neopakovatelného úkonu.

Předestřený závěr Ústavního soudu reflektuje skutečnost, že cílem a smyslem trestního řízení není bezduché bazírování na formalismech, ale spravedlivé řízení vedoucí ke zjištění skutkového stavu, o němž nejsou důvodné pochybnosti, za dodržení pravidel zahrnutých v právu na spravedlivý proces. Myslím si, že tendence posuzovat úkony subjektů trestního řízení z věcného hlediska je určitě správná a s přihlédnutím k účelu řízení logická.

6.2.2. Protokol o výpovědi obviněného a svědka

Zvláštnosti protokolu zachycujícího výpověď obviněného zakotvuje § 95 TŘ. Toto ustanovení se zároveň v souladu s § 103 TŘ přiměřeně použije i na výslech svědka. Nejinak tomu samozřejmě bude i tehdy, vyslýchá-li se osoba mladší osmnácti let dle § 102 TŘ.

Výpověď obviněného či svědka se převtěljuje do protokolu na základě diktátu vyslýchajícího. Důraz je kladen na protokolování v přímé řeči, tzn. jako kdyby protokol vyhotovovala přímo vypovídající osoba. Přestože trestní řád upřednostňuje doslovnou protokolaci a tím stoprocentní autenticitu výpovědi, není tento způsob dokumentace dokonalý. Jeho nevýhody budou popsány níže.

Jakmile vyslýchající protokol vyhotoví, ukládá mu zákon povinnost předložit protokol k přečtení vyslýchánému, popř. mu ho musí na požádání přečíst. Zpravidla se bude jednat o výslech uskutečněný v přípravném řízení, neboť § 95 odst. 2 TŘ z této povinnosti vylučuje protokoly o hlavním líčení nebo o veřejném zasedání. Vypovídající osoba (za svědka vyslýcháného za podmínek § 102 TŘ tak může učinit přibraná osoba) je oprávněna požadovat, aby byl protokol doplněn nebo opraven tak, aby skutečně odrazil podanou výpověď. Za tímto účelem musí být vyslýcháný odpovídajícím způsobem poučen.

Probíhá-li výslech na policii, je praxe taková, že výslech protokoluje samotný vyslýchající - výslechu se tudíž neúčastní zapisovatel, který by hrál roli třetí osoby. Z důvodu maximální ochrany vyslýcháných proto § 95 odst. 3 TŘ stanovuje povinnost protokol vyslýchánému před podpisem přečíst za přítomnosti přivolané nezúčastněné osoby, popř. za stejných podmínek protokol k přečtení předložit. Účast přivolané osoby nabývá na významu obzvláště tehdy, bude-li mít obviněný mladistvý, svědek nebo přibraná osoba námitky proti obsahu protokolu. Vyslýchající je povinen namítané plně projednat před nezávislou přivolanou osobou a závěr projednání musí opět do protokolu zahrnout.

6.2.3. Protokol o hlavním líčení

Výslechy dětí mohou kromě přípravného řízení probíhat také v řízení před soudem. Mladistvý obviněný bývá před soudem vyslýchán zcela běžně, dětský svědek by měl v hlavním líčení vypovídat jen tehdy, nejsou-li předmětem výpovědi

traumatizující skutečnosti podryvající zdravý psychický vývoj dítěte, popř. vyvstane-li naléhavá potřeba výslech provedený dle § 102 TŘ zopakovat.

V současné době trestní řád v hlavním líčení upřednostňuje pořizování zvukových záznamů, jejichž obsahy se poté zaznamenávají do protokolu (§ 55b odst. 1 TŘ ve spojení s § 55 odst. 5 TŘ). Protokol o hlavním líčení dokumentuje kromě výpovědi vyslychaných osob celkový průběh jednání, vyplývá z něj, co se v hlavním líčení událo a zda při něm nedošlo k porušení některých předpisů, resp. zda soud postupoval v souladu s příslušnými ustanoveními TŘ, ZSVM a dalších zákonů.

Člověk není neomylný, proto se občas stane, že se v protokolu vyskytne chyba (ať už písařská nebo jiná chyba spočívající ve zjevné nesprávnosti), nebo vyvstane potřeba vyhotovený protokol doplnit. Soudce, který během hlavního líčení nezletilého vyslychal, může nařídit nebo i sám provést opravu odhalených chyb. Ustanovení § 57 odst. 3 TŘ zdůrazňuje nutnost opravit protokol tak, aby byl původní zápis ponechán čitelný. Prvotní protokolace musí být po celou dobu vedení spisu jeho součástí, originální verze s chybami nesmí být nikdy nahrazena opraveným dokumentem. K dané problematice se vyjádřil také Ústavní soud, který konstatoval, že do původního textu nelze zasahovat tak, že by opravovaná místa byla zcela odstraněna (III. ÚS 628/2000 ze dne 26. 4. 2001). Důvod je zřejmý - takovýto postup jednoznačně respektuje právo na obhajobu, jelikož bude-li mít např. i odvolací soud v budoucnu k dispozici nesprávné vyhotovení protokolu, bude schopen reagovat na případné námitky obžalovaného a kvalifikovaně se s nimi vypořádat. Kdyby se však opravy provedly absolutně a původní textace byla odstraněna, mohlo by ve výsledku dojít ke zkrácení práv obžalovaného.

Specifika protokolu o hlavním líčení se projevují také v rozsahu osob, které jej podepisují. Zatímco jiné protokoly podepisuje kromě osoby, která jej vyhotovila, mj. také osoba, jíž se týká (např. protokol o výslechu učiněném v přípravném řízení podepisuje také obviněný mladistvý, a to každou stránku protokolu), protokol o hlavním líčení podepisuje pouze předseda senátu a zapisovatel (§ 56 odst. 1 TŘ).

6.2.4. Způsoby sepisování protokolu o výslechu

Právní předpisy neobsahují ustanovení, jež by výslovně přikazovalo, kdy má osoba provádějící úkon, případně protokolující osoba, protokol sepisovat. Záleží tak vždy na individuálním případě a posouzení orgánu činného v trestním řízení.

Jedním z možných způsobů je protokolace zhotovovaná až **po ukončení výslechu**. Aby se dostálo základním zásadám dokumentace (zejména úplnosti a objektivnosti), je nasnadě, že tento způsob se hodí pro krátké výslechy, kdy není výpověď nijak obsáhlá ani složitá. Přestože si vyslýchající zpravidla při monologu i dialogu dělá poznámky, nelze vyloučit riziko, že při delší výpovědi by pozdější protokolace ztratila objektivní ráz a promítly by se do ní různá nevědomá zkresení či subjektivní pohledy.

Podle mého názoru nejméně vhodný způsob představuje **sepisování slova za slovem během výslechu**. Někdo by sice namítl naprostou autentičnost vyřčeného, ale tuto výhodu hravě převáží záporný důsledek, kterým je neustálé a opakované přerušování výpovědi. U dětí bych takovouto protokolaci nedoporučila nikdy, právě spontánní povídání má pro vyslýchajícího největší přínos. Vypovídá-li dítě o svém traumatickém prožitku, musí vyslýchající pamatovat na velmi křehké pouto důvěry, které se mu po navázání kontaktu s dítětem podařilo vytvořit. Nesmí riskovat, že by pozastavováním výpovědi navázaný kontakt ztratil. Schopnost dětí koncentrovat se na určitou záležitost závisí na jejich věku. Jestliže však vyslýchající jejich pozornost soustavně narušuje přestávkami a údery do klávesnice, musí počítat s roztržštěním pozornosti, což se na kvalitě výpovědi taktéž projeví. Základem pro výslech by tak měla být plynulost přerušována maximálně při dialogu, kdy vyslýchající považuje za nutné ihned zapsat přesné znění otázky a podanou odpověď.

Vyslýchající má k dispozici ještě třetí variantu, a to **sepisovat průběh výslechu po částech**. De facto se jedná o kombinaci předchozích dvou způsobů, která přichází v úvahu zejména tehdy, je-li možné si výslech myšlenkově rozčlenit do jednotlivých částí a tyto partie postupně protokolovat. Jako první tak např. při výslechu dětského svědka vyslýchající zdokumentuje podrobný popis objektu, v němž došlo ke spáchání činu, poté chování pachatele, události následující po útěku delikventa z místa činu a nakonec jednání poškozeného člověka. I zde považuji za nutné zohlednit, zda by rozkouskování výslechu neznamenal spíše nechtěné rozptylování dítěte.

Individuální případy vztahující se k individuálním osobám s individuálními povahovými rysy nutí vyslýchajícího vždy přemýšlet, který způsob protokolace bude v dané situaci nejprínosnější a nejvýhodnější. Pokaždé by měl zvážit, kdy bude

pozornost dítěte nejméně namáhána, současně je ale třeba posoudit, jak protokol co nejkvalitněji zpracovat.

6.3. Zvukový a obrazový záznam

Trend poslední doby směřuje k co možná nejrozšířenějšímu používání zvukových, popř. i obrazových záznamů o provedených procesních úkonech. Vzhledem k finanční nákladnosti však mají nahrávací zařízení pouze některé soudy, u ostatních se výpovědi stále diktují do protokolů. Probíhá-li výslech ještě v přípravném řízení na policii, zvukový, obrazový nebo kombinovaný záznam bývá pořizován nejčastěji tehdy, koná-li se výslech ve speciální výslechové místnosti. Ani těchto místností však v České republice není dostatek.

Disponuje-li soud příslušnou technikou, zvukový záznam se obligatorně pořizuje vždy, ledaže předseda senátu z důležitých důvodů rozhodne jinak (§ 55b odst. 1 TŘ). Výslech a hlavní líčení vůbec pak probíhají plynule bez jakéhokoli přerušení, které by jinak diktování protokolu vyžadovalo. Vyšší soudní úředník nebo protokolující úředník poté protokol pořídí samostatně podle zvukového záznamu. Zvukový záznam zachycený na hmotném nosiči se řádně označí, zajistí se jeho neporušitelnost a ze zákona se stává součástí spisu. Dokud nebude příslušný spis skartován, nelze vymazat nebo jinak zničit ani zvukový záznam. Není-li z objektivních příčin připojení ke spisu možné, musí být tato okolnost v protokole zaznamenána s uvedením místa, kam byl záznam uložen.

Je možné zvukový záznam považovat za takovou součást spisu, která by musela být stranám přístupná ve smyslu jejich práva nahlížet do spisu (§ 65 TŘ)? Nestačí možnost seznámení se s protokolem, který byl vyhotoven právě na základě zvukového záznamu? Položené otázky byly velmi dlouho jádrem mnoha sporů, vše vyvrcholilo vydáním několika judikátů jak Nejvyššího soudu, tak dokonce i Ústavního soudu⁵¹. Zcela se ztotožňují se závěry soudů, že možnost seznámit se s obsahem zvukového záznamu o průběhu hlavního líčení je součástí práva na obhajobu. Bude-li mít mladistvý či jeho obhájce po výslechu před soudem zájem si zvukový záznam přehrát, neexistuje legální důvod, který by odmítnutí soudu ospravedlňoval. Soudu přísluší pouze podle

---

⁵¹ např. 4 Tz 7/2005 ze dne 20. 4. 2005, IV. ÚS 388/06-1 ze dne 17. 4. 2007, I. ÚS 36/08-1 ze dne 25. 8. 2008 nebo III. ÚS 628/2000 ze dne 26. 4. 2011

okolností konkrétního případu uvážit, zda mladistvému umožní přehrání záznamu, nebo zda mu opatří jeho kopii. Rozhodl-li by soud opačně a seznámení se zvukovým záznamem by obžalovanému neumožnil, šlo by o závažné porušení práva na obhajobu zaručeného Čl. 40 odst. 3 LZPS.

Zatímco hlavní líčení se obligatorně zvukově zaznamenává, výslech dětského svědka činěný dle § 102 TŘ je vhodné zachycovat jak zvukově, tak obrazově. Předložení audiovizuálních záznamů odborníkům specializujícím se na dětskou problematiku (dětští psychologové, psychiatři, speciální pedagogové nebo i OSPOD) může orgánům činným v trestním řízení přinést řadu důležitých poznatků. Z reakcí a chování dítěte i podle způsobu vypovídání znalci dokážou zodpovědět otázky věrohodnosti výpovědi, což bývá obzvláště u sexuálně motivovaných trestných činů klíčovou otázkou.

Bohužel, nedostatek finančních prostředků způsobuje, že ne každý výslech může být takto zaznamenán. Nezastupitelnou roli videozáznamů z hlediska prevence sekundární viktimizace si uvědomili např. v Belgii, Nizozemí nebo Norsku, kde může být takový záznam pořízený již v přípravném řízení použit jako důkaz před soudem. Evropský soud pro lidská práva označil použití videozáznamů za postup nijak nezasahující do práva na spravedlivý proces dle Čl. 6 Úmluvy, ale pouze za podmínky, že obhajoba mohla průběh výslechu a chování dítěte pozorovat (např. přes jednocestné zrcadlo nebo přes uzavřený televizní okruh) a pokládat mu prostřednictvím audio spojení s vyslychajícím otázky⁵².

Základním předpokladem pro řádné použití zvukových a obrazových záznamů je jejich vysoká kvalita a adekvátní rozlišení, aby nemohlo dojít ke špatné interpretaci přehrávaného. Nelze připustit výskyt sebemenší vady, kterou by protistrana využila a brojila pomocí ní proti důkaznímu významu dané nahrávky. Nekvalitní zpracování záznamu by mohlo vést k opětovným výslechům dítěte za účelem objasnění vzniklých nejasností. Snaha dítě ochránit by se tak zvrátila v jeho systémové týrání opakovaným vyslycháním.

Výhody pořizování audiovizuálních záznamů jsou nesporné. Dokud však technická vybavenost orgánů činných v trestním řízení nedosáhne vyšší úrovně, lze i

---

⁵² KRISTKOVÁ, Veronika, Hana LANGHANSOVÁ a Maroš MATIAŠKO. Legislativní ochrana obětí trestných činů před druhotnou viktimizací a práva obětí na soukromí během trestního řízení. Brno, 14.2.2007. Dostupné z: <http://lp.cz/publikace/ochrana-obeti-trestnych-cinu-pred-druhotnou-viktimizaci/>.

nadále očekávat, že zvukové a obrazové záznamy budou v České republice pořizovány spíše sporadicky.

6.3.1. Zvukový a obrazový záznam získaný při videokonferenci

Dospělo-li trestní řízení až k řízení před soudem, může předseda senátu z důležitých důvodů vyslechnout obviněného nebo svědka i mimo hlavní líčení (§ 183a TŘ). Jestliže je nutné vyslechnout osobu mladší patnácti let, lze výslech uskutečnit prostřednictvím videokonferenčního záznamu, jehož produktem je audiovizuální zachycení dětské výpovědi.

Videokonference konaná mimo rámec hlavního líčení představuje postup, k němuž může být v souladu s první větou § 183a TŘ přistoupeno jen výjimečně. Aby šlo o účinný důkaz použitelný později jako podklad pro závěrečné rozhodnutí, musí být výslech proveden za dodržení všech zákonných podmínek. Obdobně jako čtení protokolu o výslechu v hlavním líčení přichází v úvahu přehrání zvukového a obrazového záznamu jenom tehdy, proběhl-li výslech v souladu s požadavky vyjmenovanými v § 211 TŘ, resp. v § 102 odst. 2 TŘ v případě svědků mladších osmnácti let vypovídajících o okolnostech ovlivňujících jejich duševní a mravní vývoj.

Používání videokonference vyžaduje pořízení příslušné techniky, která je na poměry soudů drahá. Využití videokonferencí v praxi tak bude málo časté a spíše výjimečné, přestože např. pro psychicky poznamenané děti znamená výslech na dálku výrazně šetrný přístup o to víc, že je vyloučeno opětovné setkání dítěte s pachatelem.

6.4. Vztah zvukového záznamu a následné protokolace výslechu

Ve stručnosti již bylo naznačeno, že na základě zvukového záznamu zachycujícího průběh hlavního líčení vyšší soudní úředník nebo protokolující úředník sepíše protokol (§ 55b TŘ). Jedná se však o postup uplatňující se pouze tehdy, pokud se nevyhotovuje stručný záznam (§ 55b odst. 4 TŘ)⁵³.

---

⁵³ Dle § 55b odst. 4 TŘ se protokol o hlavním líčení nebo veřejném zasedání nevyhotovuje, jestliže obviněný a státní zástupce prohlásí, že se vzdávají opravného prostředku proti rozhodnutí a na písemném vyhotovení protokolu o hlavním líčení nebo veřejném zasedání netrvají, anebo žádná z oprávněných osob nepodá opravný prostředek a rozhodnutí nabude právní moci. V takovém případě se vytvoří pouze stručný záznam o průběhu hlavního líčení, v němž se uvedou toliko základní skutečnosti (např. místo a doba trvání hlavního líčení, přítomné osoby nebo vyjádření oprávněných osob o využití opravných prostředků).

Nepřichází-li stručný záznam v úvahu, je třeba vytvořit protokol zaznamenávající podstatný obsah audiozáznamu. Vystává zde důležitá otázka - co všechno lze za podstatný obsah považovat a co naopak součástí protokolu být nemusí? Zákonem povolená selekce obsahu zvukového záznamu s sebou nutně nese nejednotné názory. Každý člověk si „podstatný obsah“ vyloží různě, jedná se o značně subjektivní posouzení. Jiný úhel pohledu budou mít obviněný a poškozený, jiný přímo protokolující osoba, odlišně věc zhodnotí soudce, který by měl výpovědi osob a další úkony posuzovat s ohledem na předchozí vývoj řízení. Obviněný se může domnívat, že nastal příkrý rozpor mezi protokolem zachycujícím výpovědi vyslychaných osob a tím, co vyplývá ze zvukového záznamu, přestože protokolující osoba protokol vyhotovila dle svého nejlepšího vědomí.

K nejasnostem přispívá rovněž § 55b odst. 3 TŘ stanovující pravidla pro protokolaci výpovědi vyslychaných osob. Vyslychá-li soud během hlavního líčení osoby, které byly výsledku podrobeny již v předchozích fázích řízení, dokumentují se jen tvrzení odchylná od předchozích výpovědí, případně doplnění či rozvinutí dříve vypovídaného. Nevím, zda si zákonodárce při koncipování těchto ustanovení uvědomil, že protokolaci provádí úředníci, kteří se spisem z přípravného řízení nebývají příliš seznámeni. Pak lze jen těžko očekávat, že si protokolující osoby budou naprosto jisté, co vyslychaný vypovídal dříve a jak při dalším výsledku svou výpověď pozměnil. Aby se rizika plynoucí z případné absence důležité části výpovědi eliminovala, přísluší obviněnému a státnímu zástupci právo požádat o doslovné zaprotokolování konkrétní výpovědi nebo její určité části. Vznesené žádosti předseda senátu zpravidla vyhoví, ledaže by vypovídané bylo pouhým opakováním již zaprotokolovaných skutečností. Dané ustanovení může obviněný využít zejména tehdy, zaznělo-li při výsledku něco, co má důležitý význam z hlediska zvolené taktiky obhajoby, přestože třetí osoba by onu část výpovědi přešla bez zvýšené pozornosti.

S přihlédnutím k výše rozebranému je možné obecně zestručnit, že za podstatný obsah lze považovat jednak skutečnosti vyžádané některou z oprávněných stran k doslovné protokolaci a jednak okolnosti a údaje mající pro závěrečné rozhodnutí podstatný význam. Ani toto shrnutí však není zcela jednoznačné. Soudy se proto často uchylují k praktickému řešení, kdy pro jistotu bývá zapisováno vše, co vyslychaní uvedli. Může být předmětem diskuzí, zda poněkud alibistické přepisování všeho, co se u

hlavního líčení událo, není nadbytečné. Myšlenka trestního řádu apelující na přepis pouze podstatných skutečností není špatná. Sama si ale myslím, že praktikované zaznamenávání naprosto všeho ve výsledku znemožní případné stížnosti a námitky týkající se vynechání významných faktů. Obsahová rozsáhlost sice může být považována za nevýhodu, na druhou stranu se ale takto předchází pozdějším nedorozuměním. Může se navíc stát, že na první pohled zdánlivé malichernosti vyskytnuvší se v dřívějších etapách řízení mohou dostat po přečtení podrobného protokolu jiný význam.

Úzký vztah protokolu vytvářeného na podkladě zvukového záznamu velmi souvisí také s právem na obhajobu a možností zkonfrontovat zvukový záznam s příslušným protokolem. Pro plné naplnění smyslu uvedeného oprávnění je na místě, aby účastníci řízení protokol obdrželi co nejdříve po konání líčení, v němž se audiozáznam pořizoval. Dostupnost protokolu do několika dní po hlavním líčení zajišťuje lepší porovnání zapsaného a skutečně řečeného. Při delším časovém odstupu si obviněný ani jeho obhájce nepamatují jednotlivé detaily přesně a je proto nutné si zvukový záznam (který může být i několikahodinový) mnohokrát přehrát. Mezitím se však může konat další hlavní líčení nebo může být prováděn jiný úkon, o němž se pořídí další protokol a obviněný tak bude muset reagovat na nové a nové skutečnosti. Zbývá jen doufat, že soudy budou plně respektovat § 55b odst. 5 TŘ zakotvující vyhotovování protokolu buď již v průběhu úkonu, nebo bezprostředně po jeho ukončení.

2. ČÁST -
KRIMINALISTICKÉ A
PSYCHOLOGICKÉ
ASPEKTY

1. Specifika dětského vývoje

Každý vyslychající by si při plánování výslechu měl uvědomit, kolik let vyslychanému dítěti je a zda tento kalendářní věk odpovídá věku mentálnímu. Z logiky věci vyplývá, že vedení výslechu předškoláka bude vykazovat rozdílné znaky oproti výslechu starších dětí, stejně tak jako výslech dítěte s normálním vývojem bude naprosto odlišný od výslechu dítěte s vývojovými odchylkami (např. dítě s autismem).

Nejprve se stručně zaměřím na specifika dětského vnímání, řeči, paměti a fantazie a poté se na jednoduchém rozdělení dětí do skupin podle věku pokusím ukázat, jak se děti a jejich psychika vyvíjí.

1.1. Specifika psychických procesů u dětí

Vnímání, pozornost, představivost, myšlení, paměť, fantazie a mnohé další patří mezi kognitivní procesy, pomocí nichž lidé poznávají svět. Zatímco dospělí mají veškeré kognitivní procesy zcela vyvinuté, dětské vnímání, myšlení apod. se vyznačuje určitými specifiky.

Vnímání (percepci) lze vymezit jako subjektivní odraz toho, co v daném okamžiku působí na lidské smysly. Vnímání tak představuje základní zdroj poznání okolního světa. Za typický znak dětského vnímání lze považovat vlastní svéráznost - dítě upoutá skutečnost, kterou by dospělý přešel bez povšimnutí (a naopak), a tendence podléhat bezprostředním dojmům. To, co dítě vnímá, souvisí s jeho zájmy, oblíbenými činnostmi a aktuálními potřebami. Fakt, že se zejména malé děti nedokážou delší dobu plně soustředit, se odráží i na kvalitě vnímání. Řada jevů je dětmi vnímána nepřesně, povrchně a neúplně. Velký vliv hraje také aktuální zdravotní a psychický stav dítěte v době události. Nemocné dítě bývá tiché, ponořené do sebe, okolní svět ho nezajímá, tudíž ho téměř ani nevnímá. U malých dětí zcela jasně převažuje vnímání bezděčné (neúmyslné), u školáků se rozvíjí úmyslné záměrné vnímání. To, o jaké vnímání v daný okamžik šlo, se odrazí na kvalitě a přesnosti detailů při následném vybavování události.

Paměť se rozumí proces vštěpování, uchování a vybavování lidských zkušeností. Člověk si tak i po delší době dokáže vzpomenout, co v konkrétní okamžik působilo na jeho smysly. Základem dětské paměti je názorné vnímání, což pramení z nedostatečně rozvinutého abstraktního myšlení. Jelikož každý den dětem přináší nové zážitky, které doplňují a překrývají starší poznatky, má délka uplynulé doby od vnímané

skutečnosti mnohem větší význam než u dospělých. Je zřejmé, že relevantní informace dítě poskytne pár dnů od předmětné události, zatímco po měsíci už může být výpověď kusá, malé děti si nemusí vzpomenout vůbec.

Fantazii je možné vysvětlit jako obraz předmětů a jevů, které člověk v dané chvíli nevnímá a ani nikdy v minulosti je nevnímal. Jedná se o proces úzce související s lidskou představivostí. Obzvlášť u dětí je důležité rozpoznat, kdy dítě vypráví své fantazijní příběhy a kdy lže. Základní rozdíl spočívá v tom, že u lži si člověk její nepravdivost uvědomuje, oproti tomu fantazijním smyšlenkám děti často věří (pak se hovoří o tzv. lži bájivé, kdy si dítě vymyšlenou událost barvitě představuje a neuvědomuje si, že k ní ve skutečnosti nikdy nedošlo). Přiměřené fantazírování je přirozené všem dětem, starší děti fantazii využívají jako prostředek ukázat ostatním své znalosti, zkušenosti, zážitky apod. Problémem může být skutečnost, že pojem a podstatu lži děti začínají chápat až kolem šestého roku života⁵⁴, tedy až v počátcích povinné školní docházky. Jakmile dítě zjistí, že mu lež v životě nejdou pomohla, existuje riziko, že v pro dítě nepříznivých situacích bude docházet k recidivě. Adekvátní přístup vyslychajícího je tedy takový, z něhož přirozeně vyplývá, že pro dítě je v dané chvíli účelnější snést odpovídající trest než všem okolo nadále lhát.

Řeč je základním prostředkem interpersonální komunikace. Schopnost dítěte mluvit a pokud možno co nejpřesněji se vyjadřovat bývá pro hladký průběh výslechu velmi důležitá. Vývoj řeči probíhá u každého dítěte individuálně, některé dítě se naučí mluvit již v raném věku, u jiného může být vývoj opožděný. K největšímu rozvoji dětské řeči dochází v průběhu druhého roku života⁵⁵. V tomto věku děti používají stručné věty tvořené zpravidla 2 slovy - podstatným jménem a slovesem, které batole často nepoužije ve správném tvaru (*táta jede, Adélka papat* apod.). Logicky vyplývá, že požadovat výpověď po takto malém dítěti by nemělo žádný smysl.

V současné době odborníci upozorňují na stále častější vady řeči, které u dětí vznikají v souvislosti s jejich způsobem života. Aby se děti naučily včas a dobře mluvit, je třeba jim něco neustále povídat, aby měly tendenci lidskou řeč napodobovat. Vzhledem k tomu, že dnešní děti jsou odmala zvyklé trávit dny hraním počítačových

---

⁵⁴ MATIÁŠEK, J., SOUKUP, J., BÁRTA, B. Psychologie a výslechová praxe. 1. vyd. Praha: Orbis, 1968, s. 48

⁵⁵ GAŇO, V. Defektní děti. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1962, s. 84

her, není se čemu divit, že se vývoj dětské řeči a s tím související výslovnost stává stále rostoucím problémem.

1.2. Vývoj dětí v jednotlivých věkových skupinách

Děti předškolního věku (3-6 let) se teprve učí chápat svět, své základní poznatky o něm si už dokážou po omezenou dobu uchovávat v paměti. Stanou-li se předškoláci svědky nějaké události, na rozdíl od dospělých se jejich vnímání orientuje spíše na detaily, které jsou pro ně zajímavé a které jim proto utkvěly v paměti. Některé dojmy si už i čtyřleté děti dokážou pamatovat po celý život⁵⁶. Paměť v tomto období bývá spíše bezděčná, obdobně tomu je u pozornosti. Vlivem jejího zdokonalování se dítě sice dokáže zaměřit na jeden konkrétní jev, ale jeho úmyslná koncentrace se kvůli vysoké labilitě může brzy vytratit.

Předškoláci ještě nejsou schopní si uvědomit, co bylo příčinou vzniklého následku. Přesto mají o okolní dění zájem - za pomoci slovíček „kde“, „proč“, „jak“, „odkud“ apod. se snaží o předmětu zájmu zjistit další podrobnosti. Kvůli zvědavosti tak dětem první dojmy již nestačí, mají tendenci dozvědět se víc. Pětileté děti už bez větších problémů rozpoznají barvy i jejich odstíny. Jelikož malé děti ještě nezískaly dostatek životních zkušeností, je pro ně obtížné orientovat se v čase. Pojmy jako „dvacet minut“, „chvilka“ nebo „dvě hodiny“ pro ně představují pouze slova, nedokážou je přiřadit k odpovídajícím časovým úsekům. Nejmenší děti při vyprávění nerozlišují dokonce ani včera, dnes a zítra. Kacafírková⁵⁷ uvádí, že spolehlivost časových údajů je u dětí do 10 let věku velmi nízká, poté se s přibývajícími zkušenostmi pomalu zvyšuje. Aby měl vyslychající jistotu, že dítě časový údaj použilo správně, je vhodné zeptat se na inkriminovanou dobu oklikou (např. zda dítě tehdy spalo, zda byl čas jít do školy atd.). Značnou nepřesností se vyznačuje také odhad vzdálenosti nebo velikosti předmětů.

Nedostatek zkušeností souvisí i s názorností myšlení. Použije-li někdo před dítětem např. metaforu, předškolák pravý smysl nepochopí a vše si vyloží podle doslovného znění věty (např. „leze mi mráz za nehty“ nebo „koho nám sem čerti nesou“). Přestože se jejich slovní zásoba postupně rozšiřuje a obohacuje, je dosud velmi omezená, mnoha výrazům dítě stále nerozumí. Z tohoto důvodu musí být předškolákům

---

⁵⁶ KURIC, J. Poznejte své dítě. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1965, s. 74

⁵⁷ KACAFÍRKOVÁ, M. Věrohodnost výpovědí nedospělých a mladistvých osob v trestním řízení. In: Právo a rodina, 2/2001, s. 11-14

otázky pokládány naprosto jednoznačně, stručně, přesně a srozumitelně. Ve třech letech, nedlouho poté, co se dítě vůbec naučilo mluvit, zahrnuje dětská slovní zásoba zhruba tisíc slov⁵⁸. O rok později dítě mluví v komplexních, správně strukturovaných větách, do podávaných informací často zakomponuje i své poznatky. Dle odborníků se slovník dítěte nejvíce obohacuje od dvou a půl roku do čtyř let věku⁵⁹.

Zhruba do věku šesti let děti ještě neumí posoudit soulad určitého jednání se základními mravními zásadami. Pro předškoláka je špatné to, za co je samo trestáno rodiči, ale závažnější protiprávní jednání (např. podvod) ohodnotit nedokáže. Obzvláště u těchto dětí má velký význam použití demonstračních pomůcek, které mohou výslech do značné míry usnadnit a zefektivnit. Velký pozor si vyslychající musí dát na snadnou dětskou ovlivnitelnost, neboť zejména předškoláci berou každého dospělého jako svou autoritu, jíž se většinou snaží vyhovět.

Děti mladšího školního věku (6-11 let) se po nástupu do školy vyznačují zvýšenou schopností udržet pozornost, na lepší úroveň se dostává také smyslové vnímání (zejména zrak a sluch). První školní léta upevňují návyk záměrného vnímání, děti mají rozvinutější logické myšlení. Přesto děti často ještě neumí správně odlišit, co je pro danou situaci či událost podstatné a co nepodstatné. Obohacování slovní zásoby s sebou přináší větší obsahovou přesnost sdělovaného. Mezi používané pojmy se velmi pomalu zařazují abstraktní výrazy. Vlivem pravidelného vyučování se kvalitativně zlepšuje myšlení, nové vědomosti plynule navazují na dřívější poznatky.

Oproti mladším dětem už školáci pochopí základní souvislosti a příčiny mezi jednotlivými jevy. Zároveň již umí vnímat celkový obraz událostí, nejen jejich jednotlivé scény. Často však dojde k situaci, kdy dítě nedovede z pozorované situace vyvodit jednoznačný závěr. Jedná-li se o něco, co dítě zajímá, je schopné si celou událost včetně podrobností, které by mnohému dospělému unikly, uložit do paměti a po určitou dobu ji v ní uchovat. Objeví-li dítě ve své paměti mezery, snaží se je prostřednictvím představivosti a dosavadních zkušeností zaplnit. Vymyšlené „vsuvky“ pak vydává za skutečnost, tyto výmysly lze ale odhalit díky přesným a cíleným otázkám vyslychajících.

---

⁵⁸ GILBERG, CH., PEETERS, T. Autismus - zdravotní a výchovné aspekty. 1. vyd. Praha: Portál, 1998, s. 18

⁵⁹ KURIC, J. Poznejte své dítě. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1965, s. 53

Starší školní věk (11-15 let) už představuje děti, které jsou natolik psychicky vyspělé, že nemají problém rozumět abstraktním pojmům, tyto pojmy si zapamatovat a v případě potřeby je i použít. Kolem patnácti let věku se završuje vývoj inteligence, dítě zvládne bezpečně odlišit důležité, podstatné věci od věcí méně významných. Projevuje se hodnocení okolních jevů, které starší školáci už nepřijímají jako dané, ale pokouší se přebrat si je po svém a utvořit si na ně vlastní názor. V tomto období zároveň roste jak sebekritika vlastní osobnosti dítěte, tak kritičnost k ostatním dětem i k dospělým. Právě vlastní analýzou skutečností, událostí či běžných věcí se dále rozvíjí dětské vnímání.

Současně je nutné si uvědomit větší náchylnost k sugesci, zejména pokud se o určitých skutečnostech dospělí bavili v přítomnosti dítěte, které situaci příliš nerozumělo a při případném výslechu pak může tlumočit poznatky dospělých. Slovní zásoba je velmi rozvinutá, děti většinou nemají problém se přesně vyjadřovat, neobvyklé není ani používání cizích slov.

Pro **mladistvé (15-18 let)** je typické ostré, přesné vnímání a schopnost dlouhodobé koncentrace na konkrétní situaci či předmět zájmu. Vnímání je tak plánovité, spojené s vědomou pozorností. V tomto věku mají lidé ucelené názory, jejich vyjadřování se vyznačuje plynulostí s častými slangovými, zkratkovými a jinými originálními výrazy příznačnými pro danou dobu. U mladistvých se stále intenzivně vyvíjí paměť, jejíž definitivní forma se utváří až po 20. roce věku.

Přestože by se mohlo zdát, že psychický vývoj je do 18 let věku ukončen, mnozí mladiství ještě nejsou schopni naprosto přesně posoudit, za která svá jednání by měli nést společenskou a osobní odpovědnost. Právě proto patří mezi obecné polehčující okolnosti jmenované v ustanovení § 41 TZ skutečnost, že trestný čin pachatel spáchal ve věku blízkém věku mladistvých.

2. Taktika výslechu

O tom, jak správně výslech vést, pojednává řada publikací. Konkrétní taktika závisí zejména na procesním postavení vyslýchaného dítěte. Jiný přístup vyslychající zvolí u dětských poškozených a svědků, jiný u mladistvého pachatele. Vliv má dále kromě jiného také věk dítěte, druh projednávaného trestného činu a množství informací, které má vyšetřující k dispozici z jiných důkazních prostředků.

2.1. Příprava výslechu

Má-li být vyslýchán nezletilý (obzvláště malé dítě), vyžaduje se důkladné obeznámení se s případem. Malé děti ještě nejsou schopny udržet pozornost po delší dobu, proto musí vyslychající během omezeného času získat od dítěte co největší množství kriminalisticky relevantních informací. Přípravnou část výslechu lze rozdělit do dvou fází - fázi **obsahové přípravy**, u níž lze dále rozlišovat fázi analytickou a syntetickou, a fázi organizačně-materiální přípravy.

V *analytické fázi* se vyšetřovatel zaměřuje na rozbor dostupných materiálů, snaží se dosud známé informace roztřídit a dát do vzájemných souvislostí. Analyzovaný materiál má zpravidla důkazní nebo pomocnou povahu. Jako důkazní materiál slouží např. protokoly o dosud provedených úkonech, označené a zajištěné stopy z místa činu i jeho okolí, vyjádření a oficiální zprávy úřadů apod. Z pomocných materiálů vyslychající studuje zejména výsledky různých evidencí (např. ohledně zvláštních tetování nebo záznamy o neobjasněných trestných činech), vodítkem mohou být i samotná oznámení svědků či poškozených nebo údaje ze starších spisů, v nichž vyslýchané dítě v určité pozici figurovalo. Uskutečňované myšlenkové činnosti slouží k co nejlepšímu pochopení případu a udělání si adekvátního obrázku o situaci. Vyšetřovatel si z materiálů, které má k dispozici, dělá alespoň základní představu o osobnosti dítěte, o prostředí, z něhož pochází, zálibách dítěte a samozřejmě také o podstatě činu, k němuž má dítě vypovídat.

Podrobné analýzy podkladů plní nejen informační funkci, kdy se vyslychající dozvídá základní rysy případu, ale také funkci kontrolní. Vyslychající totiž během studia spisu odkrývá nedostatky a případné rozpory, které by se mohly během výslechu negativně projevit. Časová prodleva mezi přípravou a samotným výslechem vyslychajícímu umožňuje se s nedostatky vypořádat a pokusit se je překonat. Kromě

toho si vyšetřovatel roztřídí všechny okolnosti vztahující se k případu do tří skupin. Do první skupiny spadají skutečnosti dosud neobjasněné, do druhé si zařadí okolnosti dosud objasněné pouze zčásti a do třetí skupiny si zaznamená okolnosti, které by měly být vyjasněny a osvětleny právě při výslechu. Vyslýchající by si měl v rámci analýzy také spravedlivě odpovědět, zda je v jeho schopnostech výslech zdárně provést, např. s ohledem na míru jeho trpělivosti, úroveň znalostí dětské psychiky nebo na dovednost vcítit se do prožívání daného dítěte.

Po seznámení se s dostupnými údaji následuje druhá etapa obsahové přípravy, a to *syntetická fáze*. Zváží-li vyšetřovatel jednotlivé okolnosti zjištěné předchozí analýzou, snáze určí taktiku a připraví si odpovídající plán výslechu. Plán by měl zohledňovat všechny verze vyšetřování, vhodné je nastínit si okruhy otázek, které by dítě mělo v rámci jednotlivých verzí zodpovědět. Vyslýchající si však stále musí uvědomovat, že ani sebepečlivější studium materiálů mu nezajistí stoprocentní připravenost. Během výslechu se může vyskytnout řada nepředvídatelných situací, na které vyšetřovatel nepamatoval. Právě proto se před výslechem nedoporučuje vytyčovat podrobnou taktiku, ale spíše jen taktické záměry, jak by si vyslýchající za optimálních podmínek představoval výslech provést⁶⁰. Sestavený výslechový plán představuje jen orientační pomůcku, nikoli pevně daný program. Plánování vyšetřování se proto vyznačuje dynamičností (taktický záměr se mění v závislosti na nově získaných informacích), individuálností (každá osobnost i případ mají jiné rysy) a konkrétností (všechny připravované plány musí být jednoznačné, konkrétní, bez všeobecných, nic neříkajících formulací). Vyšetřovatel si poznamenává také skutečnosti a důkazy, jež bude třeba ještě doplnit, a zjištěné, dosud neodstraněné rozpory. Významná je i volba nejvhodnějšího způsobu dokumentace výslechu a dětské výpovědi.

V rámci **organizačně-materiální přípravy** se předmětem zájmu stává volba místa a času výslechu, způsobu zajištění přítomnosti vyslýchaného dítěte a dalších potřebných osob. Vyšetřovatel zvažuje, zda by byla při výslechu přínosná účast rodičů dítěte.

Jen člověk důkladně obeznámený se všemi okolnostmi a zvláštnostmi daného případu je schopný vést výslech tak, aby bylo dítě co nejméně zatěžováno, ale aby

---

⁶⁰ SPURNÝ, J. Psychologie výslechu. 1. vyd. Praha: Portál, 2003, s. 204

současně prozradilo co nejvíce dosud neznámých a pro úspěšné uzavření případu důležitých údajů.

2.2. Průběh výslechu

V den výslechu vyšetřovatel po přivítání dítěte a prvotním navázání kontaktu ověří totožnost nezletilého a přiměřeně ho poučí o právech a povinnostech, které mu v průběhu výslechu náleží. Obzvláště u dětských pachatelů je vhodné hned na počátku zjistit postoj dítěte k vyšetřované události a zda má v úmyslu k věci vypovídat. U svědků a poškozených roli hraje např. vztah dítěte k podezřelým či obviněným osobám.

Navázání kontaktu s dětmi někdy nebývá snadné. Před započítím samotného výslechu je proto vhodné začít se s dítětem normálně bavit, nabídnout mu něco k pití a navodit tak méně stísněné prostředí. Vyslýchající rychlé vybudování důvěry podpoří např. slušným oblečením, klidným a kultivovaným vystupováním nebo jemným psychologickým přístupem. Jakmile se mu kontakt s dítětem nepodaří navázat v prvních minutách výslechu, později to bude ještě obtížnější.

Stěžejní část výslechu se rozděluje na **monolog**, kdy vyslýchaná osoba vypovídá sama, a dialog, při němž jsou vyslýchanému kladeny otázky. Trestní řád ukládá orgánům činným v trestním řízení povinnost umožnit vyslýchaným osobám vyslovit se ke všem okolnostem souvisejícím s projednávanou záležitostí (§ 92 a § 101 odst. 2 TR). Vyslýchaný vypovídá, co si zapamatoval, co ho upoutalo, jak událost vnímal. Vyslýchající se při monologu nejen postupně orientuje v množství informací, kterými dítě disponuje, ale také zjistí, jakým oblastem se dítě zcela vyhnulo, přestože o nich alespoň základní informace vědět musí.

Obviněný mladistvý se může zároveň vyjádřit k obvinění a ke skutečnostem, které mu jsou kladeny za vinu. Došlo-li již k provedení jiných důkazních prostředků, má právo vyjádřit se i k nim. Vyslýchající musí ctít presumpci nevinu i během výslechu nezletilého obviněného. Celý výslech by měl proběhnout ve formě neobviňujícího rozhovoru, jehož cílem je získání relevantních informací, které by přispěly k objasnění vyšetřovaného případu.

Při monologu je velmi důležité vyslýchaného nepřerušovat, svou roli zde totiž hraje spontánní povídání, dítěti se v průběhu líčení mohou v důsledku asociací vybavit další spojitosti. Pokud by ho vyslýchající přerušil, mohlo by zapomenout myšlenku a

důležitý detail by nikdy nemusel vyjít najevo. Zasahování do spontánní výpovědi se nedoporučuje i proto, že čím větší množství údajů nezletilý poskytne, tím větší je pravděpodobnost, že se vyslychající dozví nové skutečnosti, o kterých dosud neměl ani tušení, popř. již známé okolnosti uvidí díky výpovědi z jiného pohledu. Když však vyslychaný evidentně od hlavního tématu odbočuje, není na škodu ho jemně navést zpět k jádru věci.

Jakmile se dítě vyčerpá a neví, co by ještě dodalo, přichází druhá fáze - **dialog**. Vyslychajícímu je zde dána možnost pokládat dítěti otázky, které by jeho výpověď doplnily, upřesnily či rozšířily. Nejprve se vyšetřovatel zaměřuje na skutečnosti, jež dítě ve výpovědi vůbec nezmínilo, teprve poté se ptá na podrobnosti k již sdělenému. Otázky vyslychající pokládá jasně, srozumitelně a citlivě, zdůrazňovanou okolnost může zopakovat. Vhodné je otázky co nejvíce konkretizovat, jak co do osob, tak do místa, aby dítě zcela přesně vědělo, co se po něm žádá (srov. např. „*Byl ve středu na hřišti i tvůj strýček?*“ a „*Byl tam tehdy i on?*“).

Při rozhovoru s dítětem by vyšetřovatel neměl projevat záporné emoce jako netrpělivost („*Nemáme na to celé odpoledne, udělal ti to teda tatínek, nebo ne?*“), povýšenost („*Záleží jen na mně, co s tebou dál bude.*“), nedůvěru („*Ty mi chceš tvrdit, že tatínek sestru osahával, nebylo to náhodou jinak?*“) nebo kritiku („*To si děláš legraci, nemohl jsi to říct dřív?*“). Negativní postoj vyslychajícího přispívá k nepříjemné vnitřní atmosféře výslechu a zároveň k narušení psychické vyrovnanosti dítěte, což se samozřejmě promítá do kvality výpovědi. Když se na dítěti projeví první známky únavy nebo opadnutí koncentrace, nemělo by pokračování ve výslechu požadovaný efekt. Pro odlehčení je vhodné zcela změnit téma a zajímat se např. o plány dítěte na prázdniny, jaké mělo Vánoce nebo jak si s kamarády nejčastěji hraje. Po chvíli odpočinku vyslychající může navést konverzaci zpět na vyšetřovanou událost.

Trestní řád poskytuje dětem od 1. 8. 2013 zesílenou ochranu, neboť otázky mohou být dítěti pokládány toliko prostřednictvím orgánů činných v trestním řízení. Zatímco dříve stačil pouhý souhlas vyslychajícího a znalec nebo obhájce se mohl dítěte dotazovat přímo, po změně provedené ZOTČ už taková praxe možná není.

2.2.1. Typy otázek

V dialogické etapě výslechu klade vyslychající dítěti různé otázky tak, aby se objasnily sporné nebo dosud neznámé skutečnosti. Přestože se vyslychajícímu při dotazování poskytuje poměrně značný prostor, některé typy otázek vyslychanému položeny být nemohou.

Ustanovení § 92 odst. 3 TŘ zakazuje klást obviněnému jednak otázky kapciózní, prostřednictvím nichž vyslychající vyslychanou osobu klame a předstírá nepravdivé nebo smyšlené okolnosti, jednak otázky sugestivní, z jejichž formulace vyplývá očekávaná odpověď. Otázky mířené na svědka pak nemohou obsahovat skutečnosti, které mají být teprve ze svědkovy výpovědi zjištěny (§ 101 odst. 3 TŘ). Přestože je zákaz kapciózních a sugestivních otázek obsažen výslovně v ustanoveních věnovaných výslechu obviněného, logicky platí, že návodné a klamavé otázky by se neměly objevit ani při výslechu svědků či poškozených. Nepřípustné jsou dále otázky urážející, ponižující nebo zesměšňující dítě či jeho rodinu.

Do **kapciózních otázek** vyslychající vložil nepravdivé sdělení, které vyslychaného ovlivní a zjištění objektivní pravdy tak bude ztíženo (např. „*Tvůj kamarád nám už řekl, že ses chtěl bráchovi pomstít, kolikrát jsi ho tedy bodnul?*“ nebo „*Babička mi vyprávěla, jak tě tatínek často hladil a líbal, udělal ti to on, vid?*“).

Sugestivní otázky lze rozdělit do řady skupin, jež však mají základní věc společnou - snahu navést vyslychaného na určitou odpověď. Dítě podléhá sugesci tím víc, čím větší má v paměti mezery. Do sugestivních otázek patří např. otázky rozlučovací, kdy vyslychající dává vyslychanému na výběr jednu ze dvou možností, aniž by se připouštěla eventualita další (např. „*Měl ten pán v ruce nůž nebo sekeru?*“ „*Hrál si tatínek se sestřičkou ve vaně nebo v posteli?*“). Bývá využíváno obvyklé snahy dětí zavděčit se dospělým a na jasnou otázku dát jasnou odpověď. Není vyloučeno, že se dítě dokonce domnívá, že vyslychající už vše ví od ostatních lidí a otázkami vyslychaného jen zkouší. Dospěje-li vyslychající k názoru, že právě taková situace nastala, měl by dítěti říct, že neví, co a jak se tehdy odehrálo, a apelovat na dítě, že jeho pomoc je pro další vyšetřování velmi důležitá.

Za nejvíce sugestivní bych označila otázky směřující ke zjištění bližších údajů, o nichž však vyslychaná osoba nic neví. Otázka je navíc formulována takovým způsobem, že z ní dítě bez větších problémů vyčte přesnou odpověď (např. „*Říkala jsi mi, že když*

jsi přišla domů, měla maminka na obličejí modřiny; musel jí je nejspíš udělat tatínek, když jsi byla ve škole, vid’?“). Manipulujícími otázkami se mohou stát také doplňující otázky uvozené tázacím zájmenem, které dítě jednoznačně navádí, že se něco stalo, i když ve skutečnosti se mohlo odehrát něco zcela jiného (např. *„Kdo bráškově tu ruku zlomil?“*).

Pokládám za důležité upozornit, že shora uvedené příklady slouží pouze pro ilustraci, opět záleží na konkrétním případě a na informovanosti vyslychaného. Co bude při jednom výslechu označeno za nepřipustnou ovlivňující otázku, může být v jiném považováno za prostou otázku směřující k upřesnění některé skutečnosti. Nejlepším kritériem pro určení, zda je na místě danou otázku považovat za přípustnou, je okolnost, zda lze pokládanou otázku logicky odvodit z informací vyplývajících ze spisu a zda otázka může či nemůže vést k narušení objektivnosti odpovědi. Dítě by z formulace otázky nemělo mít možnost získat z ní pro sebe nějaké informace, veškeré odpovědi by mělo čerpat výlučně ze své paměti.

Výpověď tvořenou odpověďmi na právním řádem zakázané otázky nelze použít jako důkaz získaný zákonným způsobem. Vyslychající si musí vždy pamatovat, že koná-li se výslech ve speciální výslechové místnosti opatřené audiovizuální technikou, celý jeho průběh je zvukově zachycen a zdokumentován. Otázky nerespektující zákonné meze stanovené trestním řádem se tak později mohou stát předmětem stížnosti, čímž by se celý úkon mohl zmařit.

Ustanovení § 18 ZOTČ omezuje pokládání **intimních otázek** vztahujících se zejména k sexuálnímu životu vyslychaného. Na takové otázky se vyslychající může ptát pouze tehdy, jestliže bezprostředně souvisí s projednávaným případem. Logicky se tedy bude jednat o sexuální trestné činy. Jelikož se otázkami zasahuje do choulostivé sféry každého člověka, je třeba se dotazovat velmi ohleduplně, šetrně a po obsahové stránce natolik vyčerpávajícím způsobem, aby se v budoucnu podobný výslech nemusel opakovat. K překonání studu nebo nechuti se o intimních zážitcích svěřovat cizí osobě slouží u dětí hadrové loutky Jája a Pája, jejichž výhodami se zabývám níže. Při formulování otázek musí vyslychající respektovat nejen věk a rozumovou vyspělost dítěte, ale také pravděpodobný rozsah slovní zásoby.

Aby byla poškozeným poskytována maximální ochrana, zavádí ZOTČ institut námitek proti zaměření intimní otázky. Po zaprotokolování vznesené námítky je orgán

činný v trestním řízení povinen zvážit, zda na vyslovené otázce trvá a její zodpovězení považuje v daném případě za nutné a pro další vyšetřování přínosné.

Kromě zakázaných otázek samozřejmě existuje celá škála dalších otázek, kterými vyslýchaný není nijak ovlivňován. I povolené otázky se dají rozdělit na několik typů. Základní dvě skupiny tvoří **otázky otevřené** („*Co všechno jsi tenkrát slyšela?*“) a **uzavřené** („*Viděl jsi ve čtvrtek pana Dvořáka?*“). Při dětském výslechu se obecně doporučuje převaha otevřených otázek, kdy se dítě musí k věci samo vyjádřit, aniž by bylo omezováno odpověďmi ano-ne. Nejčastěji se pravděpodobně bude jednat o otázky, které bych mohla označit jako „K-otázky“ začínající tázacím zájmenem kdo, kdy, kde, kudy, kam, koho, komu, popř. otázky uvozené slůvky „co“ nebo „jak“. Nepřinesou-li otevřené otázky uspokojivou odpověď, přichází na řadu otázky uzavřené.

Uzavřené otázky představují riziko především u mladších dětí a u nevyrovnaných jedinců s nízkou sebedůvěrou, protože takové děti mohou odpověď „ne“ považovat za nezdvořilou, přestože by se zakládala na pravdě. Stejně tak odpověď „nevím“ může být dítětem pokládána za nevhodnou, proto si z touhy vyhovět vyslychajícímu zvolí jednu z nabízených možností.

Obdobné zkreslení výpovědi hrozí u tzv. „multiple choice“ otázek - vyslychající současně s otázkou dítěti nabídne několik různých variant, z nichž si dítě má nějakou vybrat. Přestože úmyslem vyslychajícího je dítěti pomoci vybavit si další podrobnosti, dítě se může cítit povinné jednu z možností označit, ačkoliv si správnost volby není naprosto jisté („*Měl ten pán košili modrou, zelenou, černou, hnědou nebo bílou?*“).

Je-li vyslychající přesvědčen, že dítě muselo vidět či slyšet víc, než dosud uvedlo, může se pokusit dostat podrobnější odpověď pomocí **otázek vyvolávajících asociaci**. Správně formulovaná otázka, popř. odpověď na ni v dítěti vyvolá vzpomínku na související události, čímž vyslychajícímu poskytne detailnější informace. **Otázky obsahující evidentně nemožná tvrzení** zase pomohou vyšetřovateli ověřit, zda dítě stále udržuje pozornost a zda si průběh událostí dobře vybavuje. Někdy mohou tyto otázky přispět k odhalení naučené nebo zcela smyšlené výpovědi.

Předchozí předběžná představa o povaze a vlastnostech vyslychaného dítěte vyslychajícímu napoví, jak své otázky formulovat a čeho se naopak vyvarovat, aby se konečná výpověď co nejvíce přibližovala realitě. Není-li uzavřeným otázkám vyhnutí, doporučuje se vyslychajícímu dítě vlídně poučit, že pokud odpověď nezná, nemusí se

stydět nebo bát svou nevědomost přiznat. Podobně by měl být vyslýchaný ujištěn, že se může kdykoliv zeptat, když některému slovu neporozumí nebo nepochopí význam otázky. Není-li si vyslýchající jistý, zda dítě výrazu použitému v otázce rozumí, může ho vyzvat, aby pojem vlastními slovy vysvětlilo. Vyšetřovatel si tak nenásilnou cestou ověří, zda je dítěti smysl otázky jasný či zda bude nutné dotaz přeformulovat.

2.2.2. Neverbální komunikace

Kromě vhodně zvolených slov a správné formulace otázek mají na kvalitu výslechu a výpovědi vliv další faktory jako např. intonace hlasu, gestikulace, výraz obličeje a postoj těla. Vyslýchající by si měl stále dávat pozor, zda se neverbální projevy chování nemohou do výslechu negativně promítnout - zejména zda pohyby těla a tváře nemohou dítě bezděčně ovlivňovat.

Neverbální komunikace doplňuje mluvený projev - ačkoliv slovy člověk dokáže vyjádřit mnoho, řeč těla pronesené upřesňuje, utvrzuje, mnohdy ale i modifikuje. To, co neřekneme přímo, často druhá osoba dovodí z gest a mimiky obličeje. Obzvláště u dětí náchylných k sugesci si vyslýchající musí dávat pozor na správný **tón hlasu**. Dítě může z intonace poznat aktuální rozpoložení vyslýchajícího nebo jeho přístup k výslechu. Znuděnost či nezájem dítě bezpečně od počátku odradí a jeho ochota spolupracovat poklesne. Stejně tak strohost vyzařující z hlasu lidí odpuzuje. Mluví-li vyslýchající blahosklonným tónem vyjadřujícím nadřazenost, nelze očekávat nic jiného než další ochlazení výslechové atmosféry. Především dítě v postavení poškozeného bývá vystrašené, nepříjemné zážitky ze spáchaného činu se mu stále v živé podobě vrací. Vyslýchající by si měl proto hlídat, zda nemluví až příliš hlasitě, aby se dítě nadměrnou hlučností necítilo být zastrašované. Nervozita čišící z hlasu vyslýchajícího dítě obvykle zneklidní a jeho nejistota vzroste. Vyslýchající si musí stále připomínat, že upřímná a milá intonace znamená první krok k navození důvěry a příjemného ovzduší.

Dítě si svůj názor na vyslýchajícího a jeho vlastnosti vytváří i podle **výrazu obličeje**. Zamračené oči a nakaboněné tváře v dítěti vyvolají pocit strachu, obavy z výslechu se ještě prohloubí. Prázdný, nic neříkající výraz, dítěti na jistotě také nepřidá, neboť vyslýchaný neví, co si má o druhé straně myslet. Bezvýrazný pohled mu ale jednoznačně napovídá o lhostejnosti vyslýchajícího, což dítě může demotivovat.

Obdobně mohou dítě vystrašit nežádoucí **gesta** jako je např. bouchání do stolu, neúměrná gestikulace rukou, varovné ukazování prstem apod.

Kromě mluvených slov, grimas a pohledů podává člověk informace také svým **postojem**. Dodržování osobního odstupu vyjadřuje zohledňování potřeby každého mít kolem sebe určitý prostor. Cílené zmenšování vzdálenosti nebo přílišné naklánění se k druhému člověku evokuje v každém pocit narušení soukromí vedené snahou narušitele danou osobu vystrašit, znejistit či jí takto demonstrovat svou autoritu.

S nežádoucím zvýrazňováním autority souvisí také vzájemné rozmístění a usazení dítěte a člověka vedoucího výslech. Aby se dítě chovalo uvolněně, klidně a cítilo se bezpečně, je vhodné nacházet se při monologu i následných otázkách přibližně na úrovni dítěte. Vyslychající by tedy neměl stát a v celé výšce se nad sedícím dítětem tyčit, popř. hraje-li si dítě na koberci, vyslychající by si k němu měl přidřepnout a výškový rozdíl tím snížit.

S ohledem na značnou variabilitu vyšetřovaných případů a osobností vyslychaných dětí nelze stanovit jednotné pravidlo, které by vyslychajícím radilo, jak pomocí řeči těla výslech maximálně zefektivnit. Nikdy ovšem neuškodí dívání se z očí do očí, což si dítě může vysvětlit jako skutečný zájem a důkaz respektu. Přirozený oční pohled přispívá mj. i k úspěšnému navázání prvotního kontaktu před započítím samotného výslechu. Samozřejmě ani takový pohled nesmí být přehnaný, trvajícím po dlouhou dobu nebo s pichlavým podtónem. Vyslychající se musí vyvarovat neverbálních signálů vysílaných v nevhodnou chvíli - např. není na místě usmívat se, když dítě mluví o vážných nebo choulostivých věcech. Smích v nesprávném okamžiku si lze vyložit jako projev zlehčování nebo sarkasmu. Naopak starostlivý výraz nebo trpělivý pohled důvěru dítěte jen posílí.

Osoby, které často provádějí dětské výslechy, by se měly dokonale naučit ovládat své emoce a jejich promítání do neverbální komunikace. Dětská psychika, poznamenaná trestným činem, je křehká a jakékoli pochybení vyslychajícího může mít za následek naprosté zmaření výslechu. Vždyť kolikrát stačí pouhý vlídný pohled nebo příjemné zabarvení hlasu a dítě se cítí odměněno a povzbuzeno do další spolupráce.

Dosud jsem se zabývala neverbální komunikací pouze z hlediska účinku na dítě. Určité mimoslovní signály však vysílá i samotný vyslychaný, což kolikrát vyslychajícímu mnoho napoví. Při pečlivém sledování mimiky dítěte vyšetřovatel s

poměrně velkou přesností odhadne aktuální psychické rozpoložení nezletilce - lehce se rozpozná zejména smutek, vztek nebo překvapení. Pocity dítě nevědomky vyjadřuje také svými pohledy nebo snahou se očním kontaktu zcela vyhnout (tyto projevy vyslychajícímu napovídají např. o nejistotě nebo neupřímnosti). Vykonává-li dítě při monologu i dialogu neustále čistě neúčelné pohyby, lze usoudit, že se cítí nervózně, nevyrovnaně nebo že se něčeho obává. Naopak naprostá absence jakýchkoli, i sebedrobnějších pohybů, dává vědět, že se dítě nachází v útlumu, na výslechu a dalším vyšetřování mu nezáleží a že v podstatě rezignovalo. Zda se dítě při výslechu cítí sebevědomě a jistě, pozná vyšetřovatel díky celkovému tělesnému postoji vyslychaného. Zborcený posed, svěšená hlava a ramena svědčí většinou o nejistotě a nízké sebedůvěře.

Získané poznatky vyslychající může aplikovat při zvažování dalšího postupu. Pro správnou interpretaci neslovních projevů je zapotřebí určitá profesionální zkušenost a do jisté míry i intuice, zvláště když každý člověk je individuum, které své pocity, nálady i názory vyjadřuje jiným způsobem.

2.2.3. Interpersonální percepce

S neverbální komunikací a potřebou dokonalého sebeovládání se během výslechu souvisí také nutnost vyslychajícího oprostit se od svých předsudků a vnímat dítě takové, jaké skutečně je. Interpersonální percepce, neboli vnímání jednoho člověka druhým, se totiž stejně jako řeč těla podílí na celkovém výsledku výslechu.

Dostanou-li se lidé do kontaktu s člověkem, kterého neznají, vytváří si automaticky během prvních minut s ním určitý obrázek, jenž jim napoví, co mohou od protistrany čekat. Již několikrát jsem zdůrazňovala, že vyslychání dítěte znamená pro dítě i vyslychajícího dosti zátěžovou situaci, z níž by měl vyslychající pro další vyšetřování získat co nejvíce informací. Je žádoucí, aby výslech proběhl co nejšetrněji, nejefektivněji a aby dětská výpověď byla následně shledána jako objektivní bez sebemenších náznaků ovlivnění vyslychajícím. Pro dosažení předestřeného cíle si myslím, že by každý vyšetřovatel předtím, než začne provádět výslechy dětí, měl projít psychologickým školením, během něhož by byl upozorněn na velmi časté chyby v interpersonální percepci. Poučený vyslychající se poté snaží kontrolovat a je schopen se od předsudků zakořeněných v celé společnosti odpoutat.

Sociální stereotypy spojené s negativními pocity vůči příslušníkům určité rasy nebo sociální skupiny patří mezi nejčastější chyby, které se ve společnosti objevují. Většina lidí by mi dala za pravdu, že např. na bezdomovce nebo romské obyvatele pohlíží od počátku jako na osoby nedůvěryhodné, jejichž výpověď by ihned označili jako nevěrohodnou. K takovému závěru dospějí při prvním pohledu na daného člověka, aniž by si s ním popovídali nebo si o něm zjistili více údajů. Okamžité odsouzení však ovlivňuje i případnou další komunikaci při opětovných setkáních. Vyslychající by si měl uvědomit, že ačkoliv dítě spadá do některé z uvedených skupin lidí, má svou individuální osobnost a nelze ho automaticky pro pouhou sociální příslušnost podhodnocovat. Vyskytnou-li se přece jen pochybnosti o věrohodnosti či schopnosti správně vnímat, pamatovat si a vštípené reprodukovat, je žádoucí podrobit dítě znaleckému posudku, v němž by znalec podezření vyslychajícího potvrdil, popř. vyvrátil. Vyslychající by se měl chovat stejně profesionálně a nezaújatě ke všem dětem, bez ohledu na etnikum či na rodinu, z níž dítě pochází.

V mezilidské komunikaci se lze setkat i s řadou dalších chyb. Rozšířeným nešvarem je ve společnosti výrazné ovlivnění **prvním dojmem**. Vyslychající nesmí dát na první názor, který si po seznámení se s dítětem vytvoří. Prvotní neochota komunikovat nebo poznámky o tom, že si vyslychaný nic nepamatuje, nemusí být příznakem nedostatku informací o vyšetřovaném skutku, ale projevem nervozity a obav z následujících minut. Na první dojem navazuje další chyba označovaná jako tzv. **haló efekt**. Tentokrát se člověk zaměřuje pouze na jednu výraznou vlastnost či charakteristiku, zatímco ostatní aspekty jsou zcela opomíjeny. Aby se vyslychající takového zkreslení vyvaroval, musí dítě vnímat jako celek - všechna jeho negativa i pozitiva, všechny vnější vlastnosti i vnitřní charakter.

Důsledkem nízké míry sympatie k dítěti ze strany vyslychajícího může být další chyba, a to **idiosynkrazie**. Vyvolává-li zevnějšek nebo jiná vlastnost dítěte u vyšetřovatele averzi, promítne se s největší pravděpodobností i do výsledku. Na první pohled se zdá, že tato chyba je totožná s haló efektem, neboť i zde hraje velkou roli jedna hlavní charakteristika dítěte. U idiosynkrazie však vyslychající pociťuje k dítěti zvýšenou přecitlivělost až nesnášenlivost, jíž dítě odhalí díky neverbální komunikaci a může svůj původní postoj k vyslychajícímu, výsledku i samotnému vyšetřovanému skutku přehodnotit.

Profesionální selhání nastoupí také tehdy, dojde-li k pronikání soukromých, dosud nevyřešených konfliktů vyslychajícího do výsledku. Nežádoucí **protipřenos** vyslychajícího negativně ovlivní a výslech už nebude provádět tak objektivně, jak se požaduje. Jako příklad bych uvedla situaci, kdy vyslychající, otec problematického, neustále lhoucího patnáctiletého syna, vyslychá stejně starého chlapce nacházejícího se v pozici svědka. Jelikož vyslychající doma předchozí večer opět řešil synovy průšvihy a znovu se ukázala jeho nepravdomluvnost, bude mít vyšetřovatel i při výsledku tendenci výroky vyslychaného zpochybňovat a neustále výpověď dalšími a dalšími otázkami prověřovat. Přestože tato chyba nebývá tak častá, objevuje se zejména u dlouhodobých konfliktů, které vyslychajícího psychicky ničí.

Získá-li vyslychající adekvátní proškolení, jsem přesvědčena, že se naučí značnému sebeovládání a bude sám schopen posoudit, v jakých případech si musí dát na negativní ovlivňování obzvlášť velký pozor.

2.3. Překonání tendence lživě vypovídat

O tom, jaký je rozdíl mezi lží a fantazií, kterou děti od raného věku hojně využívají, jsem se již zmiňovala. Lživá výpověď je tedy každá taková výpověď, kdy vyslychaná osoba uvádí smyšlené či jinak zkreslené informace o dané kriminalisticky relevantní události. Zcela vymyšlená výpověď se objevuje jen zřídka, častější bývá zakomponování lživých údajů do pravdivého rámce výpovědi. Dítě s průměrným intelektem už v sedmi letech dokáže bez jakýchkoli problémů odlišit pravdu od lži. K vědomému lhaní tak dochází zpravidla v případech, kdy se dítě bojí, chce mít ze lživé výpovědi prospěch (typické pro dětské pachatele) nebo se jen snaží připoutat k sobě pozornost (časté zejména při smyšlených obviněních).

Dojde-li vyslychající k názoru, že mu vyslychané dítě předkládá lživé údaje, měl by se pomocí vhodně zvolené taktiky snažit, aby dítě od lži upustilo a vypovídalo pravdivě. První krok, který vyšetřovatel musí učinit, je určení motivace, jež dítě ke lhaní vede. Příčiny záměru lživě vypovídat mohou být jak objektivní (např. dítě bylo donuceno lhát rodiči nebo jinými osobami), tak subjektivní (např. strach z následků, kdyby dítě řeklo pravdu, nebo stud ohledně sexuálního zneužití). Zatímco svědci se k nepravdivým informacím uchylují nejčastěji kvůli citovým vazbám k podezřelému

nebo naopak z obavy z případné pomsty, obvinění lžou účelově ve snaze vyváznout bez trestu, popř. s trestem co nejmírnějším.

V případě lhoucích dospělých bývá jednou z možností využití emocionálního napětí vyslychaného. Emoční konflikt se vyskytuje převážně u pachatelů, kteří se provinili poprvé a s průběhem vyšetřování nemají žádné zkušenosti. Vzhledem k plně nerozvinutému psychickému stavu dětí však takový postup není možný, neboť stále narůstající emocionální tlak by na další duševní vývoj dítěte mohl působit negativně. Vyslychající musí bedlivě sledovat, zda se v dětské výpovědi vyskytnou rozpory a ty pak případně srovnat s již provedenými ostatními důkazy. Přínosem může být i argument poukazující na zásadní nelogičnost toho, co dítě vypovídá, obzvlášť zamotá-li se po určité době do vlastních lží. Vzbudí-li dětské vyprávění u vyslychajícího podezření, že vypovídá podle naučeného scénáře, je vhodné rozšířit předmět výslechu také na skutečnosti, na které dítě není s největší pravděpodobností připraveno. Dítě ztratí svou dosavadní sebejistotu a začne vypovídat pravdu, mnohdy prozradí i osobu, která mu s přípravou na výslech pomáhala.

Lhát může jak dětský svědek, tak dětský pachatel. Dopustí-li se dítě něčeho nesprávného a je-li si svého provinění vědomo, bude se nejspíš snažit při své výpovědi lhát, aby se vyhnulo následkům, které by jeho čin pro něj mohl mít. Vyslychající by proto měl dítěti vysvětlit, co přesně je cílem výslechu a uklidnit ho. Je-li to vzhledem k rozumové vyspělosti vhodné, doporučuje se současně dítěti vysvětlit, že dosud není trestně odpovědné⁶¹. Dítě si však musí uvědomit, že jeho čin nikdo neschvaluje a není přípustné, aby něco podobného provedlo v budoucnu znovu. Jakékoli bagatelizování činu se záměrem přimět nezletilce k pravdě („*Vždyť se zase tolik nestalo, můžeš bez obav říct, jak to bylo.*“) proto není tou nejvhodnější taktikou.

Vyslychající by měl dítě směřovat k pravdivé a úplné výpovědi prostřednictvím podotknutí, že tak může dítě projevit lítost nad tím, co se stalo, a svůj zájem věc napravit. Obstaral-li si vyslychající o dítěti před samotným výslechem dostatek podkladů a dokáže-li odhadnout jeho povahu, může se snažit stimulovat kladné vlastnosti dítěte. Tento postup bude úspěšný zejména tehdy, jde-li o dítě starší, bezproblémové, pocházející ze slušné rodiny vyznávající určitou úroveň morálních hodnot. Dítě z nějakého důvodu lže, ale uvnitř se za to stydí a samo lež odsuzuje.

---

⁶¹ PROTIVÍNSKÝ, M., MUSIL, J. PRERAD, V. Taktika výslechu v přípravném řízení trestním. 2. přepracované vyd., Praha: SPN, 1987, s.

Vyslýchající by se proto měl pokusit vyvolat v dítěti pocit, že když řekne pravdu, bude moci mít ze sebe radost a čisté svědomí, čímž se vlastně samo před sebou morálně očistí. Apelovat lze také na důležitost spolupráce dítěte s orgány činnými v trestním řízení.

Kromě shora popsaných přípustných taktik vhodných pro překonání záměru lživě vypovídat existují i metody, které v žádném případě použít nelze. Vyslýchající nesmí využít zvýšené sugestibility dětí a sugescí tak dosáhnout požadovaných odpovědí, nepřipustné je také jakékoli donucování.

Zvolení optimálního postupu velmi závisí na osobnosti dítěte a typu trestného činu či provinění, ohledně něhož výslech probíhá. Na cestu pravdivé výpovědi často navede pouhé poučení, rada či poukázání na osobní zájem dítěte.

2.4. Problematika nepravdivého doznání

S předchozím tématem velmi úzce souvisí otázka doznání. Z hlediska přístupu k předmětu řízení lze podezřelé, popř. již obviněné osoby rozdělit do dvou skupin - osoby doznávající se k činu a osoby svou účast na činu popírající. Problém nastává, dospěje-li vyslýchající k závěru, že se doznání vyslýcháného nezakládá na pravdě a vše se odehrálo diametrálně odlišným způsobem, než jak popisuje vyslýchávaný.

Nepravdivé doznání lze definovat jako klamavou výpověď vyslýcháného učiněnou kdykoliv v průběhu trestního řízení, kterou se vyslýchávaný sebeobviňuje ze spáchání určitého trestného činu, popř. provinění. Záleží pak na zkušenostech vyslýchajícího, zda se mu povede lež obviněnému dokázat a pomocí vhodně zvolené taktiky ho navést na cestu pravdivé výpovědi.

Falešného obvinění se ze spáchání protiprávního činu se dopouští nejen dospělí, ale vyskytuje se i u obviněných mladistvých. Typicky nepravdivé doznání činí psychicky nevyrovnaní jedinci nebo mladiství se zvýšenou sugestibilitou. Za klasický příklad může posloužit nezletilec s nízkým intelektem, kterého k nepravdivému doznání dovede podmanivé ovlivňování mentálně vyspělejších členů party. Kamarádi mající problémy se zákonem se tímto způsobem snaží podezření a vinu shodit na nejvíce ovlivnitelného člena jejich skupiny.

Nelze vyloučit, že snadné podléhání sugesci v některých případech vyústí ve skutečné spolupachatelství. Úkolem vyslýchajícího je potom zvolit takovou strategii

výslechu, jež by vedla k odhalení pravdy. Dětská nezkušenost zpomaluje pohotovost reakcí na předem nepromyšlené otázky a vyšetřovatel má tak možnost lživé doznání odhalit snáze než u otřelých dospělých.

3. Výpověď

Záleží na úhlu pohledu, co se vlastně výpovědí rozumí. Čírtková⁶² na výpověď pohlíží ze tří hledisek. Výpověď představuje jeden z nejdůležitějších důkazních prostředků. Předpokladem pro plné uplatnění takového důkazního prostředku v trestním řízení je ovšem věrohodnost vypovídající osoby. Na druhou stranu představuje výpověď pramen pro utváření vyšetřovatelova přesvědčení v každém konkrétním případě. Výpověď je však zároveň také nenahraditelným zdrojem informací sloužících k dostatečnému objasnění případu.

Produktem a cílem každého výslechu je bezesporu co nejpřesnější a na detaily bohatá výpověď. O průběhu procesu formování každé výpovědi pojednávají další řádky.

3.1. Fáze utváření výpovědi

Mezi okamžikem kriminalisticky relevantní události a výsledkem většinou uplyne určitá doba, během níž proběhnou čtyři typické etapy utváření výpovědi.

První etapou je **získávání, shromažďování a zpracování určité informace**. Jedná se o proces odrážení určitých skutečností ve vědomí konkrétního člověka⁶³. Z podstaty věci tedy vyplývá, že rozhodující roli sehrává kvalita vnímání daného dítěte. Pouze kvalitní vnímání dokáže zachytit důležité detaily a na první pohled zdánlivě bezvýznamné drobnosti, které v průběhu vyšetřování mohou nabýt úplně jiných rozměrů. Naopak povrchní a nedostatečné vnímání způsobuje neúplnost, zkreslení či jinou informační deformaci vnímaného jevu nebo děje.

Kvalitu vnímání ve velké míře ovlivňují životní zkušenosti každého jednotlivce, což úzce souvisí s věkem osoby. Je zřejmé, že vnímání dětí předškolního a mladšího školního věku se kvalitou nemůže srovnávat s percepcí starších dětí a dospělých. Právě proto je u nich velmi důležitá důkladná příprava výslechu, aby se i z toho mála, co si děti z vyšetřované události uvědomovaly, získalo co nejvíce poznatků.

Úroveň získávání informací souvisí také s aktuálními fyzikálními, fyziologickými a subjektivními podmínkami. Fyzikální podmínky jsou dány konkrétní akustickou či optickou situací, fyziologické podmínky vyplývají z úrovně smyslových funkcí a činností analyzátorů dítěte (např. vliv krátkozrakosti, šerosleposti apod.).

---

⁶² ČÍRTKOVÁ, L. Forenzní psychologie. 1. vyd. Praha: Support, 1994, s. 20

⁶³ NĚMEC, M. Kriminalistická taktika pro policisty. 1. vyd. Praha:EURONION, 2004, s. 185

Subjektivní podmínky jsou určovány vlastnostmi psychických složek dítěte (jak dlouho a v jaké hloubce dítě dokáže zaměřit a udržet pozornost, nakolik jsou do vnímání dané situace zapojovány emoce atd.). Vyslychající si musí současně uvědomit skutečnost, že každý člověk přisuzuje vnímaným jevům různou důležitost. Co je pro někoho významné, může druhému připadat banální, co člověk považuje za rozhodující detail, může být z hlediska kriminalistiky a práva naprosto irelevantní.

Druhou fází lze označit jako etapu **vštípení a uchování informace**. Zde základní roli hraje paměť a její vlastnosti. Jestli si člověk bude vnímané pamatovat delší dobu, je určováno zejména tím, došlo-li k zachycení vjemů bezděčně či úmyslně. Bezděčně vnímané dítě zapomene mnohem rychleji než děje pozorované záměrně. Podle Němce⁶⁴ si člověk při neúmyslném vnímání zapamatuje asi jen 30% vnímaného. Postupné zapomínání je přirozený jev, jehož rychlost závisí na několika faktorech. Delší dobu si dítě (ale i každý dospělý jedinec) uchová v paměti událost, kterou velmi intenzivně prožívalo (např. domácí násilí mezi rodiči, jehož je potomek svědkem). Záleží také na tom, kolik času od vnímaného uplynulo a jaké pozdější zážitky překryly dříve vštípené události. Zejména u dětí je každý den velmi bohatý na nové a nové prožitky, zkušenosti a dojmy, tudíž jsou u nich starší fixované informace zakrývány novými.

Třetí etapa spočívá ve **vybavování a reprodukci** zapamatovaného. Hlavní myšlenkovou činností prováděnou ve snaze vybavit si vštípené je vzpomínání. Podle toho, kolik času v mezidobí již uběhlo, se u vyslychaných mohou objevit tzv. klamné vzpomínky. Dochází k tomu, že si člověk uchovávané informace vybavuje nepřesně, neúplně nebo zkresleně. Vybavená vzpomínka proto nikdy není přesnou kopií skutečné události. Mezi nejčastější klamné vzpomínky patří např. vzpomínkové mezery (člověk si při reprodukci některé úseky nebo detaily nedokáže vybavit), které mohou být jak uvědomované (člověk o nich ví), tak neuvědomované (osoba si jich není vědoma a subjektivně prázdná místa v paměti doplňuje). Uplynula-li od kriminalisticky relevantní události již delší doba, vyskytují se ve výpovědích lidí vzpomínky s časovými posuny, kdy vyslychaní s odstupem času datují jednotlivé jevy a skutečnosti na jiný den či jeho část, přestože bezprostředně po události by byli schopni podat bezchybnou a časově velmi přesnou výpověď. U dětí byl zaznamenán ještě jeden zvláštní druh klamné

---

⁶⁴ NĚMEC, M. Kriminalistická taktika pro policisty. 1. vyd. Praha:EURONION, 2004, s. 186

vzpomínky, a to vzpomínka snová. Při reprodukci vnímaného dítě nevědomě mísí dohromady skutečně zachycené vjemy se sny a fantazijními smyšlenkami. Tento druh zkreslené reprodukce se vyskytuje zejména u mladších dětí, s čímž musí být vyslýchající dobře obeznámen.

Kvalitu reprodukce snižují i velmi silné city, v jejichž důsledku si osoba není schopna vybavit ani základní rámec vyšetřované události. Má-li dítě vypovídat k zážitku, jenž ho negativně poznamenal, přirozené obranné mechanismy mohou způsobit totéž co silné emoce. Přestože by dítě bylo ochotné s vyšetřovatelem spolupracovat, je jeho psychika natolik prožitým traumatem poznamenána, že dítě nedokáže předat žádné užitečné údaje.

Poslední, čtvrtou etapou, je **přijímání a procesní zpracování** informací poskytnutých vyslýchajícímu v rámci probíhajícího výslechu. Vyslýcháný pomocí řeči vyjadřuje všechny své vzpomínky, myšlenky a názory na vyšetřovanou věc. Vyslýchající pak buď vyslovené zachycuje na záznam, nebo slova převádí do písemné podoby tak, aby vše bylo řádně zdokumentováno.

3.2. Věrohodnost výpovědi

Je-li třeba posoudit věrohodnost výpovědi, určuje se vlastně míra souladu podané výpovědi se skutečností. Cílem vyslýchajícího se stává rozpoznat, zda vyslýchaný mluví pravdu, nebo lže. Věrohodnost tudíž nelze zaměňovat s přesností výpovědi, přestože se na první pohled mohou oba pojmy zdát obsahově velmi podobné.

Na věrohodnost lze pohlížet ze dvou hledisek. Prvním hlediskem je posouzení **obecné věrohodnosti**, která je spjata s osobností vyslýchaného dítěte. Marginální význam má stanovení objektivní schopnosti dítěte správně vnímat, vnímané si zapamatovat a vštípené následně pomocí reprodukce adekvátně předat tazajícimu. Zda je dítě obecně věrohodné, dokáže dětský psycholog zjistit pomocí různých psychologických metod zaměřených především na úroveň vnímání, jeho rozsah (zda je dítě schopno vnímat nějakou událost jako celek, či zda se zaměřuje pouze na vybraný aspekt), na rozumovou vyspělost (tzn. zda dítě chápe význam a závažnost určitých jevů) a na míru sugestibility daného dítěte. Psycholog nesmí opomenout ani možnost ovlivnění schopnosti vnímat, vštěpovat si do paměti a následně reprodukovat duševní chorobou. Potřeba zadat vypracování psychologického znaleckého posudku vyvstává

mj. tehdy, pokud vyslychané dítě neustále svou výpověď a jednotlivé informace mění, mnohdy až do úplných protikladů⁶⁵. Značně proměnlivá tvrzení zpochybňují schopnost dítěte řádně události vnímat, informace o vnímaném kvalitně zpracovat a vštípit si je do paměti a posléze odpovídajícím způsobem zapamatované reprodukovat.

Přestože u dospělých může být v některých případech jednoznačné potvrzení či vyvrácení obecné věrohodnosti kvůli vysoké přesvědčivosti obtížné, u dětí s menšími životními zkušenostmi takový problém většinou nenastává.

Zatímco obecná věrohodnost se vztahuje k osobnosti vyslychaného dítěte, **speciální věrohodnost** souvisí přímo s výpovědí; zkoumá se u ní totiž to, zda dítě vypovídalo pravdivě, popř. na kolik lze na pravdivost vypovězeného spoléhat. Velkou pozornost si zaslouží výpovědi dětí pociťujících během výslechu silné emoce (vztek, strach, nenávisť). Vlivem afektu totiž dítě bezděčně děj zveličuje nebo zkresluje.

Věrohodnost výpovědi lze hodnotit pomocí několika postupů. Vodítkem pro závěr ohledně věrohodnosti či naopak nevěrohodnosti výpovědi může být výsledek srovnání údajů obsažených ve výpovědi s ostatními dostupnými důkazy. Informaci může přinést také analýza samotné výpovědi, přičemž je nutné zaměřit se na její vnitřní shodu, tedy zda jednotlivé údaje spolu logicky souvisí, navazují na sebe a neodporují si. Větší jistota ohledně věrohodnosti může nastat i po zjištění či vyjasnění dalších okolností týkajících se vyšetřované události.

Bylo-li dítě k téže věci vyslechnuto několikrát v různé době, je vhodné si jednotlivé výpovědi porovnat a případně tak odkrýt vzniklé rozpory. Přestože opakovaně vyslychané dítě vypovídá několikrát o tom samém, dá se předpokládat, že při spontánní výpovědi dítě použije různé výrazy a pojmy, ačkoliv obsah dříve řečeného bude zachován. Naopak případná „naučenost“ řeči může vyslychajícímu napovědět o lži nebo vlivu třetí osoby, která má jistý zájem na dítětem podané verzi události. V některých případech je proto velmi důležité zjistit, komu se dítě se svým zážitkem svěřilo ještě před provedením výslechu. Vyslychající musí vzhledem k poměru dítěte k ostatním osobám zainteresovaným do případu zvážit pravděpodobnost křivé výpovědi dítěte motivované strachem, osobní mstou nebo snahou vytěžit ze lži prospěch.

Názor o pravdivosti výpovědi může obzvlášť u předškolních dětí podpořit vyprávění bohaté na detaily, kterým vyslychaný ještě vzhledem ke svému věku,

---

⁶⁵ srov. např. rozhodnutí Nejvyššího soudu 40/94-III

životním zkušenostem a stupni rozumového vývoje nemůže plně rozumět. Dítě tak třeba nevědomky popisuje věci a jevy příznačné pouze pro danou situaci, popř. použije zaslechnuté výrazy, které by ho jinak vzhledem k dosavadní slovní zásobě nenapadly.

Obě dvě skupiny věrohodnosti spolu úzce souvisí. Přestože jedinec může být na základě psychologických posudků shledán objektivně nevěrohodným, není vyloučeno, že v některých případech může podat naprosto pravdivou výpověď. To samé samozřejmě platí i naopak - obecně věrohodné dítě může vypovídat nepravdivě. Pak je na vyslychajícím, aby motivaci vedoucí ke lživé výpovědi odhalil a tendenci uvádět nepřesné či zcela smyšlené údaje potlačil.

Každé dítě má jinou osobnost, proto je při hodnocení věrohodnosti nutné přistupovat ke každému vyslychanému individuálně. Nepodaří-li se vyšetřovateli ani přes použití rozličných metod a hledisek pochybnosti ohledně věrohodnosti vymýtit, je na místě požádat o zevrubný znalecký posudek dětského psychologa (ten např. může pomocí testových metod odhalit chorobnou tendenci dítěte k podvádění a lhaní). Nutnost provést důkladné psychologické vyšetření se objevuje zejména v situacích, kdy proti sobě stojí tvrzení dítěte proti tvrzení jiné osoby, přičemž žádné jiné důkazní prostředky k dispozici nejsou (typicky u sexuálních trestných činů, u nichž není možné zajistit biologické stopy).

Orgány činné v trestním řízení musí pro maximální eliminaci pochybností ohledně věrohodnosti dítěte učinit všechna dostupná opatření. Jen na výpověď nevzbuzující důvodné pochybnosti lze totiž v probíhajícím řízení pohlížet jako na plnohodnotný důkaz.

4. Výslech sexuálně zneužívaných dětí

Jestliže jsem obecně zdůrazňovala potřebu vysoké připravenosti vyslychajícího před zamýšleným výslechem dítěte, připravenost a citlivost musí být o to větší, je-li cílem získat výpověď od dětské oběti sexuálního zneužívání. Z mé diplomové práce věnované problematice sexuálně zneužívaných dětí jasně vyplývá, že sexuální kriminalita páchaná na dětech je bohužel velmi častá. Přiložená tabulka, kterou jsem zpracovala na základě policejních statistik, ukazuje, kolik případů pohlavního zneužití Policie ČR vyšetřovala v jednotlivých letech od roku 2004 do 30. dubna 2013. Nelze navíc zapomínat, že sexuálně motivované trestné činy vykazují značnou latenci, tudíž skutečný počet případů pohlavního zneužívání dětí je zcela jistě mnohem vyšší.

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013 (do 30. dubna)
počet případů zneužití	800	875	730	762	792	826	729	754	695	317

Tab. č. 1

Vyslychající musí více než kdy jindy přistupovat k dítěti empaticky a ubezpečit ho, že mu nic nehrozí. Často dítě potřebuje ujistit, že ono samo nic špatného nespáchalo a že se nemusí stydět. Pomoci může také poukázání na skutečnost, že podobné zážitky si s sebou nese hodně dětí a bude jen dobře, když se dítě se vším svěří.

Silné trauma si odnáší oběti dlouholetého zneužívání, obzvlášť když pachatel pochází z okruhu nejbližších příbuzných dítěte. Rozvinutý CAN syndrom (=Child Abuse and Neglect, tedy syndrom týraného dítěte), zejména jeho forma CSA syndrom (=Child Sexual Abuse neboli syndrom sexuálně zneužívaného dítěte) záporně ovlivňuje psychiku dítěte, s čímž musí vyslychající taktéž počítat. Syndrom sexuálně zneužívaného dítěte se projevuje různými příznaky, každé dítě na zneužívání reaguje jinak. Krátkodobé reakce vykazuje dítě zpravidla několik týdnů až měsíců po incidentu, dlouhodobé symptomy mnohdy přetrvávají do dospělosti, někdy nevymizí po celý život. Deprese a úzkostné stavy mísící se s pocity studu a méněcennosti bývají doprovázeny nízkým sebevědomím a nedůvěrou v ostatní lidi. Uzavřenost do sebe někdy přechází až v apatii, dítě se nezajímá o okolí a žije si ve svém vlastním světě.

Nastudování problematiky sexuálně zneužívaných dětí by měli vyslychající zabývající se tímto okruhem dětí považovat za samozřejmost.

Rozdíl mezi výsledkem psychicky zdravých dětí a dětí poznamenaných sexuálním zneužíváním je markantní. Chtějí-li rodiče dítěti pomoci a předem ho na výslech připravit, vydalo občanského sdružení ROSA příručku určenou právě dětem⁶⁶. Knížka dětem srozumitelným způsobem vysvětluje, co je u výslechu čeká a radí jim, jak vše s nadhledem zvládnout. Pochopení výslechu a role dítěte v něm podporuje názorná ukázka na příkladech jiných dětí.

Odlišný přístup k zneužívaným dětem si uvědomuje řada odborníků, právě proto vznikají různé pomůcky, jejichž cílem je pomoci vyslychajícím provést výslech efektivně, aniž by dítě bylo úkonem zbytečně stresováno a druhotně viktimizováno.

4.1. Jája a Pája

Demonstrační panenky Jáju a Paju lze využít nejen při výslechu sexuálně zneužitých dětí, ale také např. při výslechu dětí velmi malých či mentálně postižených, jejichž slovní zásoba vylíčení skutečností neumožňuje. Jako první s nápadem přišel coloradský pediatr Peter M. D. Adasek, který ve svém projektu využil přirozené dětské hravosti. Loutky mohou při práci s dětmi využít nejen vyšetřovatelé, ale také pedagogové, psychologové, psychiatři či OSPOD.

Česká republika se s Adasekovou myšlenkou seznámila téměř před 20 lety, když se konala první národní konference zaměřená na problematiku zneužívaných a týraných dětí. Hadrovým figurkám je coby průmyslovému vzoru Ministerstva vnitra ČR a Policie ČR poskytována ochrana dle patentového zákona č. 527/1990 Sb. Jelikož se jednalo ve své době o neobvyklou pomůcku, bylo třeba v prvních letech monitorovat problémy, chyby či nedostatky při jejich používání. Za tímto účelem Policejní prezidium ČR zhotovilo videozáznamy, které se poté zpracovaly do přehledné metodiky.

Panenky, u nichž se po svléknutí jednoduché vrstvy oblečení objeví zjednodušeně naznačené pohlavní orgány, pomáhají už při prvotním navázání kontaktu vyslychajícího s vyslychaným dítětem. Jak mohou Jája a Pája v praxi vypadat, ukazuje Obr. č. 1 pořízený v dětské výslechové místnosti na Územním odboru v Mostě.

---

⁶⁶ *Kouzelná knížka* [online]. [cit. 2012-11-25]. ROSA – Centrum pro týrané a osamělé ženy, ROSA, 2009. Dostupné na: http://www.rosa-os.cz/fileadmin/rosa/Kouzelná_knizka_FINISH.pdf

Obr. č. 1

Jelikož jsou děti často po prožitém zneužívání (sexuálním, fyzickém, ale i psychickém) silně traumatizované, představují Jája a Pája možnost, jak při nutném výslechu dalšímu psychickému ubližování co nejvíce zabránit. Při nenásilném „povídání a hraní s loutkami“ se nejen podstatně eliminuje riziko sekundární viktimizace, ale zároveň je možné od dětí získat přesné informace o způsobech zneužívání.

Při zahájení výslechu dostává vyslychané dítě panenky samozřejmě oblečené. Pro navázání kontaktu a vytvoření důvěry se doporučuje dítěti panenky představit a nechat ho, aby si s loutkami začalo samo hrát. Psychicky poznamenané dítě může povzbudit ujištění, že není jediné, kdo má za sebou takový nepříjemný zážitek a že vyslychající je tu proto, aby dítěti pomohl a ne ho dál trápil. Motivem pro výpověď se může stát také ujištění o statečnosti dítěte a o tom, jak bude např. maminka ráda, že dítě dokázalo o děsivém tajemství vyprávět. Jestliže ani po vlídném úvodu nemá dítě o hru zájem, není vhodné ho k ní nutit. Právě spontánní hra a vyprávění dítěte má pro orgány činné v trestním řízení největší význam.

Začne-li si dítě hrát, nastane po chvíli situace, kdy pro zjištění dalších informací potřebuje vyslychající postavičky Jáju a Paju svléknout. Neudělá-li to dítě ani po výzvě samo, může pomoci vyšetřovatelovo zapojení do hry a případné napomáhání s odstraňováním oblečení. Vyslychající musí v této fázi dítě pečlivě sledovat, pro objasnění vyšetřovaného případu může velmi pomoci výraz dítěte při pohledu na nahé genitálie hraček. Významné bývá i označení genitálií dítětem. Je vhodné si s dítětem včas a jednoznačně ujasnit, zda hračky představují konkrétní postavy, popř. která loutka představuje samo dítě a která pachatele („*Představ si, že tohle jsi ty a tohle tvůj tatínek. Jak jste si ten večer hráli?*“). Jája a Pája umožňují překonat dítěti pocity strachu, studu,

bezmoci či neschopnosti o prožitých skutečnostech vypovídat. Prostřednictvím názorných ukázek si vyslychající dokáže udělat představu o tom, co se vlastně stalo, aniž by dítě bylo zbytečně stresováno.

Je samozřejmě žádoucí, aby dítě vyšetřovatelům samo poskytlo co nejvíce relevantních informací včetně všech detailů. Úplně jiný význam má spontánně provedená dětská výpověď než výpověď dítěte, které o zážitcích mluvit nechtělo a vyslychající se mu snaží všemi možnými otázkami pomáhat či napovídat. Vypovědělo-li dítě jen základní obrysy a do podrobností se mu z jakýchkoli důvodů nechce, není produktivní ho k tomu vysloveně nutit či několikrát vyzývat. Vybudovaná důvěra nebývá u zneužívaných dětí pevná a nešetrné vyptávání by ji mohlo narušit. Opětovné navození kontaktu by se vyslychajícímu už nemuselo povést a závěry vyvozené z výsledku by byly neúplné.

Jakmile vyslychající získá veškeré potřebné informace nebo pokud usoudí, že dítě si už na nic relevantního nevzpomene, doporučuje se dítě pochválit a poděkovat mu za spolupráci. Chce-li si dítě s loutkami po ukončení výsledku ještě chvíli hrát, měl by mu to vyslychající na pár minut dovolit.

Přestože se na první pohled může zdát, že vynález demonstračních loutek může při výsledku jen pomoci, výzkumy prokázaly, že tomu tak vždy není. Velký problém totiž představuje skutečnost, že není jednoznačné, jak na panenky reagují nezneužívané ani nijak jinak netraumatizované děti. V USA proběhla řada studií a projektů, jejichž výsledky ukázaly, že i nezneužívané děti zacházejí s panenkami způsobem, který by mohl být mylně interpretován jako projev prožitého sexuálního zneužívání. Pro větší názornost uvedu příklad studie R. Gabriela a projektu W. McIvera, H. Wakefielda a R. Underwagera⁶⁷.

Gabriel provedl r. 1985 studii s devatenácti nezneužívanými dětmi, které zavedl do herny s demonstračními loutkami a obvyklými hračkami. Všechny děti při hře ukázaly alespoň minimální znaky chování, jež by mohly být nestrannými pozorovateli vykládány jako projevy zneužívaných dětí. McIver, Wakefield a Underwager provedli o čtyři roky později srovnání 10 zneužitých a 50 nezneužitých dětí. 24 dětí (tzn. více než třetina) začalo během chvíle spontánně sahat nebo mluvit o genitáliích demonstračních

---

⁶⁷ WAKEFIELD, H., UNDERWAGER, R. Techniques for Interviewing Children in Sexual Abuse Cases. Fifth Annual Symposium in Forensic Psychology, San Diego, CA. Retrieved October 1989, s. 2002

panenek. 36 dětí (tedy více než polovina) dokonce položilo panenky do jasných sexuálních poloh a hrály si s nimi vcelku agresivním způsobem.

V obou popsanych případech se ukázalo, že většinu průvodních znaků dětského spontánního chování by se dalo považovat za následek sexuálního zneužívání. Proč však děti vykazují sexuálně motivované projevy chování, když ve skutečnosti nikdy se zneužíváním do styku nepřišly? Na prvním místě je nutné zohlednit prostředí, z něhož dítě pochází. Vzorce chování typické pro dítěti nejbližší osoby mohou chování samotného dítěte značně ovlivnit.

Předchozí příklady jednoznačně poukázaly na skutečnost, jak lehce může být výslech s demonstračními loutkami špatně vyložen. Důležité, avšak často velmi obtížné, je i rozpoznání, kdy dítě vypovídá o svých zážitcích a kdy zapojuje svou fantazii. O počátečním skepticizmu ohledně používání demonstračních figurek svědčí také rozsudek kalifornského soudu z r. 1987⁶⁸, který výslovně prohlásil svědectví založené výhradně na použití panenek za nedostačující.

Přestože se při používání Jáji a Páji mohou vyskytnout určitá negativa, patří panenky stále mezi průlomovou pomůcku, která výslech zneužívaných dětí bezesporu usnadňuje a umožňuje tak přinášet lepší výsledky. Aby nedocházelo ke zkreslování či jiným nesnázím spojeným s užíváním panenek, měli by výslech s Jájou a Pájou absolvovat pouze vyšetřovatelé znalí problematiky zneužívaných dětí, kteří byli odpovídajícím způsobem vytrénovaní a kteří mají vždy na paměti zvláštnosti typické pro děti v různém stupni jejich vývoje.

4.2. Další demonstrační pomůcky

Předchozí kapitola pojednávala o asi nejrozšířenější pomůcce používané při výslechu dětí. V zahraničí existují i další předměty, jež mohou vyslychajícímu pomoci; jejich případné zavedení do české výslechové praxe by však dle mého názoru mohly mít spíše jen taktický význam. Tomu, že se jedná o nepřilíš rozšířené pomůcky, nasvědčuje i skutečnost, že metodika pro aplikaci těchto předmětů není natolik propracována jako je tomu u loutek typu Jáji a Páji.

---

⁶⁸ WAKEFIELD, H., UNDERWAGER, R. Techniques for Interviewing Children in Sexual Abuse Cases. Fifth Annual Symposium in Forensic Psychology, San Diego, CA. Retrieved October 1989, s. 2002

Velmi jednoduchou pomůckou je **červená a zelená vlajka** (Red Flag - Green Flag). Vyslýchánému dítěti se předloží jeden či více obrázků nahých dětí. Vyslýchající dítě následně vyzve, aby přiřadilo zelenou vlajku k těm místům na těle, kde někdy pociťovalo příjemné dotyky. Červenou vlajku dítě naopak přiřadí k místům, kde je dotyky jiných osob někdy bolely nebo jim byly nepříjemné. Po přiřazení vlajek následuje druhá část výsledku. Vyšetřovatel probere s dítětem všechny umístěné vlajky, zaměří se při tom samozřejmě na negativně označená místa na těle. Vhodně pokládané otázky mohou rozlišit přípustné a nepřípustné dotyky, v důsledku čehož lze odhalit případné sexuální zneužívání. Otázky typu „*Dal/a jsi červenou vlajku na své břicho, uhodil tě tam někdo?*“ pomohou vyloučit situace, kdy např. dítě pouze odněkud spadlo a poranilo se.

Je zřejmé, že barevné vlajky jsou použitelné zejména u malých dětí, které se nedokážou samy plynně, chronologicky a k věci vyjadřovat, které plně nechápou závažnost vyšetřovaného činu. Pouhé označení intimních míst červenou vlajkou však ještě zdaleka neznamena, že dítě někdo sexuálně zneužil. Využití vlajek je velmi náročné na množství otázek pokládaných dítěti vyslýchajícím. O vypovídací hodnotě této metody lze zcela určitě pochybovat mnohem více než o spolehlivosti Jáji a Páji.

Další pomůckou, kterou bych z hlediska využití zařadila nejspíš mezi vlajky a Jáju a Páju, jsou tzv. „**narrative cards**“. Jedná se o kartičky s obrázky či fotografiemi určitých osob, míst, věcí a událostí, které mohou dítěti pomoci s vyprávěním vlastního příběhu. Stejně jako Red flag - Green flag mají využitelnost spíše u menších dětí. Mnohostranně zaměřené karty evokují v dítěti vzpomínky na vlastní zážitky. Tyto kartičky se hojně využívají také ve školách nebo v psychologických poradnách. V případě zájmu rozšířit použití kartiček do výsledkové praxe by jistě nebyl problém vyrobit karty s podrobnými obrázky vztahujícími se pouze k sexuálnímu zneužívání dětí. Podobně jako při hraní s Jájou a Pájou by ukazování příslušných obrázků mohlo stud či obavy z výlučně slovního projevu značně snížit.

Při prohlídce speciální dětské výsledkové místnosti v Mostě jsem se seznámila s dalším typem pomůcek, a to s jakýmsi **domečkem pro panenky** obydleným spoustou jednoduchých figurek. Jak domeček vypadá, ukazuje Obr. č. 2.

Obr. č. 2

Vyslýchané dítě může při hraní s postavičkami předvést vyslychajícímu situaci, k níž došlo a která je předmětem vyšetřování. Každá z figurek znázorňuje konkrétního člena rodiny vyslychaného, díky čemuž vyšetřovatel snáze pochopí, co se daný den událo, kdo se zneužívání účastnil, popř. kdo o něm věděl, ale nic s tím neudělal. Jednoduše naznačené kusy nábytku a dalšího nezbytného vybavení domácnosti mohou posloužit při ukázce zacházení s dítětem (polohy na posteli, společné koupání se zneužívajícím rodičem apod.). Drobné panenky jsou navíc vyrobeny tak, aby se daly snadno ohýbat - dítě je tak schopné stylizovat figurky do pozic, v nichž se v době spáchání činu skutečné osoby nacházely.

4.3. Křivé obvinění

Falešné obvinění je pro sexuálně motivované trestné činy typické více než pro ostatní skupiny trestných činů. U velmi malých dětí se s inscenací pravděpodobně nesetkáme vůbec. Určité zastoupení lze nalézt u dospívající mládeže, obzvláště u dívek ve věku mezi deseti a patnácti lety. Nepravdivé nařčení z pohlavního zneužívání či znásilnění dívkám slouží jako nástroj pomsty, znamenat může např. také útok na nového přítele matky nebo pouhou snahu se za každou cenu zviditelnit a upozornit na sebe.

Začne-li si na nevhodné chování stěžovat mladší dítě, měl by se vyšetřovatel pokusit zjistit podrobnější informace o vztazích v rodině dítěte a prověřit, zda dítě není ovlivněno jedním z rodičů. Nedávný rozvod a snaha matky či otce zdiskreditovat druhého rodiče může být příčinou, proč dítě najednou začalo o nepřístojném zacházení

mluvit. Čím dříve vyjde pravda najevo, tím méně hrozí, že si dítě při opakovaném vyptávání naučené vštípí do paměti tak, že se samo utvrdí ohledně pravdivosti vypovídaného.

Posuzuje-li vyslychající věrohodnost výpovědi, může být ku prospěchu věci přenechat vyhodnocení dětským psychologům nebo psychiatrům, kteří by měli vyloučit existenci hysterických rysů osobnosti vyskytujících se převážně u dívek. Hysterická povaha se vyznačuje působením na city druhých lidí, rafinovaným a těžko odhalitelným lhaním. Neverbální komunikace bývá velmi dobře sešraná, dítě se dokáže dle svého přání rozbrečet a nemá problém s přímými očními pohledy. Uvedené naznačuje, že věrohodnost výpovědi údajné oběti by v případě podezření na falešné obvinění měli posuzovat opravdoví specialisté, popř. vyšetřovatelé se značnými profesionálními a psychologickými zkušenostmi.

Jestliže dítě svou výpovědí ve vyslychajícím vyvolá podezření na dobře promyšlenou inscenaci, kterou se mu nepodaří prokázat správně mířenými otázkami a nezaberou ani techniky určené k odstranění lživé výpovědi, je na místě podrobit dítě i jeho výpověď odborníkům. Zjištění skutkového stavu, o němž nevznikají důvodné pochybnosti, a prokázání případné nevěrohodnosti výpovědi, znamenají pro údajného pachatele jedinou šanci, jak z řízení vyznačujícího se neexistencí materiálních stop vyjít bez úhony.

5. Speciální výslechová místnost

Jak už bylo výše zmíněno, výslech bývá u většiny trestných činů jedním z nejdůležitějších vyšetřovacích úkonů. Obzvlášť u dětí, které spáchaný čin neblaze psychicky poznamenal, je třeba tento úkon provést co nejšetrněji, ale zároveň co nejefektivněji. Není žádoucí trauma dítěte obnovovat nebo ho dokonce prohlubovat. K eliminaci rizika sekundární viktimizace a pro celkově hladší průběh výslechu slouží speciální výslechové místnosti přizpůsobené zvláštnostem, které každý výslech dětí provází.

Výslechové prostředí lze dělit na vnější (tzn. místo, kde bude výslech prováděn) a vnitřní (tzn. vnitřní atmosféra místnosti, v níž dojde k výslechu dítěte). Skutečnost, že obzvlášť u traumatizovaných dětí hraje velkou roli vybavení a celkový vzhled místnosti, si odborníci už uvědomili. Proto v několika městech⁶⁹ vznikly speciální prostory sloužící právě výslechům dětí.

První projekt spočívající ve vytvoření modelu speciální výslechové místnosti vypracoval plk. doc. JUDr. Miroslav Němec již v roce 1991. Při vymezení a popisu této místnosti a při následném uvedení hlavních výhod budu proto vycházet z jeho díla⁷⁰. Kromě České republiky speciální výslechové místnosti určené pro výslechy dětí využívají také např. v Belgii, Dánsku, na Islandu nebo ve Švédsku.

5.1. Vymezení speciální výslechové místnosti a její vybavení

Speciální výslechovou místnost plk. doc. JUDr. Němec vymezil jako vhodně uspořádané a technicky vybavené pracoviště vyslychajícího zajišťující maximální autenticitu celého výslechu a jeho přesnou dokumentaci za současného prohloubení záruk zákonnosti. Jedná se o sestavu více místností (ideálně čtyř), které jsou vzájemně technicky propojené.

Prvním prostorem souvisejícím s hlavní výslechovou místností je **čekárna** pro osoby, jež budou podrobeny výslechu. Nalézt zde lze praktické, účelové zařízení - věšáky, židle, stoly. Vybavení doplňuje jednocestné zrcadlo, prostřednictvím něhož

---

⁶⁹ Speciální výslechové místnosti určené pro výslech dětí se nachází např. v Blansku, České Lípě, Frýdku-Místku, Hodoníně, Klatovech, Mělníku, Náchodě, Opavě, Praze, Plzni, Příbrami či Trutnově. Podle seznamu pořízeného Ministerstvem vnitra ČR bylo k 1. 4. 2011 v České republice dohromady 32 takových speciálních místností.

⁷⁰ NĚMEC, M. Výslech a taktika jeho provádění ve speciální výslechové místnosti. 1. vyd. Praha: Policejní akademie ČR, 2003.

mohou mít vyšetřovatelé přehled o osobách nacházejících se v čekárně a jejich činnostech. Policisté (Němec užívá pojmu „dozorčí“) tak jsou schopni v případě náhlé potřeby při hrozícím nebezpečí rychle reagovat.

Mezi čekárnu a vlastní výslechovou místnost Němec umístil **místnost pro dozorčí službu**. Tato místnost je díky signálnímu zařízení propojena jak s čekárnou a výslechovou místností, tak s místností technickou. Dozorčím může být buď policista nebo pracovník justiční či vězeňské stráže. Osoba vyčleněná k dohledu sleduje pohyb všech lidí v objektu - z jejího úkolu vyplývá nutnost znát všechny podrobnosti chystaného výslechu (kolik osob a jakého pohlaví bude sedět v čekárně, jaký časový harmonogram si vyslychající připravil apod.), aby mohla být bezpečnost všech přítomných dostatečně zajištěna.

Stěžejní místností je samozřejmě **místnost, v níž bude probíhat samotný výslech**. Nezbytné vybavení představuje kancelářský nábytek včetně dostatečného počtu židlí (kromě vyslychajícího, vyslychaného a osoby mající zkušenosti s výchovou mládeže se úkonu může účastnit také např. rodič dítěte), počítač nebo televize. Velký význam má kamera umístěná tak, aby zabírala celou místnost a umožnila průběh výslechu zaznamenat. V místnosti by se měla nacházet i další kamera zaměřená výlučně na vyslychaného, neboť výraz obličeje či gesta mohou vyšetřovatelům taktéž pomoci. Němec do svého modelu zakomponoval ještě třetí kameru sloužící k zajištění spojení s technickým pracovištěm, aby se mohlo neprodleně reagovat na případné požadavky vyslychajícího. Nezanedbatelným pomocníkem se mohou stát také vhodně umístěné mikrofony.

Čtvrtou a poslední místností je **místnost technická**. Tento prostor sestává z různých záznamových zařízení. Technici jsou v případě potřeby schopni odtud regulovat hlasový projev osob účastnících se výslechu. Díky záznamové dokumentaci zachycující průběh výslechu se objektivnost protokolace značně zvyšuje, neboť jsou přesně zachyceny nejen použité výrazy dítěte a vyslychajícího, ale i neverbální komunikace. Z logiky věci lze snadno dovodit, že nejpřínosnější tedy bude záznamové zařízení poskytující zvukový i obrazový záznam. S ohledem na neustálý pokrok techniky je (a i v budoucnu bude) třeba záznamovou techniku průběžně měnit a obnovovat. Snaha získat novější záznamové zařízení se objevila např. na územním odboru Policie ČR v Semilech, neboť audiovizuální záznamy pořizované v současnosti

nemají dostatečnou rozlišovací schopnost. Tento nedostatek se projevuje zejména při znaleckém posouzení výslechu, protože hodnocení znalce je špatnou kvalitou záznamu výrazně ztíženo.

Výše popsaný model však bývá považován za nadstandard. Většina speciálních výslechových místností sestává pouze z místností dvou - výslechové a technické (monitorovací)⁷¹. Ze dvou místností je složena např. speciální výslechová místnost zřízená v Hodoníně či Semilech. Komplexem tří místností se pyšní např. Kladno.

Dětské výslechové místnosti se od speciálních místností pro dospělé odlišují na první pohled. Pro navození pocitu klidu a bezpečí bývají stěny pokryty veselými barvami doplněné různými dětskými obrázky. Základním smyslem je odstranit typickou strohost úředních prostor, dítě by se mělo cítit jako v jakési herně. I z toho důvodu se do speciálních dětských výslechových prostor pokládají hračky, na stolečku leží pastelky s náčrtníkem, podlahu zakrývá koberec s dětskými motivy. I zde však celou situaci monitorují nainstalované kamery.

Pro navození vhodného výslechového prostředí je třeba místnost řádně větrat a zajistit dostatečné osvětlení. Samozřejmostí by mělo být i učinění všech potřebných opatření k tomu, aby dětskou pozornost nerozptylovaly rušivé vlivy (např. zvonící telefon). Aby výslech uskutečněný ve speciální výslechové místnosti přinesl co nejvíce pozitiv, musí vyšetřovatel před započítím výslechu důsledně poučit a instruovat všechny účastníci se osoby.

S ohledem na značná úskalí a rizika při vedení dětského výslechu nelze nic jiného než výslech dítěte v prostorách k tomu uzpůsobených co nejvíce propagovat. Bohužel vzhledem k vysoké finanční nákladnosti není v České republice speciálních dětských výslechových místností tolik, kolik by bylo potřeba. Na druhou stranu je však nutné poznamenat, že rok od roku dětských výslechových místností přibývá. V dnešních dnech se např. buduje nová místnost na územním odboru Policie ČR v Kolíně.

Popsané speciální výslechové prostory se však kromě dětských výslechů využívají i pro jiné úkony. Výborné zázemí představují zejména pro provádění výslechů dospělých traumatizovaných násilným trestným činem, pro mladé delikventy, handicapované osoby, ale i pro rekognice.

---

⁷¹ Program zřizování speciálních výslechových místností pro dětské oběti a svědky Policií ČR (2006-2008)

5.2. Výhody speciální výslechové místnosti

Za největší přínos klasické speciální výslechové místnosti pro dospělé lze bezesporu označit prohloubení záruky dodržování zákonnosti při provádění výslechu. Má-li být vyslýchán dospělý obviněný, je garantována bezpečnost všech lidí zúčastněných na výslechu (zejména vyslýchajícího vyšetřovatele). Židle určená obviněnému bývá pevně zapuštěna do země, aby ji vyslýcháný nemohl použít jako zbraň. S ohledem na záznamovou techniku mají vyšetřovatelé v technické místnosti možnost informace získané od vyslýchané osoby ihned prověřit.

Za hlavní výhody speciální místnosti u dětských výslechů považují výrazné snížení potřeby výslech opakovat. Díky důkladnému monitorování je možné později záznamy kdykoli přehrát a dokázat, že byl výslech prováděn v souladu se zásadami nejen trestního řádu, ale i základními zásadami obsaženými v LZPS. Dítě navíc nemusí být nuceno, aby znovu vypovídalo to samé při následně probíhajícím řízení před soudem.

Dítě, které má za sebou traumatizující zážitek, často projevuje nedůvěru vůči lidem, které nezná. Navázat kontakt s dítětem bývá pro vyšetřovatele obtížné, ale když už se mu to povede, nesmí učinit nic, co by těžce vybudovanou důvěru nalomilo. Proto lze jako další výhodu uvést možnost dalších osob účastnit se výslechu v místnosti s výslechovou místností sousedící. Přes jednocestné zrcadlo mohou vše pozorovat a díky speciálním zařízením není problém, aby zároveň průběh výslechu poslouchaly.

Velkým přínosem je již několikrát zmiňovaná eliminace rizika sekundární viktimizace. Veselé a hravé prostředí dokáže dítě odpoutat od nepříjemné povinnosti, kterou má s výslechem spojenou. Vhodně zvolené hračky a pomůcky navíc napomáhají k co nejpřesnějšímu vyjádření skutečností, jež se vyšetřovatel snaží od dítěte získat.

Výslech prováděný v obou typech speciálních místností („klasické“ u dospělých a místnosti přizpůsobené dětem) je vždy důkladně zdokumentován. Tím odpadá dříve častá snaha dospělých obviněných proces protahovat a tvrdit, že výslech byl proveden nezákonně a je třeba ho proto opakovat. U dětí má dokonalá dokumentace vliv na dodržení pravidla neopakování výslechu dětských svědků prováděného dle § 102 TR.

Níže připojené tabulky a grafy znázorňují využití výslechových místností v letech 2011-2012. Informace pro jejich sestavení jsem čerpala z dat poskytnutých Mgr. Ivou Fürbacherovou z odboru prevence kriminality Ministerstva vnitra ČR.

Graf č. 1

Na první pohled je zřejmé, že graf nezobrazuje uplatnění speciálních výslechových prostor ve všech krajích České republiky. Chybějící kraje totiž statistiky ministerstvu nedodaly, resp. je dodaly v nedostačujícím rozsahu.

Graf č. 2

Z obou grafů lze vyčíst, že místnosti jsou hojně využívány. Každý zde provedený úkon výrazně přispívá k psychickému zdraví vyslychaných osob. Především Královéhradecký kraj se svými pěti speciálními prostory (Hradec Králové, Náchod,

Rychnov nad Kněžnou, Trutnov a Jičín) statistikám výrazně vévodí. K úplnému dokreslení využití speciálních výslechových místností slouží následující dvě tabulky zaměřené výlučně na dětské výslechy. Z tabulek lze rychle zjistit, v jakém procesním postavení se vyslýchaný nezletilec nacházel.

Rok 2011

KRAJ	POČET DĚTSKÝCH VÝSLECHŮ	OBĚTI	SVĚDCI	PACHATELÉ
Hlavní město Praha	88	54	29	5
Jihočeský	8	8	0	0
Jihomoravský	62	39	23	0
Karlovarský	7	7	1	0
Královéhradecký	207	98	84	25
Liberecký	58	49	7	2
Moravskoslezský	107	64	38	5
Olomoucký	29	15	11	3
Plzeňský	22	16	6	0
Středočeský	59	47	10	2
Vysočina	18	7	3	8

Tab. č. 2

Údaje v tabulce svědčí mj. o tom, že speciální výslechové místnosti neslouží výlučně pro výslech dětí, na nichž byl trestný čin spáchán nebo které se ho jinak účastnily, ale i pro dětské delikventy. I u pachatelů totiž platí pravidlo, že se v příjemném prostředí cítí lépe a vyšetřovatelé tak mají možnost vést výslech efektivněji. Kromě policistů speciálně uzpůsobené místnosti využívají pro rozhovory s dětmi také sociální pracovníci. Není ani vyloučeno užití dětských výslechových místností pro výslechy osob starších 15 let, jejichž rozumová úroveň se však vzhledem k mentálnímu postižení dětské psychice podstatně blíží.

Rok 2012

KRAJ	POČET DĚTSKÝCH VÝSLECHŮ	OBĚTI	SVĚDCI	PACHATELÉ
Hlavní město Praha	74	68	4	2
Jihočeský	8	8	0	0
Karlovarský	4	3	1	0
Královéhradecký	142	96	39	7
Liberecký	33	24	9	0
Moravskoslezský	102	64	37	1
Olomoucký	33	20	13	0
Plzeňský	20	0	20	0
Středočeský	93	61	32	0
Ústecký	48	41	6	1
Vysočina	24	12	10	2
Zlínský	25	23	1	1

Tab. č. 3

Spočítáme-li si celkový počet úkonů provedených ve speciálních výslechových místnostech v uvedených letech, zjistíme, že vždy přesáhl hranici 600 úkonů za rok (665 v roce 2011, 606 v roce 2012). Speciální výslechové místnosti jsou tak jednoznačně velmi využívány a lze jen doporučit, aby byl jejich počet a dostupnost v budoucích letech čím dál tím větší.

5.3. Konkrétní dětská výslechová místnost - Územní odbor Most

Abych zjistila, jak dětská výslechová místnost vypadá a funguje v praxi, podívala jsem se do pravděpodobně nejstarší speciální výslechové místnosti v severních Čechách, a to do prostor umístěných na Krajském ředitelství policie Ústeckého kraje, Územní odbor Most. Kromě vlastní dětské výslechové místnosti mají v budově Územního odboru Most také technickou místnost. Dostaví-li se dítě k výslechu dřív, může počkat v čekárně náležející Obvodnímu oddělení Policie ČR v Mostě, které sídlí ve stejné budově jako Územní odbor Most. V čekárně se před několika lety zřídil malý dětský koutek, takže se dítě čekající na výslech bez problémů zabaví. Vyzvedne-li si poté dítě vyslychající, přechod k výslechu probíhá plynule, dítě jen vymění jeden dětský

prostor za jiný. Také tímto krokem se policie snaží vyvarovat nemístnému stresování dítěte, jež by prostož před započítím výslechu mělo trávit ve strohé čekárně pro dospělé.

Vybudování speciálních výslechových prostor bylo velmi finančně nákladné, finanční prostředky krajské ředitelství získávalo z projektů, dotací, ale i darů. Jako první bylo potřeba pořídit nejzákladnější vybavení, postupně se přikoupila nástěnná tapeta (v roce 2012), doplňovaly se hračky atd. V současnosti mají kriminalisté v plánu obohatit místnost o další užitečné předměty, které by jim výslech ještě více usnadnily.

Přestože oficiálně místnost slouží pro výslechy dětí mladších patnácti let, bývá využívána zejména pro děti mladší deseti let. Policisté ze zkušeností vědí, že děti nad deset let věku už k hračkám tolik neinklinují a odvedení jejich pozornosti od negativního zážitku není tak jednoduché. Děti tiché, introvertní a stažené do sebe mnohdy okolí ani nevnímají, neboť se stále snaží vnitřně vypořádat se zlou zkušeností.

Z níže připojených obrázků jasně vyplývá, že se v Mostě snaží udělat pro pohodlí dětí a minimalizaci jejich opětovné traumatizace maximum. Na zařizování místnosti se hlavní měrou podílí dva policisté - jeden muž a jedna žena. Policisté si uvědomují, že mužské i ženské cítění je odlišné, přesto se navzájem dobře doplňují a po zhlédnutí všech obrázků musím konstatovat, že místnost už na první pohled působí velmi útulně, vesele a bezpečně.

5.3.1. Dětská výslechová místnost

Dětská výslechová místnost zde byla zřízena v roce 2008, letos tedy funguje již pátým rokem. Ihned po vstupu na mě dýchla veselá, živá atmosféra vyvolaná barevným prostředím, které se značně přibližuje klasickému dětskému pokoji.

Obr. č. 3

Obr. č. 4

Vstoupí-li dítě do výslechové místnosti, jako první si vlevo všimne zdi pokryté ilustrovanou tapetou s motivem podmořského světa. Jak mi bylo zaměstnancem oddělení obecné kriminality vysvětleno, je i samotné zařizování dětské místnosti určeno pro výslech poměrně psychologickou záležitostí. Prohlédne-li si člověk tapetu pečlivě, zjistí, že zpoza sedačky vykukuje velká růžová chobotnice. Původně byla pohovka umístěna jinde, ale policisté si uvědomili, že malé traumatizované děti by se mohly chobotnice bát, tudíž se rozhodli sedačku přesunout. Celé stěně proto dominuje neškodně vyhlížející želva a pestré rybičky. Výběr motivu podmořského světa také nebyl náhodný. Převládající modrá a zelená barva mají uklidňující účinky a pozitivně ovlivňují náladu.

Obr. č. 5

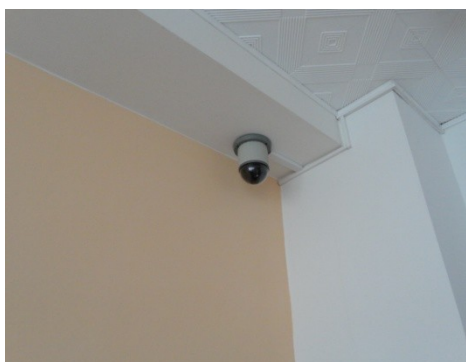
Obr. č. 6

Obrázky č. 5 a č. 6 ukazují, že běžnou výbavu všech dětských výslechových místností tvoří rozličné hračky. Pro kluky mají na Územním odboru Most velký bagr a autíčka vystavená na skříňce, jejíž část zachycuje obr. č. 5. Bagr je umístěn takticky na koberci znázorňujícím mnoho silnic a cest klikaticích se mezi domky. Malé slečny většinou upoutá kočárek a mini kuchyňka, v níž mohou začít připravovat různé pokrmy. Menší děti mohou sáhnout po plyšácích, pro větší jsou ve skříňce přichystaná leporela a další knížky. Popsané hračky sledují jasný cíl - co nejsnadněji dítě odvést od hlavního účelu výslechu, uvolnit ho a pomocí hry navázat první kontakt a navodit ovzduší založené na pocitu bezpečí a důvěry.

Nadporučík, který mě místností provedl a sdělil mi o ní mnoho informací, přiznal, že právě navázání kontaktu bývá nejobtížnější etapou celého výslechu. Každé

dítě je individuem, každé se stalo poškozeným či svědkem jiného trestného činu spáchaného různým způsobem. Nezabírají-li na dítě hračky, může pomoci puštění pohádky, při níž dítě přijde na jiné myšlenky a bude snazší ho přimět ke spolupráci. Za tímto účelem se v místnosti nachází televize a DVD přehrávač.

Obr. č. 7

Obr. č. 8

Aby se průběh výslechu řádně zaznamenával, umístili policisté do dvou rohů místnosti kamery. Obr. č. 7 zachycuje dynamickou kameru, na Obr. č. 8 je vyfotografována nepohyblivá, statická kamera s přichyceným mikrofonem. Velká citlivost mikrofону zajišťuje, aby byl zachycen jakýkoli zvuk učiněný v celém prostoru místnosti. Záznamová zařízení nejsou ničím nápadná a poklidné prostředí místnosti proto nijak nenarušují.

Kromě audiovizuálního záznamu vyslychající často monolog dítěte i následně pokládané otázky protokoluje. Vyslychající sedí naproti vstupu do místnosti, kde má menší technické zázemí (Obr. č. 9). Jakmile budou mít mostečtí policisté k dispozici volné finanční prostředky, mají v úmyslu stávající pracovní stůl vyměnit a nahradit ho novým s oblými, neostrými rohy, aby se i tento kousek nábytku co nejvíce do „dětského pokoje“ hodil. Díky velkému oknu, které je vidět v pozadí Obr. č. 9, bývá výslechová místnost řádně prosvětlená. Dostatečně prosluněné prostory působí na lidskou psychiku blahodárně, čehož využili i zdejší policisté.

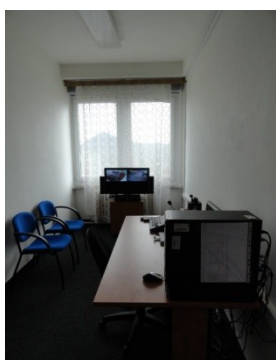

Obr. č. 9

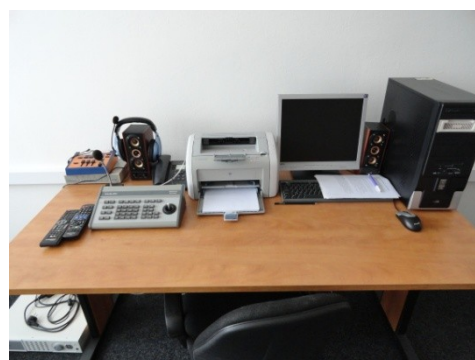
5.3.2. Technická místnost

Naproti dětské výslechové místnosti se nachází technická místnost, v níž během výslechu sedí další osoby, zejména státní zástupce, soudce a znalci (nejčastěji z oboru dětské psychologie). Znalci tak mohou ihned záznam odborně vyhodnocovat a podle projevů dítěte např. posoudit jeho věrohodnost.

Tato místnost je s protější dětskou místností technicky propojena. Dostupná zařízení umožňují, aby si zde přítomné osoby korigovaly, zda chtějí mít na televizoru obraz z dynamické nebo statické kamery, popř. si mohou nastavit záběry z obou kamer současně (právě takovou situaci zachycuje Obr. č. 10).

Obr. č. 10

Obr. č. 11

Přístroj postavený na psacím stole vlevo (Obr. č. 11) sestává mj. z malého joysticku, díky němuž lze natáčet obraz snímáný dynamickou kamerou. V každém okamžiku tak mají přítomné osoby možnost dítě i vyslychajícího pozorovat ze všech možných úhlů.

Záznamy z kamer vyšetřovatelé ukládají na harddisky, v případě potřeby se vypalují na přenosné CD nebo DVD nosiče. Dokonalá protokolace i zvuková a obrazová dokumentace minimalizují riziko nutnosti výslech opakovat a zároveň deklarují, že výslech byl proveden přesně v souladu s právními předpisy.

Krajské ředitelství má v úmyslu modernizovat také technickou místnost a techniku doplnit, vše ale opět závisí na finanční situaci. S finanční neúnosností patrně souvisí i jeden z mála nedostatků, na který bych zde chtěla poukázat. Myslím si, že by bylo velmi praktické, aby osoby sedící v technické místnosti mohly komunikovat s vyslychajícím i během výslechu. Vše by samozřejmě probíhalo tak, aby dítě nebylo rušeno a neodvádělo se jeho pozornost. Absenci takového způsobu dorozumívání na Územním odboru v Mostě řeší důkladnou předchozí přípravou jak vyslychajícího, tak dalších účastníků se osob. Státní zástupce, znalci i jiné osoby vyslychajícímu sdělí, na co by se měl zaměřit, případně jaké otázky pokládat. Jakmile se ale vyšetřovatel odebere do dětské místnosti a výslech započne, nemůže se do jeho ukončení s ostatními osobami spojit - ty proto nemají možnost na aktuální výslechovou situaci reagovat a upozornit vyslychajícího na konkrétní nastalé aspekty.

Ačkoliv Krajské ředitelství pro Ústecký kraj mělo a stále má pro další budování dětské výslechové místnosti velmi omezený rozpočet, udělalo podle mě maximum pro to, aby se děti při výslechu v útulném prostředí cítily komfortně a zároveň aby vyšetřovatelé měli odpovídající prostředky garantující dokumentaci výslechu a dětské výpovědi v souladu s požadavky trestního řádu.

6. Kazuistiky

V závěrečné části své práce bych ráda na konkrétních případech ukázala, jak výslechy dětí probíhají v praxi. Veškeré údaje čerpám ze spisů, které mi byly zapůjčeny k nahlédnutí na Okresním soudu v Litoměřicích. Všechny výslechy byly provedeny před 1. 8. 2013, tedy v době, kdy ještě nebyl účinný ZOTČ. To se projevuje zejména v tom, že některým dětem kladl otázky přímo obhájce obviněného, zatímco nyní by se třetí osoba mohla dítěte dotazovat jen prostřednictvím vyslyšajícího. Další odlišnost může spočívat např. ve výčtu přítomných osob, neboť dnes povinná účast OSPOD do 1. 8. 2013 neexistovala.

6.1. *Jana, 9 let, poškozená (sp. zn. 3 T 81/2012)*

Tento případ je klasickou ukázkou nerespektování příslušných ustanovení trestního řádu, což v důsledku vedlo k absolutní procesní nepoužitelnosti Janiny výpovědi.

Devítiletá Jana se svěřila své tetě, že jí dědeček osahával na intimních místech. Trestní oznámení pro podezření ze spáchání trestného činu podala právě teta Jany. Litoměřická kriminální policie přistoupila k provedení výslechu poškozené jako neodkladného nebo neopakovatelného úkonu, přičemž odkázala na naplnění podmínek § 158a TR a § 158 odst. 9 TR.

Postupu policie lze vytknout řadu závažných chyb. Orgány činné v trestním řízení již od počátku věděly, kdo má být údajným pachatelem, přesto se rozhodly výslech uskutečnit jako neodkladný ještě před zahájením trestního stíhání. V době provádění výslechu tedy neexistoval obviněný, který by se mohl (popř. jeho obhájce) Janina výslechu účastnit a případně jí i pokládat otázky. Vzhledem k povaze trestného činu se dalo předpokládat, že pokud by policie výslech provedla v souladu se všemi zákonnými požadavky, Jana by v navazujícím soudním řízení před soudem opětovně nevypovídala, ale její dříve podaná výpověď by se pouze četla. Neomluvitelným pochybením je ovšem skutečnost, že k neodkladnému úkonu nebyl přizván soudce. Výslech tedy proběhl jen za účasti Jany, vyslyšající komisařky a OSPOD. Kromě toho nikdo neodůvodnil, v čem se neodkladnost výslechu spatřovala. Protokol pouze obsahoval předem připravenou větu, že „výslech byl jako neodkladný nebo

neopakovatelný úkon prováděn z důvodu“, ovšem specifikace konkrétního důvodu chyběla.

Co se týče samotného výsledku, dostalo se Janě od vyslyšající komisařky (volba ženy zcela jistě přispěla ke snadnějšímu navázání kontaktu s dívkou) odpovídajícího poučení, po němž se vyslyšající ještě ujišťovala, zda dívka všemu rozuměla a zda správně chápe pojmy pravda a lež. Jana jí pověděla, že pravdou je, že má na sobě zlaté šaty, zatímco lež by byla, kdyby řekla, že má na sobě šaty červené. Vyšetřovatelka tak věděla, že je Jana schopná rozlišit, jestli mluví pravdu, nebo zda si vymýšlí.

Z protokolu o výsledku vyplynulo, že Janě byl dán prostor, aby se k nařčení dědečka vyjádřila a popsala, co se všechno v inkriminovanou chvíli událo. Jana již v úvodu výsledku oznámila, že si vše vymyslela, že si chtěla udělat z tety, která ji hlídala, srandu. Než ovšem stačila uvést věci na pravou míru, teta usnula a pak již dle slov dívky bylo pozdě a věc se začala vyšetřovat. Vyslyšající Janu poučila, že si takto vymýšlet nesmí a že se jedná o závažné věci. Dívka brečela, všeho litovala. Nakonec ale vyšlo najevo, že dědeček Janu kdysi opravdu pohlavně zneužil, a to když bylo dívce asi 8 let. Jana pak ukázala, jak přesně se měl akt odehrát - na obyčejné panence prstem naznačovala hlazení pohlavního orgánu. Dívka tak nemusela intimní věci slovně popisovat, stačilo jednání dědy napodobit na hračce. Dokumentace výpovědi napovídá o tom, že dívka o všem mluvila sama, vyšetřovatelka jí podle všeho nepoložila jedinou otázku.

Přestože trestní řád apeluje na neopakování výsledku osob mladších osmnácti let (§ 102 TŘ), bylo Janě ke konci výsledku řečeno, že se jí budou pravděpodobně na danou věc policisté v budoucnu ptát znovu. Dívce to nevadilo, prohlásila však, že se o tom nechce bavit s „žádným cizím chlapem“. Také opětovný výslech konaný o dva měsíce později vedla táž vyšetřovatelka, tudíž se jí snáze podařilo Janu rozmluvit, neboť dívka ji už znala.

První výslech trval 1 hodinu a 3 minuty, druhý výslech skončil za podstatně kratší dobu - již za 14 minut. Opakovaného výsledku se účastnil kromě OSPOD také obhájce obviněného, neboť dědeček Jany už byl trestně stíhán. Časový odstup od události a prvního výsledku ale způsobil, že dívku pravděpodobně ovlivnili ostatní členové rodiny. Jana vypověděla, že má dědu ráda a že by jí „trochu vadilo, kdyby byl

ve vězení“. Žádné další informace už dívka neposkytla. Potvrzuje se tak, že dítě se snadno nechá ovlivnit svými nejbližšími, proto by se při vyšetřování mělo důsledně dbát na to, aby se dítě podrobilo výslechu co nejdříve po spáchaném činu a během jediného úkonu. První (a pokud možno i poslední) výslech by tak měl přinést komplexní a ucelenou výpověď použitelnou po zbytek trestního řízení.

Druhý výslech byl dle protokolu zdokumentován audiovideozáznamem, který se stal součástí spisu. Obrazová a zvuková dokumentace pak mohla být předložena znalci se zvláštní specializací v oboru psychologie dětí a dospělých. Jelikož se ve věci již konalo hlavní líčení a soudce nemá k dispozici žádný účinný důkaz vztahující se k Janině výpovědi, musí znalec mj. zodpovědět otázku, zda je Jana způsobilá vypovídat před soudem a je-li její způsobilost omezena, musí znalec uvést, v jakém směru a za jakých podmínek. Otázkou je, jak celá věc dopadne, pokud znalec po vyšetření Jany dospěje k závěru, že vzhledem k dívčině osobnosti není vhodné, aby před soudem opětovně vypovídala. Důkazy, které má zatím soud k dispozici, mají pouze nepřímou povahu.

Domnívám se, že případ Jany a jejího dědečka názorně demonstruje, jak podstatná vada trestního řízení může vzniknout, provedou-li policejní orgány výslech jako neodkladný či neopakovatelný úkon vágně, aniž by dodržely základní podmínky stanovené trestními předpisy.

6.2. Dominik, 15 let, mladistvý obviněný (sp. zn. 2 Tm 20/2012)

Patnáctiletý chlapec je obviněný ze spáchání provinění označeného v trestním zákoníku jako padělání a pozměnění peněz (§ 233 odst. 2 TZ, druhá alinea). Dominik se měl daného činu dopustit ve spolupachatelství se svým kamarádem, když se snažili evidentně zfalšovanou tisícikorunovou bankovku udat v obchodě prostřednictvím čtrnáctiletého chlapce.

V dané věci byl dne 13. 7. 2012 učiněn kriminální policií v Ústí nad Labem záznam o zahájení úkonů trestního řízení. Jelikož je Dominik mladistvý a ne zvolil si obhájce sám, byl mu ustanoven. Výslechu na policii se tedy o tři dny později účastnil obhájce nezletilého, OSPOD a chlapcova matka. Vyslýchající neměl s účastí matky žádný problém, neboť s ohledem na druh trestného činu nebylo pravděpodobné, že by matka měla zájem na určitém typu výpovědi a snažila se tak Dominika během výslechu

ovlivňovat (naopak v případě Jany nebyla účast dívčiny matky vhodná, neboť šlo o choulostivý trestný čin, kterého se navíc dopustil přímý příbuzný a rodina původně ani nechtěla věc veřejně řešit).

Vyslýchající si nejprve zjistila základní údaje o Dominikovi a zeptala se ho, zda již někdy v minulosti před policií vypovídal. Chlapcova nedotčenost výsledkem policistce napověděla, jakou taktiku zvolit. V úvodu chlapce náležitě poučila. Ze spisu jsem zjistila, že poučení vypadalo stejně jako poučení dospělých, odkazovalo na řadu ustanovení trestního řádu. Dominik se ale poté k poučení vyjádřil tak, že mu všechny výše uvedené paragrafy vyšetřovatelka vysvětlila a že jim v plném rozsahu porozuměl. Škoda jen, že podrobnější vysvětlení podané vyslýchající protokol nezachycuje a pouze konstatuje, že k němu došlo. Chlapec dále výslovně uvedl, že rozumí tomu, co se mu klade za vinu. Na otázku, zda využije svého práva nevypovídat, Dominik odpověděl, že toto právo nevyužije a že vypovídat chce a bude.

Výslech proběhl zcela standardním způsobem - Dominik nejprve vypověděl vše, co si o události a padělané bankovce pamatoval, pak vyslýchající přistoupila k dotazům. Z protokolu se dala bez problémů vyčíst jak formulace otázky vyslýchající, tak přesná odpověď Dominika. Dokumentace ve mně vyvolala pocit, že se zaprotokolovala skutečně ta slova, která chlapec vyřkl (např. nespisovné výrazy, které se běžně používají, např. „*nevím*“, „*dobrej*“).

Doba trvání výslechu o šest minut překročila jednu hodinu, což lze vzhledem k věku a mentální úrovni mladistvého považovat za přiměřené a lze předpokládat, že Dominik neměl žádné větší problémy s udržením pozornosti po celý čas úkonu. Bezprostředně po poučení si navíc Dominikův obhájce vyžádal pětiminutovou rozmluvu se svým klientem, takže Dominikovi byla během celého výslechu poskytována dostatečná odborná pomoc. Protokol o výpovědi policistka nechala Dominika přečíst, čtení se účastnili přizvaní dva komisaři. Dominik ani jeho obhájce neměli k dokumentaci připomínek, proto chlapec každý list výpovědi podepsal.

Přestože se Dominik i předtím zmiňovaná Jana nacházeli každý v jiném procesním postavení, dovolím si konstatovat, že přístup vyslýchajících se v obou případech markantně lišil. Zatímco u Jany vyšetřovatelé nedbali předepsaného postupu, v případě Dominika bylo vše provedeno v naprostém souladu jak s ustanoveními trestního řádu, tak s ustanoveními ZSVM.

6.3. Nikola, 7 let, poškozená a svědek (sp. zn. 5 T 102/2011)

Přestože příklad dětského svědka a poškozeného jsem již uváděla, rozhodla jsem se mezi kazuistiky zakomponovat případ Nikoly proto, že v době výslechu chodila teprve do první třídy a je tak ze všech nezletilých zmiňovaných v této kapitole nejmladší. Nikolka byla vyslýchána v souvislosti s její maminkou obviněnou z trestných činů týrání svěřené osoby (§ 198 odst. 1a 2 písm. c) a d) TZ) a zanedbání povinné výživy (§ 196 odst. 1 TZ). Matka Nikoly se těchto činů měla dopustit nejen ve vztahu k Nikole, ale i k mladší dceři Pavlíně narozené teprve v roce 2006. Ta vzhledem ke svému věku nebyla vyslýchána vůbec, jedinou výpověď tak poskytla právě Nikola.

Dívka byla vyslechnuta dvakrát, poprvé v září 2010, podruhé v březnu 2011. Zatímco v prvním případě protokol zachycuje dívčin monolog, druhý výslech byl již od počátku veden jako dialog. Prvního výslechu se účastnil OSPOD, další komisařka a sociální pracovnice Klokánku, u druhého výslechu byli přítomni OSPOD, obhájce a policejní psycholog. Ačkoliv Nikola chodila teprve do první třídy a se čtením a psaním začínala, po hlasitém přečtení všechny strany protokolu podepsala, když neumělým, velmi dětským písmem napsala své křestní jméno.

Na počátku protokol o výslechu konstatuje, že jde o přepis výslechu zaznamenaného videokamerou Canon NVX 330i na záznamné médium mini DV, z něhož byla pořízena kopie na DVD a současně jednu kopii obdržel obhájce obviněného. Policejní orgán tak obhájci kopii záznamu výslechu poskytl automaticky bez výslovné žádosti. Ustanovení § 55a odst. 2 TŘ orgán činný v trestním řízení respektoval zcela, protože kromě údaje o použitém záznamovém prostředku protokol obsahoval také zápis, že daný záznam bude součástí spisu.

Zákonem předepsaný rozsah poučení musí vyslýchající podat dítěti tak, aby mu plně porozumělo. Srovnáme-li příklad poučení, který jsem uvedla v první části této práce (podkapitola 2.3) a poučení Nikoly, je jasné, že se vyslýchající maximálně snažila dívence vše potřebné vysvětlit tak, aby ji dítě opravdu pochopilo. Poučení doslova znělo:

„Tak Nikolko, dneska co budeme tady všechno spolu povídat, tak na nás bude koukat támhleta kamera. Můžeš klidně zamávat. To je proto, aby třeba když už se Ti o tom

nebude v budoucnu chtít mluvit, aby si už o tom mluvit nemusela a mohli jsme si to pustit právě z té kamery. Protože si tady budeme povídat o Tvoji mamince, tak Ty o tom nemusíš mluvit, když nebudeš chtít, ale jak jsme se domluvili, tak bude dobrý, kdybys nám řekla, co se Ti třeba nelíbilo, abychom s tím potom mohli něco udělat.“

První část poučení vyslychající proložila dotazem zjišťujícím, zda malá svědkyně rozumí, co se skrývá pod pojmy pravda a lež. Otázku ohledně barvy Nikolčina trička dívka správně odpověděla a bez přemýšlení dokázala zodpovědět i navazující dotaz zaměřený na to, jak by dívka odpověděla, kdyby chtěla lhát. Poté vyslychající poučení Nikolky dokončila:

„Výborně. Já po Tobě dneska budu chtít, aby si mluvila jenom pravdu. Nic si nesmíš vymýšlet. Když si třeba nebudeš na něco pamatovat, tak mi to radši řekni, než aby sis něco přimýšlela. Je to hodně důležitý. Dneska chci slyšet jenom pravdu, jako jsi říkala, že máš oranžový tričko.“

Protokol o Nikolčině výpovědi zaznamenává také dívčinu neverbální komunikaci (např. *„Svědčyně zvuky vyjadřuje, že nevěděla.“* nebo *„Svědčyně souhlasně pokyvuje hlavou.“*). Správně jsou také zachycena dívkou použitá slova, když se protokolující osoba nesnaží nijak modifikovat v souladu se spisovnou češtinou (např. na otázku, zda zná dívka nějaká sprostá slova, protokol uvádí *„píčo“* atd.).

Vyšetřovatelé měli podezření, že se matka před svými dcerami nepřístojně chovala, proto se vyslychající Nikolky zeptala, zda si teď vezmou figurky (myslela tím anatomické panenky Jáju a Páju). Dívka ochotně spolupracovala a na pokyn vyslychající ukázala, jak se k sobě chovali matka a její přítel - naznačováním kopulačních pohybů a polohou panenek vyjádřila přesně ty skutečnosti, které by pravděpodobně vzhledem ke svému věku nedokázala odpovídajícím způsobem popsat slovně. Vyšetřovatelka měla dobře na paměti, že musí dívce otázky klást tak, aby jejich významu porozuměla a používat za tímto účelem slova, jež Nikola zná (např. pojem „soulož“ by Nikola nejspíš nepochopila, proto se vyslychající zeptala: *„A když se měla mamča s Pavlem rádi, ukážeš nám, co třeba spolu dělali?“*). Přizpůsobení se věku dítěte je zřejmé i z dalších používaných slov (např. *„papat“*).

Dívka navštěvovala teprve první třídu základní školy, proto výslech neměl trvat příliš dlouho, přesto při něm měla vyšetřovatelka za úkol zjistit maximum relevantních informací. Po přečtení protokolu o výslechu si myslím, že vyslychající výslech trvajícím pouhých 18 minut provedla brilantně a velmi snadno si dokázala dívku naklonit, což se mj. projevilo zejména v tom, že jí Nikola začala sama od sebe tykat. Z uvedeného vyplývá, že vyšetřovatelka nevbuzovala v dívce pocit autority, ale podařilo se jí dostat spíše do pozice „velké kamarádky“, již Nikola bez obav o zážitcích s maminkou vyprávěla. Vyslychající tedy byla výborně připravena, s podklady se dozajista pečlivě seznámila a s přihlédnutím k rychlému navázání kontaktu s dívkou mám zato, že vyšetřovatelka měla za sebou buď důkladnou přípravu pro práci s nezletilými, nebo bohaté zkušenosti s výslechem malých dětí.

6.4. Alice, 12 let, poškozená (sp. zn. 3 T 60/2009)

Na dvanáctileté Alici bych chtěla ukázat, jak důležité je dbát na šetrné vedení výslechu s důrazem na jeho neopakování v případech, kdy znalec z odvětví psychiatrie a klinické psychologie nedoporučí opětovný výslech před soudem. Alice byla policejními orgány vyslechnuta k trestným činům týrání svěřené osoby a týrání osoby žijící ve společně obývaném bytě nebo domě, kterého se měl na dívce dopustit její nevlastní otec.

Alice stejně jako děti v předchozích případech absolvovala poučení přiměřené jejímu věku, načež začala sama o otčímovi a o jeho ponižujícím a tyranizujícím jednání povídat. Po dívčině monologu, do něhož občas vyšetřovatelé včlenili větu oznamující, že na položenou otázku dívka uvedla určitou odpověď, následoval dialog. Na rozdíl od Jany, Dominika i Nikoly poměrně velkou roli sehrál obhájce obviněného, který dívce položil celkem 22 otázek. Dovolím si poznamenat, že otázky byly v převážné většině uzavřené, mnohdy i lehce navádějící (např. „*S mamkou máte dobrý vztah, vid’?*“), přesto se Alice snažila na otázky odpovědět, jak nejlépe uměla a otázky rozvíjela, i když je obhájce formuloval poměrně úzce.

Protokol o výslechu dokazoval, že Alice vypovídala rozsáhle a podala vyslychajícímu dle mého názoru velké množství důležitých informací. V dalším průběhu řízení však vyvstala potřeba dívku opětovně vyslechnout před soudem, ale soud nejprve zadal vypracování znaleckého posudku, v němž mělo být mj.

zodpověděno, zda je dívka výpovědi před soudem schopná. Znalec z oboru psychiatrie a klinické psychologie uzavřel, že Alice je sice v důsledku nadprůměrného intelektu schopna hodnotné výpovědi před soudem, ale vzhledem k věku a přetrvávajícím psychickým symptomům výpověď před soudem nedoporučuje. Znalec zároveň upozornil, že pokud soud považuje dívčinu výpověď za nezbytně nutnou, měl by se jejího výsledku účastnit také psycholog a celý výslech by měl být proveden bez přítomnosti obviněného a pokud možno mimo jednací síň.

Znalec tak otevřeně vyjádřil obavu z dívčiny sekundární viktimizace. Na návrh obžaloby pak byla nakonec při hlavní líčení dívčina výpověď v souladu s § 102 odst. 2 TŘ čtena a Alice už tak k výsledku znovu předvolávána nebyla. Ráda bych zdůraznila, že upuštění od opětovného výsledku bylo možné zejména proto, že prvotní výslech orgán činný v trestním řízení provedl důkladně, aniž by při tom opomenul dodržet jakékoli ustanovení trestního řádu. Výpověď učiněná v přípravné fázi trestního řízení tak soudu později posloužila jako plnohodnotný důkaz.

6.5. Pavel, 12 let, nástroj nepřímého pachatele (3 T 81/2012)

Poslední případ, který bych ráda zmínila, se týká téměř třináctiletého chlapce, kterého využil jeho vlastní otec. Obviněný čelil obvinění ze spáchání trestných činů vydírání (§ 175 odst. 1 TZ) a nepřímého pachatelství trestného činu ublížení na zdraví (§ 146 odst. 1 a 2 písm. b) TZ).

Pavel a jeho osmiletý bratr Martin žili se svou maminkou a jejím novým přítelem, měli se dobře, matčina přítel si oblíbili a i on je měl rád. S danou situací se nemohl vyrovnat biologický otec chlapců, jenž nakonec Pavla přiměl, aby bratrovi ublížil a vše svedl na matčina přítele.

Po odpovídajícím poučení započal vyšetřovatel výslech, jehož se účastnila znalkyně, státní zástupkyně, další komisař, OSPOD a obhájce obviněného. Vzhledem k rozporům mezi matkou a otcem nepovažoval orgán činný v trestním řízení za vhodné, aby byla Pavlova maminka k výsledku přibrána. Během výsledku bylo jasně patrné, že výpověď v chlapci vyvolává silné emoce, několikrát se rozbrečel a vysloveně dával najevo, že se otce bojí a že je „zlej“. Na doplňující otázku vyšetřovatele pak Pavel popisoval, jak se k němu i k Martinovi otec choval. Dále uvedl, že ho otec donutil bratra zranit, aby musel jít do nemocnice; kdyby Pavel odmítl, vyhrožoval mu otec

zmlácením. Chlapec věděl, čeho je otec schopný, proto nakonec Martina silně udeřil do břicha a ten musel vyhledat lékařskou pomoc. Z výpovědi bylo jasné, že Pavel má svého bratra velmi rád a že sám od sebe by mu nikdy neublížil. Z náznaků se mi zdálo, že si bratrovo zranění vyčítal, osoby přítomné při výslechu chlapci ale ani v nejmenším událost nedávali za vinu. Myslím si, že si Pavel nakonec sám uvědomil, že plně se provinil právě jeho otec a ne on.

Znalkyně účastníci se výslechu mohla mj. posoudit věrohodnost Pavlovy výpovědi, zejména s ohledem na emoce, jež osoba otce v chlapci vzbuzuje. V plné míře se dostalo i právu na obhajobu, přestože přítomný advokát nakonec chlapci nepoložil jedinou otázku. Případ Pavla upozorňuje, že děti jsou schopny výslech silně citově prožívat a vyslychající se musí snažit tyto emoce nejitřit a naopak výslech vést co nejohleduplněji.

6.6. Shrnutí kazuistik

Někdo by třeba mohl namítnout, že jsem v závěrečné části této práce uvedla příliš mnoho příkladů. Jsem ale přesvědčena, že právě na předloženém výběru případů jsem mohla poukázat na různé aspekty zvláštností výslechu dětí.

Popisované příklady dokládají, že každý trestný čin je specifický a specificky se také projevuje na svých obětech, svědcích i samotných pachatelích. Jiné emoce vzbuzuje čin spáchaný na dětech někým blízkým, komu důvěřovaly, jiné psychické následky na dítěti zanechá čin kamaráda, souseda nebo zcela cizí osoby. Stejně tak mladiství, kteří se dopustili nějakého provinění, ke svému činu přistupují různě. Nezapomínat nelze ani na vliv rodiny, zvláště pokud má eminentní zájem na konečném výsledku řízení. Rodiče nezřídka dítěti jeho výpověď „připraví“, chtějí-li dosáhnout např. očištění celé rodiny, bagatelizování provinění jejich potomka apod.

Mnohokrát opakovaná individuálnost každého případu a individuálnost osobnosti každého dítěte musí být vyslychajícím vždy respektována. Jen na základě předchozí přípravy si vyslychající může předem vytyčit předběžnou osnovu výslechu, kterou poté bude s ohledem na aktuální dění přizpůsobovat. Platí důležité pravidlo - děti do osmnácti let věku ještě nemají zralou osobnost, musí s nimi být proto jednáno velmi citlivě s plným šetřením jejich psychiky. Vyšetřovatel, popř. vyslychající soudce, si musí neustále uvědomovat, že jim právní řád ukládá při výslechu řadu povinností a že si

nemohou dovolit dopustit se jakéhokoli pochybení, které by se ve výsledku negativně odrazilo právě na dítěti.

Závěr

Výslech dětí představuje procesní úkon, který vykazuje od výslechu dospělých značná specifika. Předchozí stránky analyzovaly problematiku dětských výslechů z několika úhlů - rozebíraly se jednotlivé právní, kriminalistické a psychologické aspekty, které jsou pro výslech nezletilých osob typické.

Čeští zákonodárci si uvědomili nutnost upravit některé otázky vedení a průběhu výslechu dětí odlišně od výslechu dospělých, což se promítá mj. do ustanovení § 102 TŘ věnovaného dětem, které mají vypovídat o traumatizujících zkušenostech, jež se neblaze podepsaly na jejich psychice. Šetrnost, citlivost a neopakování výslechu mají za cíl eliminovat další systémové týrání dítěte. Do 1. 8. 2013 se zvláštnosti zakotvené v § 102 TŘ vztahovaly pouze na děti mladší patnácti let. Po nabytí účinnosti zákona o obětech trestných činů však došlo k rozšíření osobní působnosti daného ustanovení na všechny děti, tzn. osoby mladší osmnácti let. Uvedenou změnu hodnotím velice pozitivně, Česká republika se širším vymezením skupiny zvláště chráněných osob postavila po bok dalších evropských států (např. Švýcarska).

ZOTČ přinesl i další změny, které se do výslechu dětí (ale i dospělých) promítnou. Zákonem zavedená povinnost chovat se k obětem trestných činů při podávání svědecké výpovědi obzvláště citlivě s plným respektováním osobnosti konkrétního člověka, oprávnění požádat o výslech osobou stejného pohlaví a o zabránění kontaktu s pachatelem či limitovaná možnost orgánů činných v trestním řízení pokládat oběti intimní otázky jistě povede k další minimalizaci rizika vzniku sekundární viktimizace. Obzvláště u dětí je ochrana před druhotnou viktimizací důležitá, neboť dětská psychika není plně rozvinutá a opětovná traumatizace by dítě mohla poznamenat na celý život. Také proto bylo ustanovení § 102 TŘ obohaceno o nový odstavec, podle něhož mohou být otázky dítěti kladeny pouze prostřednictvím vyslychajícího.

Přestože v řadě zemí je institut důvěrníka několikaletou tradicí, v české právní úpravě se objevil až s novým ZOTČ. Přítomnost blízké osoby dítě uklidní, a to tak bude ve větší psychické pohodě, čímž se usnadní samotné provedení výslechu. Podmínkou přibrání důvěrníka je ale důkladné posouzení, zda účast dítětem vybrané osoby úkon nezmaří a bude opravdu pouze ku prospěchu věci. Jde tedy o podobné posuzování jako v otázce vhodnosti přibrání rodičů vyslychaného dítěte. Zde bych ráda ocenila pouhou

fakultativnost účasti rodičů (na rozdíl např. právního řádu Španělska), kdy je možné reagovat na individuální okolnosti každého vyšetřovaného případu a je-li to žádoucí, přítomnost rodičů odmítnout.

ZOTČ vnáší do oblasti výslechu dětských svědků, kteří se zároveň nachází v pozici poškozených, mnoho novinek, jejichž skutečný přínos ukáže až čas. Mám však zato, že zvýšená ochrana dětských obětí je správným počinem vyjadřujícím snahu státu co nejvíce dostát Čl. 32 LZPS garantujícímu zvláštní ochranu dětí a mladistvých.

Sekundární viktimizace je pojem, na který musí vyslyšající při výslechu dětí neustále pamatovat a hodnotit, zda nehrozí riziko jejího vzniku. K její minimalizaci jednoznačně přispívá provádění výslechu ve speciálních výslechových místnostech vybudovaných právě po dětské vyslychané. Klasický model speciální výslechové místnosti sestává ze čtyř místností, kterými se podrobněji zabývám v příslušné kapitole zaměřené na speciální výslechové místnosti. Když jsem ale na jednotlivých policejních odděleních, jež se mohou dětskými výslechovými místnostmi pyšnit, zjišťovala, jak jsou zvláštní prostory koncipovány, nepodařilo se mi najít ani jednu místnost, která by modelovému komplexu vyhovovala. Většina prostor sestávala ze dvou, maximálně tří místností. Je zřejmé, že svou roli hrají peníze, nedostatek financí se promítá i do technické vybavenosti výslechových prostor (zejména absence technického propojení výslechové místnosti s technickou místností nebo nedostatečná kvalita nahrávacího zařízení). Nutno ale poznamenat, že již zřízené výslechové prostory bývají dle finančních možností neustále vylepšovány a dochází i k postupnému obnovování potřebných technologií.

Jsem přesvědčena, že optimální by bylo zavést provádění výslechů dětí ve speciálních místnostech obligatorně, zejména má-li podat výpověď dítě, na němž se pachatel dopustil násilného trestného činu (bez ohledu na to, zda se jednalo o násilí fyzické, psychické nebo sexuální). Jsem si ale vědoma toho, že zakotvení nastíněné povinnosti by v současných podmínkách neobstálo, neboť značná finanční nákladnost neumožňuje, aby se dětské výslechové místnosti zřídily v takovém počtu, jenž by byl potřebný. Lze tedy jen doufat, že se v průběhu dalších let začnou budovat další speciální prostory a jejich dostupnost bude co největší. Teprve poté by bylo možné o uzákonění dané povinnosti vážněji uvažovat.

Se stejným problémem spočívajícím v nízkém rozpočtu se po několik let potýká také vybavenost soudů. Trestní řád sice stanoví povinnost pořizovat o hlavním líčení zvukový záznam, mnoho soudů však potřebnou technikou nedisponuje a vše se stále diktuje do protokolu. Probíhá-li výslech dítěte, které je kvůli nutnosti výpověď průběžně protokolovat stále přerušováno, dochází k roztržitosti koncentrace vyslychaného, což se může projevit i na kvalitě výpovědi.

Dosud jsem se zabývala problémy týkajícími se výslechu dětských svědků. Orgány činné v trestním řízení ale samozřejmě vyslychají i děti podezřelé či obviněné z ohrožení nebo porušení zájmů chráněných zákonem. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže klade důraz na to, aby vyšetřování, projednávání i rozhodování trestních věcí týkajících se mladistvých prováděly pouze osoby, které jsou dobře obeznámeny se všemi otázkami souvisejícími s výchovou mládeže. Žádný právní předpis ale nestanoví, že určitý stupeň odborné průpravy, zejména v oblasti výchovy, dětského vývoje a dětské psychologie, by měli absolvovat také advokáti. Mladiství musí mít ze zákona obhájce už v přípravném řízení, je tedy žádoucí, aby advokát (obzvlášť rozhodl-li se poskytovat právní pomoc dětem opakovaně) nejdůležitějším otázkám spojeným s dětmi výborně rozuměl a uměl své poznatky v praxi aplikovat ve prospěch svého klienta.

Považujte, prosím, tento závěr za shrnutí dle mého názoru nejdůležitějších pozitiv, negativ a problémů vyskytujících se ve spojitosti s dětskými výslechy. Ve své práci jsem ale upozornila na řadu dalších potíží souvisejících s účastí dětí v trestním řízení, poukázala jsem také na mnoho dalších kladů a záporů stávající právní úpravy, případně jsem navrhla jejich řešení (např. problematika neodkladných a neopakovatelných úkonů, mezera v zákoně ohledně povinného zastoupení dítěte mladšího patnácti let v přípravné fázi řízení, pokud mohlo ohrozit či porušit zájem chráněný zákonem atd.). Podrobněji se k jednotlivým otázkám vyjadřuji v textu této práce.

Vzhledem k postupnému rozvoji dětských kognitivních procesů bývá práce s dětmi nesnadná. Orgány činné v trestním řízení musí zohledňovat věk dítěte, jeho mentální úroveň i povahu protiprávního činu, o němž má dítě vypovídat. Pokud stále dochází k přijímání nových zákonů i dílčích úprav, jež si kladou za cíl děti více a více chránit, lze tuto tendenci českých zákonodárců jen pochválit. Teprve v praxi se ukáže, zda je aktuální právní úprava dostatečná, či zda se i přese všechnu snahu objeví dosud

nezjištěné nedostatky, které bude třeba řešit. Aby byl záměr legislativy zcela naplněn, musí jít s precizní úpravou samozřejmě ruku v ruce odpovídající technické, organizační i personální zázemí, aby mohla být dikce zákona maximálně naplněna.

Název práce: Zvláštnosti výslechu dětí

Klíčová slova: výslech, dítě, sexuální zneužívání

Abstrakt

Rigorózní práce se zabývá zvláštnostmi typickými pro výslech dětí, tedy osob mladších osmnácti let. Dětská psychika se na rozdíl od dospělých vyznačuje mnohými specifiky, která musí být zohledněna i během výslechu.

Cílem práce je poukázat na základní zvláštnosti spojené s vyslýcháním dětí nacházejících se v různém procesním postavení - ať už v pozici poškozeného, svědka či obviněného. Povaha trestného činu a role, jakou dítě při jeho spáchání hrálo, ovlivňuje i přístup vyslýchajícího a celkovou volbu taktiky. Jen správně vedený výslech může přinést dostatek relevantních informací využitelných v přípravném řízení i v navazujícím řízení před soudem. Práce je pro přehlednost rozčleněna na dvě základní části, a to na část právní a na část psychologicko-kriminalistickou.

1. část: Právní aspekty

První kapitola seznamuje se základními pojmy, které v práci používám - blíže vymezuje dítě, mladistvého, děti mladší patnácti let, poukazuje na různá pojetí výslechu.

Druhá kapitola se věnuje jednotlivým procesním postavením, v nichž může dítě figurovat. Zabývá se problematikou činů jinak trestných spáchaných dětmi mladšími patnácti let, zakomponována je také část vztahující se k novému zákonu o obětech trestných činů. Stručně pojednává o zajištění a způsobu poučení nezletilců.

Třetí kapitola popisuje výslech dětského svědka za podmínek ustanovení § 102 TŘ. Analyzovány jsou jednotlivé aspekty jako např. šetrnost, neopakování výslechu, nebo účast určitých osob při výslechu a jejich přínos.

Ve čtvrté kapitole si kladu za úkol rozebrat zvláštnosti výslechu dítěte mladšího patnácti let provedeného jako neodkladný či neopakovatelný úkon. Kromě jednoznačných kladů kapitola upozorňuje na problémy s neodkladnými nebo neopakovatelnými úkony spojené, na pomoc si bere i judikaturu.

Pátá kapitola se soustředí na výslech obviněných mladistvých. Stejně jako u dospělých obviněných musí být respektována základní zákonná pravidla. Zdůrazňováno je především právo nevypovídat, zmíněny jsou dále zásady jako zohledňování věku a rozumové vyspělosti vyslýchaného nebo institut nutné obhajoby.

Šestá kapitola je zaměřena na dokumentaci výslechu jako procesního úkonu. Důraz se klade zejména na protokolaci výpovědi, audiozáznam, videozáznam a jejich vzájemné souvislosti.

2. část: Kriminalistické a psychologické aspekty

První kapitola druhé části vysvětluje specifika dětského vývoje. Pozornost je věnována hlavně paměti, vnímání, pozornosti, fantazii a řeči. Zmiňované kognitivní procesy jsou poté dávány do souvislostí s ohledem na věkovou skupinu, do níž dítě spadá.

Druhá kapitola uvádí do oblasti taktiky výslechu, velká důležitost se přikládá přípravě výslechu a důkladnému seznámení se s podklady. Dalším okruhem je samotný průběh výslechu s podrobným rozбором různých typů pokládaných otázek a s nimi spojených úskalí. Kapitola upozorňuje na nezanedbatelný vliv neverbální komunikace a vzájemného vnímání lidí. V závěru lze nalézt pojednání o lživých výpovědích a nepravdivých doznáních.

Třetí kapitola popisuje výpověď jakožto produkt výslechu a hodnocení její věrohodnosti.

Čtvrtá kapitola si dala za cíl poukázat na zvláštnosti výslechu sexuálně zneužívaných dětí. Zahrnuje taktéž popis a určení výhod a nevýhod pomůcek, prostřednictvím nichž může vyslýchající výslech zefektivnit.

Předposlední kapitola druhé části se zabývá speciální výslechovou místností určenou právě pro výslech dětí. Teoretická část je doplněna popisem skutečné dětské výslechové místnosti v Mostě, vše pro přiblížení doplňují barevné fotografie.

Na závěr, do šesté kapitoly, jsem včlenila několik kazuistik pro představu, jak jsou pravidla stanovená pro výslech dětí respektována v praxi. Stručné charakteristiky případu doprovází připomínky ohledně správnosti či nedostatků jednotlivých výslechů.

Title of thesis: The Specifics of Children Interrogation

Keywords: interrogation, child, sexual abuse

Summary

The thesis deals with specifics typical for interrogation of children, which means persons under eighteen years old. Unlike adults, a child psyche is characterized by many specifics that have to be considered during interrogation as well.

The aim of the thesis is to point to basic specifics related to interrogation of children situated in various procedural positions – either in the position of aggrieved, witness or accused. The character of offense, and the part a child has taken in committing it, influences interrogator's approach and overall choice of tactics. Only a properly conducted interrogation can bring enough information useful in pretrial and following trial proceedings. For clarity the thesis is divided into two basic parts, namely the legal part and the criminal psychological part.

First Part: Legal Aspects

First chapter informs about basic terms I use in the thesis – it determines the terms of a child, a minor, children under fifteen, it points out various concepts of interrogation.

Second chapter is devoted to individual procedural positions a child may occur in. It deals with the subject of acts otherwise punishable committed by children under fifteen, a part related to a new act on offense victims. This briefly discusses securing minors and the way of informing them.

Third chapter describes the interrogation of a child witness on conditions of the provision in § 102 TR. There are individual aspects analyzed, e. g. considerate attitude, not repeating the interrogation, or the presence of certain persons during the interrogation and its merit.

In the fourth chapter I set a task to analyze specifics of interrogation of children under fifteen years old, carried out as an urgent and unrepeatable act. With the exception of definite positives, the chapter draws attention to problems related to urgent and unrepeatable acts, with a help of judicature as well.

Fifth chapter concerns with interrogation of accused minors. Basic legal rights have to be respected as same as when interrogating adults, especially the right to remain silent is stressed here. The principles also mentioned are considering the age, mental maturity of an interrogated and the condition of necessity defense.

Sixth chapter is focused on documentation of interrogation as a procedural act. Particularly it stresses taking the statement, audio-record, video-record and their mutual connection.

Second Part: Criminological and Psychological Aspects

First chapter of the second part explains the specifics of child development. It points out mainly the memory, perception, concentration, fantasy and speech. The cognitive processes mentioned are then put into context considering the age level a child belongs into.

Second chapter introduces us into the subject of interrogation tactics, great importance is given to preparation of interrogation and getting thoroughly familiar with sources. The next topic is the process of interrogation itself with a detailed analysis of different types of questions asked and difficulties they may bring. The chapter stresses that the influence of non-verbal communication and mutual perception of people is not negligible. At the end you can find a study on false statements and confessions.

Third chapter describes a statement as a product of interrogation, and evaluation of its credibility.

Fourth chapter aims to point out specifics of interrogating sexually abused children. It also determines and describes advantages and disadvantages of using aids, that might make interrogation more effective.

The last but one chapter deals with a special interrogation room designed just for interrogating children. Theory is supported by description of an actual children interrogation room in Most, this all supplemented with colour photographs.

At the conclusion, in the sixth chapter, I have enclosed few case studies to show in what way the rules for interrogating children are respected in practice. Brief characteristics of cases are accompanied by comments on correctness and shortcomings of individual cases.

SEZNAM LITERATURY

Monografie a sborníky

CÍSAŘOVÁ, D., FENYK, J. GRIVNA, T. a kolektiv. Trestní právo procesní. 5. vyd. Praha: ASPI, 2008

ČÍRTKOVÁ, L. Forenzní psychologie. 1. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2004

ČÍRTKOVÁ, L. Policejné psychologie. 3. vyd.. Praha: Portál, 2000

ČÍRTKOVÁ, L., ČERVINKA, F. Forenzní psychologie. 1. vyd. Praha: Support, 1994

FRYŠTÁK, M. a kol. Trestní právo procesní. 2. přeprac. vyd. Ostrava: KEY Publishing s.r.o., 2009

GAŇO, V. Defektní děti. 1. vyd. Praha: SPN, 1962

GILBERG, Ch., PEETERS, T. Autismus - zdravotní a výchovné aspekty. 1. vyd. Praha: Portál, 1998

HANUŠOVÁ, J. Sexuální zneužívání. 1. vyd. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006

CHMELÍK, J. a kol. Mravnost, pornografie a mravnostní kriminalita. 1. vyd. Praha: Portál, 2003

CHMELÍK, J. Rukověť trestního práva hmotného a procesního. 2. vyd. Praha: Linde, 2009

JELÍNEK, J. a kol. Trestní právo procesní. 2. vyd. Praha: Leges, 2011

JELÍNEK, J. a kol. Trestní zákon a trestní řád. 25. aktualizované vyd. Praha: Linde, 2007

JELÍNEK, J., MELICHAROVÁ, D. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže s poznámkami a judikaturou. 1. vyd. Praha: Linde, 2004

KONRÁD, Z., NĚMEC, M., NOVOTNÝ, F. Vybrané otázky teorie a praxe výslechu. 1. vyd. Praha: Policejné akademie ČR, 2008

KOVÁŘ, P. a kol. Sexuální agrese. 1. vyd. Praha: Maxdorf, 2008

KURIC, J. Poznejte své dítě. 1. vyd. Praha: SPN, 1970

LIEVEGOED, B. C. J. Vývojové fáze dítěte. 1. vyd. Praha: Baltazar, 1992

MATIÁŠEK, J., BÁRTA, B., SOUKUP, J. Psychologie a výslechová praxe. 1. vyd. Praha: Orbis, 1968

MATIÁŠEK, J., BÁRTA, B., SOUKUP, J. Výslech a psychologie. 1. vyd. Praha: Orbis, 1966

MATIÁŠEK, J., PRERAD, V., KRAVČÍK, J. Metodika vyšetřování sexuálních trestných činů. Kriminalistické praktikum. Praha: Universita Karlova, 1967

MUSIL, J. a kol. Kriminalistika. 1. vyd. Praha: Naše vojsko, 1994

MUSIL, J. a kol. Kriminalistika. Vybrané problémy teorie a metodologie. 1. vyd. Praha: Vydavatelství Policejní akademie ČR, 2001

MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J. Kriminalistika. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2004

MUSIL, J., KRATOCHVÍL, V., ŠÁMAL, P. a kolektiv. Kurs trestního práva. Trestní právo procesní. 3. přeprac. a doplň. vyd. Praha: C. H. Beck, 2007

NĚMEC, M. Kriminalistická taktika pro policisty. 1. vyd. Praha: EURONION, 2004

NĚMEC, M. Vybrané problémy kriminalistické taktiky, 1. vyd. Praha: TRIVIS - EXACTUS EDUCO, 1994

NĚMEC, M. Výslech a taktika jeho provádění ve speciální výslechové místnosti. 1. vyd. Praha: Vydavatelství Policejní akademie ČR, 2003

PIAGET, J., INHELDEROVÁ, B. Psychologie dítěte. 1. vyd. Praha: SPN, 1962

PROTIVÍNSKÝ, M., MUSIL, J., PRERAD, V. Taktika výslechu v přípravném řízení trestním. 2. přeprac. vyd. Praha: SPN, 1987

PŘÍHODA, V. Ontogeneze lidské psychiky. 3. vyd. Praha: SPN, 1963

SOUKUP, J. Sebeobvinění a nepravdivá doznání. 1. vyd. Praha: Ústav kriminalistiky právnické fakulty university Karlovy, 1973

SEJČOVÁ, L'. Deti a mládež ako obeť násilia. 1. vyd. Bratislava: ALBUM, 2001

SPURNÝ, J. Psychologie výslechu. 1. vyd. Praha: Portál, 2003

STRAUS, J. a kol. Kriminalistická taktika. 1. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005

STRAUS, J., NĚMEC, M. a kol. Teorie a metodologie kriminalistiky. 1. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009

ŠIMOVČEK, I. a kol. Kriminalistika. 1. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011

ŠPECIÁNOVÁ, Š. Ochrana týraného a zneužívaného dítěte. 1. vyd. Praha: Linde, 2003

ŠPECIÁNOVÁ, Š. Právní manuál pro sociálně právní ochranu dětí. 1. vyd. Praha: Linde, 2005

TIPLICA, M. a kol. Doplnková skripta z kriminalistiky. 1. vyd. Praha: Policejní akademie ČR, 1997

TIPLICA, M. Kriminalistická taktika. 2. upravené vyd. Praha: Vydavatelství Policejní akademie ČR, 1999

WEISS, P. a kol. Sexuální zneužívání dětí. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2005

WEISS, P. a kol. Sexuální zneužívání. Pachatelé a oběti. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2000

ZOUBKOVÁ, I. Kontrola kriminality mládeže. 1. vyd. Dobrá voda: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2002

ZOUBKOVÁ I., NIKL, J., ČERNÍKOVÁ, V. Kriminalita mládeže. 1. vyd. Praha: Policejní akademie ČR, 2001

Články

ČÍRTKOVÁ, L. Sexuálně zneužitá dítě v rodině. Právo a rodina, 2008, č. 12, s. 1-7

ČÍRTKOVÁ, L. Výslech dítěte a jeho úskalí. Právo a rodina, 2010, č. 3, s. 9-12

HULMÁKOVÁ, J., VÁLKOVÁ, H.: Trestněprávní ochrana dětí podle nového trestního zákoníku. Trestněprávní revue, 2010, č. 10, S. 307-312

JELÍNEK, J. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže a základní zásady trestního řízení. Kriminalistika, 2003, č. 4

JONÁŠOVÁ, R. Řízení ve věcech dětí mladších 15 let. Bulletin advokacie, 2009, č. 1-2, s. 52-54

KACAFÍRKOVÁ, M. Postavení nezletilého poškozeného v trestním řízení. Právo a rodina, 2001, č. 7, s. 16-19

KACAFÍRKOVÁ, M. Věrohodnost výpovědí nedospělých a mladistvých osob v trestním řízení. Právo a rodina, 2001, č. 2, s. 11-14

KACAFÍRKOVÁ, M. Vývoj psychiky nedospělých a mladistvých osob z hlediska potřeb výslechové praxe v trestním řízení, psychické zvláštnosti jednotlivých věkových kategorií. 1. část. Právo a rodina, 2001, č. 1, s. 6-11

KACAFÍRKOVÁ, M. Vývoj psychiky nedospělých a mladistvých osob z hlediska potřeb výslechové praxe v trestním řízení, psychické zvláštnosti jednotlivých věkových kategorií. 2. část. Právo a rodina, 2001, č. 3, s. 17-18

KLOUBEK, M. Metodika pátrání Policie ČR po pohřešovaných dětech na útěku. In: Sborník Z konference dítě a dospívající na útěku. Sdružení Linka Bezpečí, 2006, s. 31-39. Dostupné z: http://www.pppfm.cz/prirucka_utek.pdf

KONRÁD, Z. Vysvětlení - zvláštní druh výslechu? Kriminallistika, 1999, č. 4

KRISTKOVÁ, V. Práva dítěte a procesní praxe českých soudů. Children's Rights, 2001.

KRISTKOVÁ, V., LANGHANSOVÁ, H., MATIAŠKO, M.,. Legislativní ochrana obětí trestných činů před druhotnou viktimizací a práva obětí na soukromí během trestního řízení. Brno, 14.2.2007. Dostupné z: <http://llp.cz/publikace/ochrana-obeti-trestnych-cinu-pred-druhotnou-viktimizaci/>.

NOVÁK, T. Pseudologia Phantastica neboli lež bájevitá a falešné obvinění dítětem. Právo a rodina, 2006, č. 3, s. 9-11

POLMOVÁ, O. Právo oběti trestné činnosti na citlivé zacházení. Trestněprávní revue, 2009, č. 4, s. 113-114

SOKOL, T. O protokolaci v trestním řízení. Bulletin advokacie, 2007, č. 4, s. 49-53

ŠPEJROVÁ, H. Výslech dítěte za přítomnosti specialisty. Týdeník vlády České republiky, 2011, č. 32

ULVROVÁ, P. Historický exkurz aneb Dětství a dospívání v trestněprávních normách. Právo a rodina, 2001, č. 9, s. 17-18

VANTUCH, P. K právu svědka na přítomnost advokáta při svém výslechu ve světle nálezů Ústavního soudu II. ÚS 386/04, Bulletin advokacie, 2005, č. 5, s. 19-25

VÁVRA, L. Ale tohle jsem já u soudu nikdy neřekl! Atlas Consulting, spol. s r.o., 30. 10. 2012

Zahraniční články a literatura

CHANDLER, C. Interview Technique Could Improve Accuracy of Child Testimony. Texas Tech News [online]. October 22, 2009 [cit. 2012-10-15]. Dostupné na: <http://today.ttu.edu/2009/10/technique-could-improve-accuracy-of-child-testimony/>

CONNELLAN, G. Arrest and interrogation of children. The Law Handbook [online]. [cit. 2012-12-04]. Thu Jul 1st 2010. Dostupné na: <http://www.lawhandbook.org.au/handbook/ch03s02s05.php>

DPS – LAW ENFORCEMENT ACADEMY SANTA FE: Constitutional law - Miranda: How Constitutional Rights Affect Interrogation (Miranda On-Line), New Mexico. Dostupné na: <http://www.nmlea.dps.state.nm.us/legal/documents/Miranda.pdf>

FOGARTY, K. 'Just Say It in Your Own Words: The Social Interactional Nature of Investigative Interviews into Child Sexual Abuse. [online]. [cit. 2012-10-03]. April

2010. Dostupné na:
<http://digital.library.adelaide.edu.au/dspace/bitstream/2440/62778/1/05ref-append.pdf>.
The University of Adelaide.

HEUBACK, J. Suspect Interrogation: Communication Strategies and Key Personality Constructs [online]. [cit. 2013-04-03]. Kansas, December 2009. Dostupné na:
http://www.k-state.edu/actr/wp-content/uploads/2010/12/heuback-thesis_final_120709-editedpdf.pdf. Bachelor thesis. Kansas State University.

KASSIN, S. M., GUDJONSSON, G. H. Psychological Science in the Public Interest: The Psychology of Confessions A Review of the Literature and Issues. November 2004. s. 33-67. vol. 5.

LAPIDOS, J. What's the best way to interrogate a little boy? [online]. [cit. 2013-03-10]. Slate magazine, November 11, 2008. Dostupné na:
http://www.slate.com/articles/news_and_politics/explainer/2008/11/who_stole_the_cookie_from_the_cookie_jar.html

MCNAUGHTON, J. Portable Guides to Investigating Child Abuse: An Overview. [online]. [cit. 2013-02-16]. Juvenile Justice Bulletin, 1997. Dostupné na:
<https://www.ncjrs.gov/pdffiles/portgde.pdf>

MOGOLE, J. M. Guidelines for Social Workers Regarding the First Interview with the Sexually Abused Child [online]. [cit. 2013-05-01]. Magister thesis. Potchesfstrom Campus of the North-West University, November 2008. Dostupné na:
[http://dspace.nwu.ac.za/bitstream/10394/2079/1/mogole_josephinem\(1\).pdf](http://dspace.nwu.ac.za/bitstream/10394/2079/1/mogole_josephinem(1).pdf).

MONTERO, D., MONGELLI, L., SCHRAM, J. NYDP. Cops handcuff and interrogate 7 year old for 10 hours over \$5 dispute at school, says his mom. [online]. [cit. 2013-02-15]. NewYork Post. 1:02 AM, January 30, 2013, 5:33 AM, January 31, 2013.

Dostupné na:
http://www.nypost.com/p/news/local/cops_are_cuff_guys_with_kid_CUThUXQqUnpyEKEEIDbewK

RAYNER, M. The Right to Remain Silent - The Interrogation of Children. [online]. [cit. 2013-01-14]. Dostupné na:
http://www.aic.gov.au/media_library/publications/proceedings/08/rayner.pdf

SAYWITZ, K. J., GOODMAN, G. S., LYON, T. D. Interviewing Children in and out of Court. The APSAC Handbook on Child Maltreatment, 2002, s. 349-377

TEXAS TECH UNIVERSITY. Interview Technique Could Improve Accuracy of Child Testimony, Texas, 2009

UNIVERSITY OF SOUTHERN MAINE. Child Maltreatment and Abuse Investigation for Law Enforcement Officers. U.S. Department of Justice, Maine, 1996

WAKEFIELD, H., UNDERWAGER, R. Techniques for Interviewing Children in Sexual Abuse Cases. Fifth Annual Symposium in Forensic Psychology, San Diego, CA. Retrieved October 1989, s. 2002

Internet - webové stránky a krátké stati

Dětské krizové centrum [online]. [cit. 2012-11-24]. 2002. Dostupné na:
http://www.dkc.cz/syndrom_can.php.

EU2009.cz [online]. [cit. 2012-11-19]. Ministr spravedlnosti Pospíšil se zasazuje o zlepšení ochrany dětí v trestním řízení na české i evropské úrovni. Dostupné na:

<http://www.eu2009.cz/cz/news-and-documents/press-releases/ministr-spravedlnosti-pospasil-se-zasazuje-o-zlepseni-ochran-12701/index.html>

iPrávnik.cz [online]. [cit. 2013-03-07]. Právo oběti trestné činnosti na citlivé zacházení. Dostupné na : http://www.ipravnik.cz/cz/clanky/trestni_pravo/art_6152/pravo-obeti-trestne-cinnosti-na-citlive-zachazeni.aspx.

Kouzelná knížka [online]. [cit. 2012-11-25]. ROSA – Centrum pro týrané a osamělé ženy, ROSA, 2009. Dostupné na: http://www.rosa-os.cz/fileadmin/rosa/Kouzelná_knizka_FINISH.pdf

Radiožurnál [online]. [cit. 2013-01-25]. Speciální výslechové místnosti pomohou dětským obětem. Dostupné na: http://www.rozhlas.cz/radiozurnal/publicistika/_zprava/631609.

The North Carolina State Bar [online]. [cit. 2012-12-08]. Interviewing an Unrepresented Child Prosecuting Witness in a Criminal Case Alleging Physical or Sexual Abuse of the Child.. January 27, 2012. Dostupné na: www.ncbar.com/ethics/ethics.asp?id=854

University of Southern Maine [online]. [cit. 2013-03-16]. Child Maltreatment & Abuse Investigation for Law Enforcement Officers, 1996. Dostupné na: http://www.unified-solutions.org/Pubs/child_maltreatment_&_abuse_investigation_for_cops.pdf

Youth Law Center - Resource Library [online]. [cit. 2013-01-28]. Police Interrogation of Youth on Campus. Dostupné na: <http://www.ylc.org/wp/wp-content/uploads/PoliceInterrogationofYouth2011.pdf>

Soudní rozhodnutí

Ústavní soud

- II. ÚS 174/98 ze dne 22. 2. 2000
- III. ÚS 628/2000 ze dne 26. 4. 2001
- IV. ÚS 558/02 ze dne 18. 6. 2003
- II. ÚS 386/04 ze dne 20. 10. 2004
- I. ÚS 671/05 ze dne 22. 2. 2006
- III. ÚS 451/04 ze dne 23. 3. 2006
- IV. ÚS 388/06-1 ze dne 17. 4. 2007
- I. ÚS 375/06 ze dne 17. 12. 2007
- I. ÚS 36/08-1 ze dne 25. 8. 2008
- I. ÚS 3108/08-1 ze dne 26. 3. 2009
- IV. ÚS 569/2011 ze dne 12. 7. 2011
- II. ÚS 1090/12-1 ze dne 10. 4. 2012

Nejvyšší soud

- Rt 2094/1925 (Zm I 401/25) ze dne 18. 9. 1925
- 7 Tz 11/68 ze dne 9. 4. 1968
- 3 Tz 39/76 ze dne 7. 7. 1977
- 4 Tz 7/2005 ze dne 20. 4. 2005
- 8 Tdo 583/2009 ze dne 18. 6. 2009
- 8 Tdo 927/2010 ze dne 25. 8. 2010
- 3 Tdo 87/2012-20 ze dne 25. 1. 2012

Vrchní soud v Praze

- 7 To 181/93 ze dne 27. 9. 1993

Vrchní soud v Olomouci

3 To 110/2000 ze dne 29. 6. 2000

5 To 116/2003 ze dne 5. 11. 2003

Krajské soudy

rozhodnutí Krajského soudu v Hradci Králové 12 Rodo 5/2004 ze dne 12. 1. 2005

rozhodnutí Krajského soudu v Českých Budějovicích 3 Rodo 6/2006 ze dne 31. 10.2006

Ostatní

Informace Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, č.j. 25 884/2003-24 ze dne 13. 10. 2003

program Zřizování speciálních výslechových místností pro dětské oběti a svědky Policíí České republiky ze dne 22. 2. 2007

Švýcarský spolkový zákon o pomoci obětem trestných činů ze dne 23. 3. 2007
(Bundesgesetz über die Hilfe an Opfer von Straftaten)

Ústava USA ze dne 21. 6. 1788 (United States Constitution)

Zvláštní zpráva Nejvyššího státního zastupitelství čj. 1 Spr 135/98 ze dne 15. 6. 1998